

**T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**AVRUPA TOPLULUKLARINDAN
AVRUPA BİRLİĞİNE GEÇİŞ SÜRECİNDE
AB ANAYASASI VE FEDERALİZM**

**HAZIRLAYAN
Kadir KORKMAZ**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Ahmet GÜRBÜZ**

DİYARBAKIR- 2005

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Kadir KORKMAZ'a ait "**Avrupa Topluluklarından Avrupa Birliği'ne Geçiş Sürecinde Avrupa Anayasası ve Federalizm**" adlı çalışma, jürimiz tarafından, Kamu Hukuku Anabilim dalında, YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan:

Üye:

Üye:

Üye:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../ 2005

Enstitü Müdürü

ÖZET

Yirminci Yüzyılda, Avrupa'yı kan ve ateşe boğan, tüm dünyayı etkileyen ve milyonlarca insanın ölümüne neden olan iki Dünya savaşının yarattığı olumsuzlukların sonucunda, bir daha benzer felaketleri yaşamamak için oluşturulması düşünülen Avrupa Birliği, kayda değer bir ilerleme göstererek devletleşme aşamasına gelmiştir.

Ocak 2005'te kabul edilen Avrupa Birliği Anayasası ile, 50 yıllık bir serüvende, son aşama olmamakla birlikte, önemli bir dönüm noktasına gelinmiştir. AB'nin başarısı, bundan sonraki benzer girişimler için bir olumlu örnek, başarısızlığı ise, uzun sürecek bir karmaşanın başlangıç noktası olmaya adaydır.

Bir "Medeniyet Projesi" olarak lanse edilen Avrupa Birliği girişimi, bulunduğu nokta itibarıyla, sancılı bir dönemden geçmektedir. Bu aşamadan itibaren, Avrupa Birliği üyesi devletler, bugüne kadar Birlik'ten elde ettikleri ile bu aşamadan sonra, daha yüksek insanlık ideallerine ulaşmak için, vazgeçmeleri gereken değerlerin muhasebesini yapmaktadırlar.

Çalışmanın birinci bölümünde; Avrupa Birliği'nin tarihsel temelleri ile, Birliğin temelini oluşturan topluluklardan bugüne kadar geçilen aşamalar özetlenerek, Avrupa Birliği'nin hangi koşullar altında, hangi amaçlarla kurulduğu ve bugüne kadar hangi aşamalardan geçtiği incelenmiştir.

İkinci bölümde; üye devletlerin onayına sunulan AB Anayasası ile getirilmek istenen yapılanma incelenerek, AB Anayasası'nın ne ölçüde devletleşme esasları getirdiği anlaşılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde; gelinen aşamada, oluşturulmaya çalışılan devlet biçimi olarak düşünülen Federalizm incelenmiş, mevcut federal uygulamalardan bazı örnekler verilmiş ve AB Anayasası ile getirilmek istenen sistemin federal bir sistem olup olmadığı irdelenmiştir.

Dördüncü bölümde; AB Anayasası ile getirilmek istenen kurumsal yapı değerlendirilerek devletleşme esasları irdelenmiş, AB'nin ulaşmak istediği hedef konusu açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise; gelinen aşamada, AB'nin oluşturmaya çalıştığı sistemin mevcut uygulamalardan farklı olduğu, değişen ve gelişen durumlara göre AB'nin, geriye dönmek üzere, kendine özgü bir yapı oluşturarak yoluna devam edeceği vurgulanmıştır.

ABSTRACT

In the 20th century, the EU, which was established to prevent disasters as two world wars, that effected whole world and caused millions of human death and strangled the Europe in blood and fire, has had a great progress and has come to the rank of becoming a state.

With the EU Constitution, accepted in January 2005, in a 50 years long adventure, a turning point is reached, but not the last rank. The success of the EU will be a positive example for future similar attempts, otherwise, the failure will may be a starting point of a long term confusion.

Launching as a "Civilisation Project", the EU is passing through a painful term. By this grade, the member governments of EU are evaluating the profits that they had from the EU until today and values that they have to give up for reaching higher ideals of humanity.

In the first chapter; by summarizing the phases which was passed from the communities constructed the base of union through today; it is investigated in which conditions, in which purposes the EU was established and the EU has passed through.

In the second chapter; the construction which wanted to bring with, the EU constitution submit to approval of member countries, is inquired in order to try to figure out the size of governmental essential, which are brought by the EU.

In the third chapter; federalism, which is thought to be the form of state, is inspected, some examples are given of present applications and it is investigated whether the EU constitution and desired system are same or not.

In the fourth Section, The organization structure, which is posed by the EU constitution, is evaluated and the governmental fundamentals are investigated.

And in conclusion; it is emphasised that in the present position, the EU's system is different from other applications, and according to changing and improving situations, the EU will continue in his way forming an original construction without turning backward.

SUNUŞ

Demokrasi ve hukuk temelinde biçimlenerek, “Yeni Dünya Düzeni”nde önemli bir güç olarak ortaya çıkan Avrupa Birliği, bugün itibarıyla geldiği noktada, gerek geldiği aşama ve gerekse şu andan itibaren geçireceği değişim ve gelişimler açısından, dikkatle izlenmesi gereken bir oluşumdur.

Bir “Medeniyet projesi” olarak sunulan Avrupa Birliği’nin başarıya ulaşmasının, en azından, asırlarca savaş ve katliamlara sahne olan, Yirminci Yüzyıl’ı iki kez kan ve ateşe boğan, dünyanın dört bir yanına kan, acı, gözyaşı ve sömürü ihraç eden “Çağdaş ve Medeni” Avrupa kıtasının aşırı uçlarını ve çarpık düşüncelerini dizginleyerek, “Dünya Barışı”na katkısı olabileceği ve 19. yüzyılda oluşan aşırı milliyetçilik dalgalarının, 20. yüzyılda, Avrupa’da ve Dünya’da neden olduğu yıkımı, oluşturmaya çalıştığı üst kimlikle engelleyebileceği düşüncesi, hayata geçirilebildiği takdirde, en önemli dünyasal kazanç kabul edilebilir.

Dünyadaki güç merkezlerinin değişmesine paralel olarak, Avrupa’da oluşmakta olan bu devasa ekonomik ve politik gücün; eski kötü alışkanlıklarından vazgeçerek; evrensel değerlere katkıda bulunmak ve barışa hizmet etmek amacıyla hareket etmesini görmek, tüm insanlığın ortak dileğidir.

Bu çalışmada, yaklaşık elli yıldır kapısında beklediğimiz ve üyesi olmaya çalıştığığımız Avrupa Birliği’nin nereden gelip nereye gittiği ya da gidebileceği ve ne olmaya çalıştığı konusunda kısa bir fikir jimnastiği yapılmaya çalışılmıştır.

Ocak 2005’te kabul edilen Avrupa Birliği Anayasası ile, 50 yıllık bir serüvende, son aşama olmamakla birlikte, önemli bir dönüm noktasına gelinmiştir. Bu aşamadan sonra, AB sürecinde meydana gelecek değişim ve gelişimler tüm dünyayı etkileyeceğinden önemle takip edilmesi gereken bir durumdur.

Avrupa Birliği ile ilgili bilgilerin bol miktarda olmasına rağmen, özellikle son dönemlerdeki hızlı gelişmelere bağlı olarak, fırtınalı havada denize çıkan balıkçı örneğinde olduğu gibi, bol miktarda fakat her türde görüş arasından seçim yapabilmenin zorluğuyla, güncel gelişmelere yetişmeye çalışarak, ucu açık olmak kaydıyla, çalışmamı tamamlamaya çalıştım. Bu çalışma, yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış olup, bilimsellik iddiası yoktur.

Gerek Yüksek Lisans eğitimi ve gerekse tez çalışmam esnasında, gösterdikleri anlayış, nezaket ve bilimsel destek nedeniyle Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı’nın değerli öğretim görevlilerine şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Kadir KORKMAZ
Diyarbakır-2005

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
SUNUŞ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1
I. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TARİHÇESİ	3
A. AVRUPA BİRLİĞİ FİKRİNİN TARİHSEL TEMELLERİ	6
B. AVRUPA BİRLİĞİ FİKRİNİN OLUŞUMU	7
C. AVRUPA BİRLİĞİNİN KURULUŞU VE GELİŞİMİ	9
1. Schuman Planı	9
2. Avrupa Topluluklarının Kurulması	10
3. Gümrük Birliği	12
4. Schengen Anlaşması	13
5. Avrupa Tek Senedi	14
6. Maastricht Anlaşması	15
7. Kopenhag Kriterleri	17
8. Amsterdam Antlaşması	19
9. Ortak Güvenlik Ve Savunma Politikası	20
II. AVRUPA BİRLİĞİ ANAYASASI	23
A. GENEL BİLGİ	23
B. AVRUPA ANAYASASININ VARLIK NEDENLERİ	24
C. AB ANAYASASININ YAPISI	25
1. AB Anayasasının Kabulü	25
2. AB Anayasasının Değiştirilmesi	26
a. Olağan yöntem	26
b. Onay gerektirmeyen yöntem	27
3. AB'nin Kurumsal Yapısı	27
a. Avrupa Parlamentosu	28
b. Avrupa Konseyi	28
c. Bakanlar konseyi	30
d. Avrupa Komisyonu	31
e. Avrupa Birliği Adalet Divanı	34
f. Avrupa Merkez Bankası	35
g. Sayıştay	35
h. Danışma Organları	35
4. AB'nin Yasama Faaliyetleri	35
5. AB'nin Yetkileri	37
6. AB'nin Hukuksal Araçları	39
7. Avrupa Birliğinin Temel Değerleri	39
8. Avrupa Birliğinin Temel Amaçları	40

III. AVRUPA BİRLİĞİ VE FEDERALİZM	42
A. GENELOLARAK FEDERALİZM	42
B. FEDERALİZMİN ÖZELLİKLERİ	43
1. Yazılı Anayasa	43
2. Merkezîyetçi Olmama	44
3. İktidarın Bölgesel Bölünüşü	46
4. Birliği Koruyan Öğeler	46
5. Merkezîyetçi Olmayan Yapının Sürmesini Sağlayan Öğeler	48
6. Federalizmin İlkesini Koruyan Öğeler	51
C. FEDERALİZMİN İRDELENMESİ	53
D. FEDERAL DEVLET UYGULAMA ÖRNEKLERİ	59
1. ABD Örneği	59
2. SSCB Örneği	64
3. Federal Almanya Örneği	70
E. AB ANAYASASINA GÖRE AB'NİN DEVLET ÖZELLİKLERİ	74
1. Genel Olarak Devletin Unsurları	74
a. İnsan Topluluğu	74
b. Ülke	75
c. Başka Bir Otoriteye Bağımlı Olmayan Siyasal Yönetim	76
2. Devletin yetkileri	78
3. AB Anayasasının Getirdiği Devletleşme Esasları	80
a. AB Anayasasında "Ülke" Unsuru	80
b. AB Anayasasında "Ülke" Unsuru	81
c. AB Anayasasında "Başka Bir Otoriteye Bağımlı Olmayan Siyasal Yönetim " Unsuru	82
d. AB'nin Devletsel Yetkileri	83
F. AB'NİN FEDERAL YAPILANMA ÖZELLİKLERİ	85
1. Avrupa Bütünleşmesinde Federalist Düşünceler	85
2. AB Anayasasında Federalist İzler	87
IV. AVRUPA BİRLİĞİ ANAYASASININ DEĞERLENDİRİLMESİ	93
SONUÇ	106
KAYNAKÇA	113

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AAET	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
ABA	: Avrupa Birliği Antlaşması
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.k.	: Adı Geçen Kaynak
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	: Avrupa Konseyi
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AP	: Avrupa Parlamentosu
AT	: Avrupa Topluluğu
ATA	: Avrupa Topluluğu Antlaşması
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
C.	: Cilt
DÜHF	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Ajansı
ODGP	: Ortak Dış Güvenlik Politikası
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Sh.	: Sayfa
Sy.	: Sayı
v.b.	: Ve benzeri

GİRİŞ

Yirminci yüzyılda Avrupa, tüm dünyayı etkileyen ve milyonlarca insanın ölümüne neden olan, iki büyük savaşa sahne olmuştur. Her iki savaş da Avrupa'da başlamış, büyük yıkımlara neden olmuş ve Avrupa'da son bulmuştur.

Eski Milletler Cemiyeti genel sekreteri Jean Monnet'nin tasarısına dayanan Schuman Planı, Avrupa'da barışın kurulabilmesi için Fransız-Alman dostluğunun şart olduğunu belirtiyor ve bu çekirdek etrafında Avrupa'nın bütünleşmesi gerektiği görüşünü, huzur için, esas alıyordu.

Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, İtalya ve Lüksemburg, önce 1951'de AKÇT'nu daha sonra da, Avrupa'nın bütünleşmesinin önce ekonomik birliktelikte aranmasının daha gerçekçi olacağı düşüncesi ile, çabalarını ekonomik alana yönlendirerek, 1957'de Avrupa Ekonomik Topluluğu' nu kuran anlaşmayı Roma'da imzalamıştır. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu da Avrupa Ekonomik Topluluğu ile aynı tarihte, 1957 de, hayata geçirilmiştir.

Çok yönlü ve kapsamlı olan Roma Anlaşması, sadece ekonomik bütünleşmeye inhisar etmiyor, aynı zamanda para birliği ve siyasi işbirliğinin dinamiklerini de bünyesinde taşıyordu.

Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu, Avrupa Kömür ve Çelik Birliği ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ile başlayan bütünleşme süreci, 1968 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkeleri arasında sanayi ürünlerinde gümrük birliğinin tamamlanmasıyla devam etmiş, böylece ekonomik bütünleşmenin ilk sonucu alınmıştır. 1985'te imzalanan Schengen Anlaşması ile, bireylerin serbest dolaşımı sağlanmış, bir anlamda, kişiler için ülke sınırları kaldırılmıştır. 1993 yılında Tek Pazar aşamasına geçilerek ekonomik bütünleşme süreci hemen hemen tamamlanmıştır.

Ekonomik bütünleşmeye yönelik adımlara paralel olarak, Avrupa ülkeleri siyasi bütünleşme sürecini de eşzamanlı olarak işletmişler, 1986 yılında imzalanan Avrupa Tek Senedi ile, malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı sağlanmış ve böylece iç sınırlar kaldırılmış, 1992 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması ile Avrupa Siyasi İşbirliği, ortak dış ve savunma politikaları için birlik mekanizmalarının kurulması aşamasına gelinmiştir.

Avrupa Birliği, Avrupa'nın bütünleşmesinin nihai hedefidir. 1968 yılında gümrük birliğinin tamamlanmasıyla Avrupa Topluluğu adını alan süreç, aynı zamanda üç topluluğun kurumlarını da birleştirerek, 1993'te Tek Pazarın başlaması ile birlikte Avrupa Birliği adını almıştır.

Başlangıçta ekonomik bir birlik görüntüsünü veren Avrupa Ekonomik Topluluğu, giderek siyasi bir oluşuma yönelerek Avrupa Birliği adını almıştır. Başlangıçta üyeliğe giriş için ekonomik kriterleri esas alan birlik 1993 yılında strateji değiştirerek kriterlerde değişikliğe gitmiştir. Kopenhag Kriterleri adı verilen kriterler hem Avrupa Birliği'nin geleceğine işaret eden ölçütler, hem de üye olacakların yerine getirmesi gereken, olmazsa olmaz kurallar olarak hayata geçmiştir.

Ortak Dış Güvenlik Politikası ve ortak para birimi olan Euro'ya geçişin ardından Anayasanın kabulü ile Avrupa Birliği, ekonomik alanda bütünleşmeyi tamamlamış, siyasal alanda bütünleşme için büyük bir adım atmıştır.

Avrupa Birliği'nin günümüzdeki gidişatı dikkatlice analiz edildiğinde; giderek siyasal bir birlik oluşturma yolunda epeyce mesafe aldığını; ulus devletlerin üstünde, niteliği kısmen tespit edilmiş, federal, konfederal ya da her iki sistemin özelliklerini içinde taşıyan bir yapıda supranasyonel bir yapı oluşturarak bir Avrupa Birleşik Devleti olma hedefine doğru gitmeye çalıştığını, fakat bu yolda alınması gereken epey mesafe olduğunu söylemek pek de erken bir tahmin sayılmaz.

I. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TARİHÇESİ

Yirminci yüzyılda Avrupa, tüm dünyayı etkileyen ve milyonlarca insanın ölümüne neden olan, iki büyük savaşa sahne olmuştur. Her iki savaş da Avrupa'da başlamış, büyük yıkımlara neden olmuş ve Avrupa'da son bulmuştur.

Avrupa Toplulukları tarihinin başlangıç noktasının, genelde, İkinci Dünya Savaşını izleyen yıllar olduğu kabul edilir. Bu yıllar, bir daha böyle acılarla karşılaşmamak için, Avrupa'da bir birlik yaratılması gerektiği bilincinin kıta uluslarında ya da en azından yöneticilerinde uyandırdığı dönemdir¹.

Ancak, Avrupa Topluluğu (AT)' nun kurulmasından ve gelişip Avrupa Birliği (AB)'ne dönüşmesinden önce, Avrupa Devletlerini birleştirme düşüncesi çeşitli biçimlerde siyasal ifadesini bulmuş, böyle bir birliği hegemonya yoluyla ya da zor kullanarak kurmaya yönelik girişimlerde bulunulmuş, bunların bir kısmı kısa süreli başarı göstermiş, bir kısmı ise başarısız olmuştur².

Bu hegemonyacı girişimler; Pax Romana³, Pax Christiana⁴, Napolyon

-
- 1 AKDENİZ MASASI,Avrupa Profili, (Çevrimiçi) <http://sks.kou.edu.tr/kouli/PRF0011.htm> (04.05.2005).
 - 2 BORCHARDT, Klaus- Dieter, Avrupa Birliğinin Kökenleri ve Büyümesi, (Çevrimiçi) <http://www.adana-to.org.tr/dok/abbutunlesme.htm>, Sh.4 (30.04.2005). ÖZCAN, Mehmet, Avusturya Seçimleri Işığında AB Bütünleşmesi Hakkında Bir Değerlendirme, (Çevrimiçi) <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=20> (30.04.2005).
 - 3 Pax Romana ya da "Roma Barışı", bazı tarihçilere göre, M.Ö. 27- M.S. 180 yılları arasında, bazılarına göre, kabaca, M.Ö. 27-28 yıllarında Augustus Caesar döneminden M.S. 193'te Commodus'un, bazılarına göre, M.S 180 yılında Marcus Aurelius'un ölmesine kadar olan iki yüz yıllık Roma İmparatorları dönemini kapsayan süre olup;bu sürede, Roma İmparatorluğu içinde uzun dönemli bir barış hüküm sürmüştür. Roma İmparatorluğu, Akdeniz etrafındaki ve Batı Avrupa'daki hemen hemen tüm toprakları egemenliği altına almış olup; Pax Romana, İskoçya,Kuzey Afrika ve İran'a kadar uzanan bir bölgeyi kapsıyordu. Bu dönemde, elindeki eyaletleri koruyan Roma, buyruklarına uymaları koşuluyla bu eyaletlerin kendi yasalarını yapmalarına izin vermişti. Pax Romana, Roma'nın öteki halklar karşısındaki üstün gücüne dayalı zoraki bir barış olmasına rağmen, bütün Akdeniz çapında ticaret yollarının güvenliğini sağlıyor ve böylece geniş ölçekli bir işbölümünü ayakta tutan mal ve para akımları için gerekli siyasal çerçeveyi oluşturuyordu. Bu dönemde,Latın alfabesi tüm batı dünyasının alfabesi olmuş, Romalıların dili olan Latince, Fransız, İspanyol, İtalyan, Portekiz ve Romalıların

Barışı⁵ ve Hitler Barışı⁶ olarak kısaca belirtilebilir.

Bunların yanında, birleşmeye yönelik barışçı düşünceler de var olmuştur. Barışçı birleşmeye dönük çabalar, baskın olan milliyetçilik ve emperyalizm dalgaları karşısında, gerçek bir atılım yapamamış, ancak, II. Dünya Savaşı'nda, Avrupa'nın bir kez daha savaşla yerle bir olmasından sonradır ki, uluslar arasında sonu gelmeyen rekabetin ne kadar yıkıcı ve kısır olduğu tam olarak kavranabilmiş⁷ ve birleşme konusunda radikal adımlar atılabilmektedir.

temel dili olmuş, bazen güç kullanarak da olsa, Roma yasaları, tüm bölgelerde uygulanmış ve buraları kontrol altına alarak barışı getirmiştir. Bununla birlikte, Roma, Bu dönemde, Alman kabileleri ve Part'larla olan savaşlarına devam etmiştir. Bu dönem, nisbi bir barış dönemi olup; ne M.Ö. birinci yüzyılı kana bulayan Roma'nın yaşadığı korkunç iç savaşlar, ne de bir yüzyıl önceki "II. Punic Savaşı" gibi ciddi ülke işgalleri olmamıştır.

- 4 Pax Christiana ya da "Kilise Barışı", başlangıçta, evrensel bir devlet olan Roma imparatorluğu'nun siyasi ve askeri örgütlenmesi çerçevesinde çok çeşitli bağımlı toplulukları tek bir uyrukluk konumuna indirmeyi amaçlayan, soyluların ayrıcalıklı devlet dini karşısında tek ve evrensel bir tinsel kurtuluş özlemi içindeki bu toplulukların, etnik farklılıkları aşan yeni ve bütünsel bir kültürel kimlikle kaynaşması için gösterilen çabalarıdır. Roma İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra, hem yeni coğrafi sınırlar, hem de Doğu ve Batı Hıristiyanlığı arasında kalıcı bir gerilim çıkmış, birbirinden çok farklı gelenekleri olan toplumları Hıristiyanlığa kazanma zorunluluğu, değişik kültürler ve dinsel davranış biçimleri arasında bir yarışma doğurmuştur. Bizans dönemi boyunca Doğu'da kilisenin, devletin ve özellikle imparatorun egemenliği altına girdiği, imparatorun kilisenin başı sayıldığı bir sistem gelişmiştir. Daha sonra Rus Çarlığı'nda da devam eden bu sistem, I. Petro döneminde, kilisenin devletin bir aracı durumuna dönmesine yol açmıştır. Batı'da ise, kendi başına bir kilise devleti biçiminde gelişen papalık Germen krallarının hüküm sürdüğü topraklarda Hıristiyanlığın yerleşmesini sağlamış, Kutsal Roma- Germen İmparatorluğu'nun zayıflamasıyla birlikte, Batı'da, kilise ile siyasi iktidar arasındaki çatışma ulus-devletler alanına kaymıştır.
- 5 Napolyon Barışı, Fransız devrimini boğmaya çalışan Avrupa monarşilerinin koalisyonuna karşı mücadele biçiminde başlayarak bir yayılma hareketine dönüşmüş, Fransa'yı kara Avrupa'sında tarihinin en geniş sınırlarına erişmiştir. İsviçre Konfederasyonu, Ren Konfederasyonu ve Varşova Grandüklüğü Fransa'nın sıkı denetimi altına girmiş, Vestfalya, İspanya, İtalya ve Napoli krallıklarıyla bir dizi prenslik ve düklüğün başına Napolyon'un yakınları geçmiştir. Napolyon'un Avrupa'da çizdiği yeni harita, Fransız Devriminin taşıdığı düşünceler ve Fransız boyunduruğuna karşı gelişen direnişlerin etkisiyle hemen her yerde Milliyetçiliğin yükselmesine neden olmuştur.
- 6 Hitler Barışı, başlangıçta, Hitler'in Kavgam kitabında belirttiği gibi, Almanlara "yaşam alanı" sağlayabilmek için doğuya doğru yayılmak iken, daha sonra, tüm Avrupa'yı işgal hareketine dönüşmüştür. Avrupa, Rusya içleri ve Kuzey Afrika'da devam eden yayılmacılık hareketi II. Dünya Savaşı'na neden olmuş ve Almanya'nın hezimetleriyle sonuçlanmıştır.
- 7 BORCHARDT, a.g.m, Sh.4.

Savaşların gerekçeleri arasında sayılan ekonomik nedenler ve savaşları tetikleyen ulus devlet kavramlarını bertaraf ederek, ileride Avrupa toprakları üzerinde oluşabilecek benzer savaşları engellemek maksadıyla; bir yandan savaş tetikleyen ulus devletlerin yetkilerini kısırarak ve yapılarını güçsüzleştirerek kontrol altında tutulabilecek boyuta getirmek, diğer yandan da bu devletleri ekonomik açıdan birbirlerine bağlayarak, ulus devletlerin üstünde bir kontrol mekanizması oluşturarak çıkar çatışmalarını ortadan kaldıracak bir yapılanma olarak, 25 Mart 1957’ de Roma Antlaşması imzalanarak, bugünkü Avrupa Birliği’nin temelleri atılmıştır.

Başlangıçta Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) adı altında yapılanan oluşum, ilk ve yakın hedefler olarak, ekonomik birlik ve para birliğinin gerçekleştirilmesi, müşterek dış ve güvenlik politikalarının izlenmesi, içişleri ve adalet politikalarının birleştirilmesini hedef almış⁸ olmakla birlikte 7 Şubat 1992 tarihinde Maastricht’te imzalanan “Avrupa Birliği Hakkında Antlaşma” (ABA)’nın 1993’ te yürürlüğe girmesi ile Avrupa Birliği kurulmuştur.

Eski AET, sadece “ekonomik” bir topluluk olup, amacı münhasıran bir ortak Pazar kurmak iken, Avrupa Topluluğuna “Ortak Pazar” ı kurmak hedefi yanında bir ekonomik birlik ile parasal birliği hatta, sınırlı da olsa, Ortak Dış Güvenlik Politikası (ODGP) bağlamında siyasi işbirliği oluşturmak ve Antlaşmanın 3 ve 4. maddeleri hükümlerinde yer alan müşterek politikaları gerçekleştirmek görevi verilmiştir⁹.

Bugün gelinen aşamada; ekonomik birlik gerçekleşmiş olmakla AT’nun hedeflerine ulaşılmış, AB çatısı altında, siyasal birliğe doğru yol alan bir süreçte girilmiştir.

8 TEKİNALP/TEKİNALP, Avrupa Birliği Hukuku, Güncelleştirilmiş 2. bası, Beta Yayınları, İstanbul-2000, Sh.3.

9 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh.45.

A. AVRUPA BİRLİĞİ FİKRİNİN TARİHSEL TEMELLERİ

Avrupa Birliği düşüncesi, 14. yüzyıldan itibaren tarihçileri, filozofları, ozanları, hukukçuları ve siyaset adamlarını cezbetmiştir¹⁰. Avrupa'nın birleştirilmesine yönelik "federal"¹¹ ya da "konfederal"¹² planlar, ortaçağdan beri zaman zaman gündeme gelmiştir¹³.

Avrupa Birliği düşüncesinin tarihsel temelleri, Saint Pierre ve Victor Hugo'nun Birleşik Avrupa Devletleri kurulması fikrine dayanır¹⁴. Immanuel Kant'ın sonsuz barışın sağlanmasına yönelik projesini, ayrıca, Montesquieu, Voltaire, Proudhon ve Saint Simon gibi bir çok düşünürün siyasal liberalizmi ve barışı esas alan bir entegrasyona ya da birliğe yönelik fikirlerini de bu anlamda değerlendirmek gerekir¹⁵.

Avrupa'da ortaya çıkan evrensel görüşler, kalıcı bir barış ve istikrarın şekillendirileceği yeni bir Avrupa özlemini yansıtıyordu. Bu özlemin gerçekleştirilmesi için hazırlanan planların çoğunun 19. yüzyıla kadar düşünce ve tasarı olarak kalmasına rağmen bu düşünceler, daha sonraki birleşmelere en azından fikir düzeyinde öncülük etmiş olmaları bakımından, belli bir öneme sahiptir¹⁶.

10 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh.3. ÖZCAN, a.g.m, Sh.4.

11 Federalizm; sözcük anlamında, "birçok bağımsız devletin, üstün bir otorite yararına, egemenliklerinden bir kısmını terk ettikleri siyasi sistem" olarak tanımlanır. Yine, Federalizm, "birden çok eyaletin ya da başka siyasal birimin, her biri kendi temel siyasal bütünlüğünü koruyarak, tek bir merkez altında birleştiği siyasal örgütlenme biçimi" olarak da tanımlanmaktadır. Avrupa federalizmi; dinsel, sosyalist, idealist milliyetçi ve liberal olmak üzere dört kaynaktan beslenir.

12 Konfederasyon, bağımsız devletlerin, ortak ve sınırlı çıkarlar için, iç ve dış egemenliklerini koruyarak, bir antlaşmayla oluşturdukları, bir topluluktur.

13 GÜRSEL, Özkan, Avrupa Birliği Hukuku ve Milli Egemenliğin Devri, SÜHFD, Cumhuriyetimize 80. Yıl Armağanı,Cilt.11, Sy.3-4, Yıl 2003, Sh.230.

14 GÜRSEL, a.g.k, Sh.231.

15 GÜRSEL, a.g.k, Sh.231.

16 GÜRSEL, a.g.k, Sh.231.

Yine, 16. ve 17. yüzyıllarda Avrupa'da algılanan Türk tehdidi, dışarıdan gelen ve Avrupa'yı sarsan tehlike olarak görülmüş ve sonuçta bu durum, Avrupa'da güç dengesinin oluşmasına önemli bir katkı sağlamış ve bu tehlikeye karşı Avrupa Kıtasının bütünleştirilerek bir federasyon haline dönüştürülmesi önerilmiştir¹⁷.

AB'nin, hayat düzeyi yüksek ve barış içinde yaşayan bir Avrupa yaratmak düşüncesinden çok, "Türk tehlikesi"nin ürünü olduğu, bu tehlikeyi bertaraf etmek için, prenslikler ile devletler arasında sıkça görülen ve bazen savaşlara varan çekişmelerin ortadan kaldırılması çabalarının da bu yolda etkili rol oynadığı¹⁸ ileri sürülmektedir.

Ancak, barışçı birleşmeye dönük bütün bu çabalar hala baskın olan milliyetçilik ve emperyalizm dalgaları karşısında gerçek bir atılım yapamamıştır. Avrupa devletleri arasında tarih boyunca süregelen çekişmeler ve savaşlar 20. yüzyılın başında ve ortasında meydana gelen iki büyük savaş ile doruk noktasına ulaşmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşından sonra Avrupa'nın bir kez daha savaşla yerle bir olmasından sonradır ki, uluslar arasında sonu gelmeyen rekabetin ne kadar yıkıcı ve kısır olduğu tam olarak kavranabilmiştir¹⁹.

B. AVRUPA BİRLİĞİ FİKRİNİN OLUŞUMU

İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa, "geleneksel güç dengesinin merkezi" olma özelliğini kaybetmiş, ABD ve Sovyetler Birliği, iki "süper güç" olarak ortaya çıkmışlardır. Bu devletlerin her ikisi de bölük pörçük bir Avrupa'nın ortaya koyabileceğinden çok daha büyük askeri, siyasal ve ekonomik gücü ellerinde tutuyorlardı²⁰.

17 GÜRSEL, a.g.k, Sh.231.

18 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh.3

19 ÖZCAN, a.g.m, Sh.4.

20 BORCHARDT, a.g.m, Sh.4.

Avrupa, savaş sonrasında, kendi güçsüzlüğünün farkına varmış²¹, ayrıca, Avrupa'nın büyük güçleri, Avrupa dışındaki siyasal ve ekonomik sömürgelerin başkaldırısı ile karşılaşmışlardır.

Avrupa'nın, dünya politikasının şekillendirildiği merkez olma özelliğini kaybettikten sonra, iki süper güç arasında "üçüncü bir güç" olarak varlık gösterebilmesi, ancak ekonomik ve siyasal birleşme ile sağlanabilirdi²². Bu durum karşısında, İkinci Dünya Savaşı'ndan yıkık ve tükenmiş çıkan Avrupa'nın yeni bir politik ve ekonomik model arayışı içine girmesi²³ kaçınılmaz bir durum halini almıştır.

Ayrıca, Marshall yardımı adı altında Avrupa'ya akan ABD sermayesinin kendilerini giderek ABD' ye bağımlı kılacağını gören ufak ve güçsüz Batı Avrupa ülkeleri, Avrupa menşeli yeni bir sermaye piyasası oluşturmak için, ekonomik potansiyellerinin bir araya getirilmesi ve güçlü bir Avrupa Ortak Pazarı oluşturulması²⁴ düşüncesinden hareket ederek, hızlı bir ekonomik kalkınma ile, savaşın yıkıntılarında kısa sürede kurtulmayı amaçlamışlardır.

Diğer yandan, savaştan hemen sonra Doğu Avrupa ülkelerinin çoğunda komünist yönetimler oluşturulmuş ve Avrupa, Sovyetler Birliği güdümündeki Doğu Bloku tehdidine karşı, Konrad Adenauer'in deyimiyle "Hıristiyan ve hümanist dünya görüşü temelinde" öncelikle "Batı Avrupa" olarak bir araya gelmek zorunluluğunu hissetmiştir²⁵. Sovyetler Birliği'nin batıya doğru yayılmasının engellenmesi düşüncesi, AT' nun temel felsefesinin politik boyutunu oluşturmaktadır²⁶.

21 BORCHARDT, a.g.m, Sh.4..

22 GÜRSEL, a.g.k, Sh.232.

23 AKDENİZ MASASI, Avrupa Profili.

24 AKDENİZ MASASI, Avrupa Profili.

25 GÜRSEL, a.g.k, Sh.232.

26 AKDENİZ MASASI, Avrupa Profili.

Bütün bunlara ek olarak, AT ve AB'nin, İkinci Dünya Savaşından sonra, yeni felaketler yaşamamak için, Fransa, İtalya ve Hollanda başta olmak üzere bazı Avrupa ülkelerinin, gerek Avrupa'da yaşanabilecek bir savaş olasılığını ortadan kaldırmak²⁷ amacıyla Almanya'yı her türlü işbirliği anlaşmalarının ortağı yapmak ve görünüşte tüm üye ülkelerin, ancak gerçekte Almanya'nın egemenlik haklarının uluslarüstü bir kuruma devrini sağlamak suretiyle onun güçlenmesini önlemek fikrinin ürünü olduğu düşüncesinin daha gerçekçi olduğu²⁸ da ileri sürülmektedir.

C. AVRUPA BİRLİĞİNİN KURULUŞU VE GELİŞİMİ

1. Schuman Planı

Eski Milletler Cemiyeti genel sekreteri Jean Monnet'nin tasarısına²⁹ dayanan Schuman Planı³⁰, Avrupa'da barışın kurulabilmesi için Fransız - Alman dostluğunun şart olduğunu belirtiyor ve bu çekirdek etrafında Avrupa'nın bütünleşmesi gerektiği görüşünü, huzur için, esas alıyordu³¹.

Bu planla, kömür ve çeliğin üretim ve dağıtım alanında, üyelerinin ulusal egemenlik haklarının bir kısmını devrettikleri uluslar üstü bir kurum yaratılarak, gelecekteki muhtemel bir Avrupa Federasyonunun temelini oluşturmak³² esas alınıyordu.

27 BORCHARDT, a.g.m, Sh.4.

28 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh.3

29 Monnet, Avrupa'da savaş sonrasında yaşanan "Avrupa Federasyonu" kurma deneylerinden yararlanarak, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu isimli uluslarüstü yetkiyle donatılmış bir örgüt kurma önerisini, Almanya'da Prof. Walter Hallstein ile birlikte geliştirmiştir. J.Monnet'e göre bu topluluğun; "Yüksek Otorite", "Adalet Divanı", "Bakanlar Konseyi" ve "Ortak Meclis"ten meydana gelen dört organı olacaktı.

30 Schuman Planına göre; bir üst otoritenin yönetimi altında, Fransız-Alman ortak kömür ve çelik üretimini sağlamak ve bu örgütü bütün Avrupa ülkelerinin katılımına açık tutmak temel hedef alınmıştır.

31 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh.5

32 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh.6.

Planın arkasındaki motif ise, AB'nin başarılması yanında, gelecekte bir Fransa-Almanya çatışmasının önlenmesi için yeni bir ekonomik ve politik çerçevenin gerekliliğine³³ yönelik altyapı oluşturma amacı görünmekteydi.

2. Avrupa Topluluklarının Kurulması

1950'de dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Ruhr bölgesinde zengin kömür ve demir madenlerinin Almanya ile birlikte ve bir "uluslar üstü" örgüt aracılığıyla işletileceğini, aynı ideale sahip diğer demokratik Avrupa ülkelerinin de bu örgüte katılabileceklerini açıklamıştır³⁴.

Çağrıya İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'un da olumlu yanıt vermesi üzerine; Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya, Lüksemburg ve Belçika'dan oluşan altı Avrupa Ülkesi, 1951 Paris Anlaşması ile; kömür, demir, çelik ve hurda demir üretiminde kısmi bütünleşmeyi öngören ve ilk uluslarüstü kurum antlaşması olan, Avrupa Kömür ve Çelik Birliği (AKÇT)' ni kurmuşlardır³⁵.

AKÇT'nin başarısı ve sadece askeri ve politik amacı olan, 1952'deki "Avrupa Savunma Topluluğu" ile 1953'deki "Avrupa Politik Birliği" olarak isimlendirilen bütünleşme çabalarının başarısızlıkla sonuçlanması üzerine³⁶, "ekonomik bütünleşme gerçekleştirilmeden politik bütünleşmenin sağlanamayacağı" yönündeki görüşler ağırlık kazanmıştır³⁷.

Avrupa'nın bütünleşmesinin önce ekonomik birliktelikte aranmasının daha gerçekçi olacağı düşüncesinin oluşması üzerine, çabalar ekonomik alana

33 AKDENİZ MASASI, Avrupa Profili.

34 AKDENİZ MASASI, Avrupa Profili. BORCHARDT, a.g.m, Sh.10.

35 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh.6. GÖZEN, Ramazan, "Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Gümrük Birliği: Bir Siyasi Ekonomi Analizi", Liberal Düşünce, Bahar 1996, Sy.2, Sh.83. AKDENİZ MASASI, Avrupa Profili.

36 AKDENİZ MASASI, Avrupa Profili.

37 ÖZCAN, a.g.m, Sh.6.

yönlendirilmiş ve kömür ve çelik gibi sınırlı endüstrilerden artık ekonominin tüm sektörlerini kapsayacak bir bütünleşme aşamasına geçilmesine karar verilerek³⁸ 1957'de Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran anlaşma Roma' da imzalanmıştır³⁹.

AT'nun 1957 Roma antlaşması ile belirlenen temel amacı; bir gümrük birliği ve giderek bir ekonomik birlik kurulması olmuştur. Bu temel amaç çerçevesinde, Roma antlaşması, üye devletler arasında gümrük vergilerinin ve dış alım satımda miktar kısıtlamalarının kaldırılması, üçüncü devletlere karşı ortak bir gümrük tarifesi ve ortak bir ticaret politikasının saptanması, üye devletler arasında kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının sağlanması, tarım ve taşıma alanında ortak bir politikanın saptanması, serbest rekabetin sağlanması, üye devletlerin ekonomik politikalarının eşgüdümünün ve ödeme dengesizliklerini önleyecek önlemlerin saptanması, Ortak Pazar'ın işlemesi için gerekli olan sınırlar içerisinde ulusal mevzuatların birbirlerine yaklaştırılması, işçiler için Avrupa Sosyal Fonu kurulması ve kalkınma alanında yardım için Avrupa Yatırım Bankası kurulmasını öngörmüştür⁴⁰.

Avrupa'nın önemli ülkeleri arasında malların, sermayenin ve emeğin serbest dolaşmasını öngören bu antlaşmayla; bir taraftan gümrük birliği gerçekleştirilmiş, diğer yandan da ekonomik bütünleşme sağlanmıştır. Çok yönlü ve kapsamlı olan Roma Anlaşması, sadece ekonomik bütünleşmeye inhisar etmiyor, aynı zamanda para birliği ve siyasi işbirliğinin dinamiklerini de bünyesinde taşıyordu⁴¹.

Avrupa'da oluşturulmaya çalışılan bu yeni yapılaşmanın temelinde gümrük birliği olmasına rağmen, nihai hedef kurucuların kafasında başlangıçtan

38 AKDENİZ MASASI, Avrupa Profili.

39 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh.7. GÖZEN, a.g.k., Sh.83.

40 PAZARCI, Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi, I. Baskı, Ankara-2003, Sh.197.

41 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh.7,8.

beri vardır ve öncelik, pratik ve tamamen haklı nedenlerle, gümrük birliğine verilmiştir⁴².

Son olarak, enerji sektöründe 1950'lerde baş gösteren ve Avrupa'yı dar-boğaza sokan krizlerin atom enerjisinin yardımıyla aşılmasını öngören ve topluluğun konusu ile ilgili bilginin topluluk ülkelerine dağıtılmasını sağlamak, işçilerin korunması amacıyla güvenlik standartlarını belirlemek, atom enerjisi alanında yatırımları tespit etmek ve atom enerjisinin barışçıl amaçlar dışında kullanılmasına engel olmak amacıyla, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) da AET ile aynı tarihte, 1957 de, hayata geçirilmiştir⁴³.

AKÇT, AAET ve AET hukuken varlıklarını yan yana sürdüren, ancak birbirinden ayrı birimler olmakla birlikte, siyasal gerçeklik açısından, tek bir birim olarak ele alınabilirler. Kuruluşları AT'nun doğumunu başlatan dönüm noktası sayılabilir. Diğer uluslar arası kuruluşlarla karşılaştırıldığında, AT'nun başlıca yeniliği, üyelerinin, kaynaşmış ve dağılmayacak bir örgütsel ve siyasal birim oluşturma amacıyla, ulusal egemenliklerinin bir bölümünden vazgeçmiş olmalarıdır. Bu birime ulusal yasa gücünde kararlar almak üzere kullanabileceği ve üye devletlerden bağımsız, yani kendisine ait, egemenlik yetkileri verilmiştir⁴⁴.

3. Gümrük Birliği

AET'nu kuran ve onun çekirdeğini oluşturan Roma Antlaşması üye ülkeler arasında gümrük birliğine kademeli olarak geçilmesini öngörmüştü. İç pazarın oluşturulması doğrultusunda atılan ilk adım, AET'nun kurulmasından önce Üye Devletlerin birbirlerinden yaptıkları ithalat ve ihracat üzerinden alı-

42 AKDENİZ MASASI, Avrupa Profili.

43 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh.8.

44 BORCHARDT, a.g.m, Sh.6.

nan tüm gümrük vergilerinin kaldırılmasıydı. Antlaşmada bu iç vergilerin 12 yıl içinde kademeli olarak kaldırılması için sabit bir takvim belirlenmişti⁴⁵.

AAET, AKÇT ve AET ile başlayan bütünleşme süreci; son gümrük engellerinin öngörülen tarihten 18 ay önce, 1 Temmuz 1968 tarihinde gerçekleşmesiyle, AET ülkeleri arasında sanayi ürünlerinde gümrük birliğinin tamamlanmasıyla devam etmiş, üye ülkeler arasında gümrük vergileri, eş etkili resimler ve kısıtlamalar tamamen kalkmış, böylece ekonomik bütünleşmenin ilk sonucu alınmıştır⁴⁶.

1968 tarihinde yürürlüğe giren gümrük birliği; üye ülkeler arasında yapılan ithalat ve ihracattan gümrük vergisi alınmaması ile gümrük vergisine eşdeğerde resim, harç, ücret v.b. gibi her hangi bir ödeme yapılmasını isteme yasağı ve üçüncü devletlere karşı ortak bir gümrük tarifesinin⁴⁷ kabulü zorunluluğunu⁴⁸ içermekteydi.

4. Schengen Anlaşması

Tek Pazara geçilebilmesi için, topluluk üyesi ülke insanların, topluluk üyesi ülkelerde serbest dolaşımı amacıyla, sınırlarda yapılan denetlemelerin kaldırılması ve üçüncü ülkelerin vatandaşlarına uygulanacak vize ve iltica hakkı işlemlerinin tek bir düzene bağlanması konularını düzenlemek amacıyla

45 BORCHARDT, a.g.m, Sh. 24.

46 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh.9. GÜRSEL, a.g.k, Sh.233.

47 Ortak Gümrük Tarifesi; malların, Topluluğun tamamında, üçüncü ülkelerden yapılan ithalatın tümü için de geçerli olmak üzere, ekonomik bölge sınırlarının içine girdiği her yerde normalde uygulanmakta olan bir vergi ile tek bir gümrük engeli belirleyen bir tarifedir. 1 Temmuz 1968'de yürürlüğe giren OGT ile; ticari akışların yön değiştirmesi engellenmiş, üye devletlerin uyguladığı dış vergi oranları arasında büyük farklılıklar ortadan kaldırılmış, Ortak bir gümrük tarifesinin bulunmadığı durumda, ithalatçıların, kendi ülkelerindeki yüksek vergi oranlarından kaçınmak için vergilerin düşük olduğu ülkelerdeki araçlar eliyle ithal ettikleri malları kendi ülkelerine sevk ederek iç vergilerin kaldırılmasından haksız kazanç sağlamasının önüne geçilmiştir.

48 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh. 311.

la; 1985'te imzalanan Schengen Anlaşmasıyla, bireylerin serbest dolaşımı sağlanmış⁴⁹, bir anlamda, kişiler için ülke sınırları kaldırılmıştır.

5. Avrupa Tek Senedi

Ekonomik bütünleşmeye yönelik adımlara paralel olarak Avrupa ülkeleri, siyasi bütünleşme sürecini de eşzamanlı olarak işletmişlerdir⁵⁰. Ekonomik bütünleşmenin kaçınılmaz olarak Avrupa'nın siyasal birleşmesini getireceği kanısında olan topluluğun kurucuları, ekonomik bütünleşmeyi hiçbir zaman kendi başına bir hedef olarak görmemiş, tersine, siyasal birliğe giden yolda bir aşama olarak ele almışlardır⁵¹.

1986 yılında imzalanan Avrupa Tek Senedi ile Avrupa ülkeleri; üç topluluğun antlaşmalarını geniş bir biçimde değiştirmiş, üye ülkeler arasında ortak dış politikanın belirlenip yürütülmesini gerçekleştirmiş ve tamamen serbest ve sosyal bir Pazar yaratmak için, sadece gümrük duvarlarının değil, bütün engellerin kaldırıldığı bir iç Pazar oluşturularak⁵²; malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının sağlanması ve böylece iç sınırların tümüyle kaldırılmasını⁵³ amaçlamışlardır.

1 Temmuz 1987'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedinin başlangıç bölümünde, Topluluk ile, Avrupa Siyasi İşbirliği'nin yardımıyla, ulaşılması öngörülen genel hedef, yani AB'nin kurulması hedefi tekrarlanmakta, 1992'ye kadar tek bir pazarın oluşturulmasına ilişkin ayrıntılı hukuki çerçeve ve çevrenin korunması, araştırma, teknoloji alanlarında daha sıkı işbirliğini sağlayacak politikalar ortaya konmakta ve dış politikada işbirliği ele alınarak, o zamana

49 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh.12.

50 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh.13

51 BORCHARDT, a.g.m, Sh.17.

52 GÜRSEL, a.g.k, Sh.233.

53 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh.13.

kadar sadece gayri resmi bir düzenleme niteliğini taşıyan bu alan için, resmi düzeyde bir hukuki çerçeve belirlenmekteydi⁵⁴.

Böylece, AT'nun amaçları Avrupa Tek Senedi ile genişletilmiş, özellikle gümrük birliğinin tam olarak gerçekleşmesini engelleyen fiziki, teknik, yönetsel ve mali engelleri ortadan kaldıran bir iç pazar kurulması yönünde önemli adımlar atılmıştır⁵⁵.

1993 yılında Tek Pazar aşamasına geçilerek ekonomik bütünleşme süreci hemen hemen tamamlanmıştır⁵⁶.

6. Maastricht Anlaşması

Dünyanın en büyük ticaret gücü olmasına karşın, Birlik, diplomatik etkinliğini arttıracak yapıları geliştirmekte ağır davranmıştır. Avrupa siyasi işbirliğinin amacı dışişleri ve güvenlik politikası alanlarında hükümetler arasında daha derinlemesine bir eşgüdümün sağlanmasıdır⁵⁷.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından 3 Kasım 1990'da iki Almanya'nın birleşmesi, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Sovyet denetiminden kurtularak demokratikleşmeleri ve Aralık 1991'de de Sovyetler Birliği'nin çözülmesi Avrupa'nın siyasi yapısını baştan aşağı değiştirmiştir. Üye Devletler bağlarını güçlendirme kararlılığıyla, temel özellikleri 9-10 Aralık 1991'de Maastricht'te toplanan Avrupa Doruğu'nda kararlaştırılan, yeni bir Antlaşmanın müzakerelerine başladılar⁵⁸.

54 BORCHARDT, a.g.m, Sh.9.

55 PAZARCI, a.g.e.Sh. 196.

56 GÜRSEL, a.g.k, Sh.233

57 Avrupa Birliği Hakkında Bilgiler, Çevrimiçi)http://www.toplumcukurtulus partisi.org/ab.htm, Sh2,(30.04.2005)

58 Avrupa Birliği Hakkında Bilgiler, Sh. 2.

1992 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması ile Avrupa Siyasi İşbirliği, ortak dış ve savunma politikaları için birlik mekanizmalarının kurulması aşamasına gelinmiştir⁵⁹. Maastricht'te imzalanan Avrupa Birliği Hakkında Antlaşma ile, Avrupa ülkeleri arasında daha yakın bir işbirliğine dayanan ekonomik, parasal ve siyasi bir birlik kurulmasının yeni bir basamağını oluşturan AB kurulmuş, Avrupa Topluluklarını yeniden yapılandıran değişiklikler yapılarak, AET'nun yerine AT konmuştur⁶⁰.

Maastricht Antlaşması'yla adı "Avrupa Topluluğu" olarak değiştirilen AET' nun ilgi alanı diğer iki topluluktan daha geniş olup amacı üye devletleri ekonominin her sektörünü kapsayan tek bir topluluk içinde kaynaştırmaktır. Bu görevin kapsamına malların ve işçilerin serbest dolaşımı, iş kurma ve hizmet sunma özgürlüğü, sermaye ve para hareketlerinin serbestleştirilmesi, rekabet politikası, ekonomi ve para politikaları, tarım politikası, ulaşım politikası, çevre politikası, araştırma, teknoloji ve sanayi politikası gibi kilit alanlar girmektedir⁶¹.

Maastricht antlaşması ile gümrük birliği ve ekonomik birlik amaçlarına parasal birlik amacı da eklenmiş, ayrıca, bir siyasal birlik gerçekleştirilmesi amacı da benimsenmiştir⁶².

AB, Avrupa'nın bütünleşmesinin nihai hedefidir⁶³. 1968 yılında gümrük birliğinin tamamlanmasıyla AT adını alan süreç, aynı zamanda üç topluluğun kurumlarını da birleştirerek, 1993'te Tek Pazarın başlaması ile birlikte AB adını almıştır⁶⁴.

59 GÜRSEL, a.g.k, Sh.233.

60 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh.15. BORCHARDT, a.g.m, Sh.10.

61 BORCHARDT, a.g.m, Sh.16,17.

62 PAZARCI, a.g.e.Sh. 197.

63 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh.10.

64 GÜRSEL, a.g.k, Sh.233.

7. Kopenhag Kriterleri

22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi'nde, Avrupa Konseyi (AK), AB' nin genişlemesinin Merkezi Doğu Avrupa ülkelerini kapsayacağını kabul etmiş ve aynı zamanda adaylık başvurusunda bulunan ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce karşılaması gereken kriterleri de belirtmiştir. Bu kriterlerin, aday ülke tarafından, karşılanıp karşılanmadığına AB Komisyonu karar vermektedir.

Kopenhag Kriterleri, siyasi, ekonomik ve topluluk mevzuatının benimsenmesi olmak üzere üç grupta toplanmaktadır. Politik kriterler olarak; demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygı gösterilmesini ve korunmasını garanti eden kurumların varlığı belirtilmektedir. Ekonomik kriterler olarak; işleyen bir pazar ekonomisinin varlığının yanı sıra Birlik içindeki piyasa güçleri ve rekabet baskısına karşı koyma kapasitesine sahip olunmasının gerekliliği belirtilmektedir. Topluluk mevzuatının benimsenmesi konusunda ise; siyasi, ekonomik ve parasal birliğin amaçlarına uymak da dahil olmak üzere üyelik yükümlülüklerini üstlenme kabiliyetine sahip olunması belirtilmektedir⁶⁵.

Kopenhag Kriterlerinde belirtilen politik kriterler genel olarak; ülkenin çok partili bir demokratik sistemle yönetiliyor olması, hukukun üstünlüğüne saygı, idam cezasının olmaması, azınlıklara ilişkin herhangi bir ayrımcılığın bulunmaması, ırk ayrımcılığının olmaması, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın yasaklanmış olması, AK İnsan Hakları Sözleşmesinin tümüyle çekincesiz olarak kabul edilmesi, AK Çocuk Hakları Sözleşmesinin kabul edilmiş olması gibi özellikler olarak formüle edilmektedir⁶⁶.

65 Türkiye-AB İlişkileri, Kopenhag Kriterleri, BELGEnet, (Çevrimiçi) http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kopenhag_kri.html. (21.09.2004)

66 MERİH, Kutlu, Kopenhag Kapitülasyonları ve Egemenlik Paradoksu, (Çevrimiçi) <http://www.turkab.net/ab/ab/wkopkriter.htm>, sh.2-3.

Kopenhag Zirvesi sonuçlarına göre, ekonomik kriterlerden anlaşılması gerekenler ise, ekonomi alanında işlevsel bir piyasa ekonomisinin varlığı kadar AB içindeki yasa güçleri ve rekabet baskısı ile baş edebilme kapasitesinin varlığıdır⁶⁷.

Bu kapsamda bir piyasa ekonomisi için; arz -talep dengesinin, piyasa güçlerinin bağımsız bir şekilde karşılıklı etkileşimi ile kurulmuş olması, ticaret kadar fiyatların da liberal olması, piyasaya giriş çıkış için engellerin bulunmaması, mülkiyet haklarını içeren düzenlemeleri kapsayan yasal bir sistemin olması ve bu yasalar ve düzenlemelerin icra edilebilmesi, fiyat istikrarını içeren bir ekonomik istikrara ulaşılmış olması ve sürdürülebilir dış dengenin varlığı, ekonomik politikaların varlığı hakkında geniş bir fikir birliğinin olması ve mali sektörün, tasarrufları üretim yatırımlarına yönlendirecek kadar iyi gelişmiş olması gerekmektedir⁶⁸.

AB içinde rekabet edebilme kapasitesinin sağlanması içinse; öngörülebilir ve istikrarlı bir ortamda karar alabilen ekonomik kurumların makro ekonomik istikrarının olması ve bununla beraber işlevsel bir piyasa ekonomisinin varlığı, alt yapı, eğitim ve araştırmayı içeren yeterli miktarda fiziki ve beşeri sermayenin olması ile firmaların teknolojiye uyum sağlama kapasitelerinin bulunması gerekmektedir⁶⁹.

Kopenhag Kriterleri'nin üçüncü sırasında yer alan ve genel olarak "Avrupa Mevzuatına Uyum" olarak gösterilen kuralın içeriğinde; AB'nin siyasi birlik ile ekonomik ve parasal birlik hedeflerini kabul etmek ve AB'nin aldığı kararlara ve uyguladığı yasalara uyum sağlamak öngörülmektedir. AB yasalarına uyum sağlamak ise; gümrük birliği, malların serbest dolaşımı, sermayenin serbest dolaşımı gibi ortaklık anlaşmalarında belirtilen şartlara uyum

67 Türkiye-AB İlişkileri, Kopenhag Kriterleri.

68 Türkiye-AB İlişkileri, Kopenhag Kriterleri.

69 MERİH, a.g.k, sh.3- 4.

sağlanması, tek pazara geçişi gerektiren Topluluk müktesebatına uyum sağlanması, Topluluğun tarım, iletişim ve bilgi teknolojileri, çevre, ulaşım, enerji, taşımacılık, tüketici hakları, adalet ve içişleri, işgücü ve sosyal haklar, eğitim ve gençlik, vergilendirme, istatistik, bölgesel politikalar, genel dış ve güvenlik politikası gibi her türlü düzenlemesine uyum sağlanması olarak ortaya çıkmaktadır⁷⁰.

8. Amsterdam Antlaşması

Maastricht Anlaşması ile kurulan AB tamamlanmamış bir yapı görünümündeydi. Amsterdam Antlaşması ile, 1997'de, politik birlik, ekonomik ve para birliği ile sınırlı olarak biraz daha ileri götürülmüş, birliğin yeni üyelerle yaşanabilecek bir düzene kavuşturulmasının kurumsal hazırlığı 2000 yılındaki anayasa konferansına ertelenmiştir.

Antlaşma ile; ABA ve AT Antlaşması (ATA), içerikleri değiştirilmeden, yeniden numaralandırılmış, antlaşmalara, istihdam, vize, iltica, göç ve serbest dolaşım, adli işbirliği konularında hükümler ilave edilmiş, güçlendirilmiş hedefler tespit edilmiş ve ulusal hukukların uyumlaştırılmasına ivme kazandıracak hükümler öngörülmüştür⁷¹. Amsterdam Antlaşmasının bir diğer özelliği de, Kopenhag zirvesinde kabul edilen Kopenhag kriterlerini AB'ye üyelik şartları olarak kanunlaştırması ve bu şartları mevcut üyelere de uygulamasıdır⁷².

Maastricht Antlaşması ile amaçlanan hedefe ulaşmak için ortak dış politika ve güvenlik politikası alanında da düzenlemelere gidilmiştir⁷³.

70 MERİH, a.g.k, sh.4.

71 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh. 25.

72 TEKİNALP/TEKİNALP, a.g.e, Sh. 25, 26.

73 PAZARCI, a.g.e.Sh. 197.

9. Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası

Avrupa ülkeleri arasındaki güvenlik ve işbirliğini güçlendirmek amacıyla, 1954'te, Batı Avrupa Birliği kurulmuştur⁷⁴.

AB Antlaşması'na kadar, üye devletler arasındaki siyasi koordinasyon, 1970 yılında kurumlaştırılmış ve 1987'deki Avrupa Tek Senedi ile geliştirilmiş ve genişletilmiş olan, Avrupa Siyasi İşbirliği kapsamında yürütülüyordu. Buna, dışişleri bakanları arasındaki olağan müzakereler ile yetkililer arasındaki sürekli temaslar da dahildi. Amaç, tüm önemli dış politika hususlarında üye devletler arasındaki iletişimin geliştirilmesi, bunların bakış açılarının, mümkün olduğunca, aynı düzeye getirilmesi ve ortak bir yaklaşıma varılmasıydı⁷⁵.

Ancak, tüm kararların oybirliğiyle alınması ve güvenlik sorunları ile ilgili tartışmaların siyasi ve ekonomik yönler ile sınırlandırılması gerekiyordu. Son yıllarda ortaya çıkan Körfez Savaşı, Yugoslavya iç savaşı, Sovyetler Birliği'nin çöküşü gibi siyasi krizler, Avrupa Siyasi İşbirliği'nin, AB'nin dünyanın en büyük ticari bloğu olarak, ağırlığına uygun bir tarzda, kilit dünya meselelerine karşılık vermesine yardımcı olmaktan uzak olduğunu çok net bir şekilde göstermiştir. Diğer alanlarda da, üye devletlerin sık sık tek taraflı hareket etmesi nedeniyle, sonuçta ortak Avrupa çıkarları yeterli şekilde temsil edilememiştir⁷⁶.

AB Antlaşması'nda Devlet ya da Hükümet Başkanları; AB'nin ortak değerlerinin, temel çıkarlarının ve karşılıklı bağımlılığının korunması, birliğin ve üye devletlerin güvenliğinin pekiştirilmesi, Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesi'nin ilkeleri ile Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK)'nin 1975 Helsinki Nihai Senedi ve 1990 Paris Şartı ile belirlenen ilke ve amaçları uyarınca

74 BORCHARDT, a.g.m, Sh.4.

75 BORCHARDT, a.g.m, Sh.44.

76 BORCHARDT, a.g.m, Sh.45.

dünya barışının korunması ve uluslararası güvenliğin güçlendirilmesi, uluslararası işbirliğinin özendirilmesi ve demokrasi ve hukukun üstünlüğünün geliştirilmesi ve pekiştirilmesi ile insan hakları ve temel özgürlüklerine saygı gösterilmesinin sağlanması hedeflerini merkez alan bir ortak dış politika ve güvenlik politikasının aşamalı olarak geliştirilmesi kararını aldılar⁷⁷.

Ortak dış politikanın ana hatları, Avrupa Zirvesi'nin oybirliği ile alınan kararları ile tanımlanmaktadır. Net bir biçimde tanımlanan bir dış politika alanı, bir ortak eylem öznesi olarak ortaya çıkmakta, bu seçeneğin, belirli ortak çıkarların korunması için özellikle acil ve baskı oluşturan bir ihtiyaç bulunduğu durumlarda temel olarak uygulanması kastedilmektedir. AB'nin gelecekteki ortak eylem alanları⁷⁸ şimdiden dikkate alınmaya başlamıştır⁷⁹.

Bir ortak eylem hususunda birlik tarafından benimsenen politika, üye devletlerin hükümetlerini uluslararası düzeyde bağlar. Ortak eylem alanları dışında, üye devletler, birbirlerine danışmak, bilgi vermek ve aralarında koordinasyon sağlamakla yükümlüdürler⁸⁰.

Ortak güvenlik politikası, Batı Avrupa Birliği (BAB)'nin yapılarına dayanır. BAB, AB'nin gelişmesinin ayrılmaz bir parçası olarak ele alınır. Görevi, birliğin savunma müdahaleleri gerektiren kararlarını ve eylemlerini belirlemek ve uygulamaktır. Savunma ve güvenlik konuları Üye Devletler için halen çok duyarlı bir politika alanı teşkil ettiğinden, bunların ve diğer önlem ve kararların tamamı her zaman için oybirliği ile alınmak zorundadır. Ancak, ortak bir savunma politikası henüz ortak güvenlik politikasının bir parçasını oluşturmamaktadır. "Ortak bir savunmayı getirebilecek olan ortak bir savunma politika-

77 BORCHARDT, a.g.m, Sh.45.

78 AB'nin gelecekteki ortak eylem alanları arasında; Avrupa'da silahsızlanma ve silah kontrolü, nükleer silahların artırılmaması, güvenliğin ekonomik boyutları, her şeyin ötesinde silah teknolojisinin üçüncü ülkelere aktarılmasının kontrolü ve silah ihracatının kontrolü temel konular olarak yer almaktadır.

79 BORCHARDT, a.g.m, Sh.45.

80 BORCHARDT, a.g.m, Sh.46.

sının nihai olarak belirlenmesi” ilkesi hala gelecekte ele alınması gereken bir husustur⁸¹.

AB'nin ortak güvenlik ve dış politikası ile adalet ve içişleri alanlarında Birliğe verilen görevler hükümetler arası işbirliğiyle ilgilidir; ama bu durum elbette gelecekte belirli bir aşamada bu konularda daha sıkı bir bütünleşmeye doğru ilerleme olasılığını dışarıda bırakmamaktadır⁸².

81 BORCHARDT, a.g.m, Sh.65.

82 BORCHARDT, a.g.m, Sh.18.

II. AVRUPA BİRLİĞİ ANAYASASI

A. GENEL BİLGİ

AB kapsamında, bir anayasa oluşturmak amacıyla, ilk toplantı Şubat 2002’ de düzenlendi. Fransa’nın eski Cumhurbaşkanı Valery Giscard D’Estaing’in başkanlığında, Temmuz 2003’e kadar devam eden Konvansiyon çalışmalarına, AB ülkelerinin parlamentolarından delegeler, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu, AB üye ve aday hükümet temsilcileri taraf oldular⁸³.

Nice Anlaşması’nı takiben, Aralık 2001’de Laeken’de düzenlenen AK zirvesinde anayasaya ilişkin bir deklarasyon yayınlandı. AB’nin geçmişten bugüne tüm anlaşmalarını bir metinde toplayan ve önerileri ele alan delegeler, “taslak” bir anayasa üzerinde uzlaşarak, Anayasa üzerindeki son rötuşların 25 AB üyesinin temsilcilerinden oluşan uluslararası bir konferansa bırakılmasını kararlaştırmışlardır⁸⁴.

Avrupalı liderlerin, birliğin ilk anayasası üzerinde, 18 Haziran’da, Brüksel’de uzlaşma sağlaması üzerine, AB’nin 25 üyeli bir yapıda işlerliğini sürdürmesini sağlayacak Avrupa Anayasası, aylar süren çalışmaların ardından, 29 Ekim 2004’te imzalandı⁸⁵. Bu tören için Roma’nın seçilmesi de sembolik bir önem taşımaktadır. 1957’de, Fransa, Almanya, İtalya, Lüksemburg, Hollanda ve Belçika’nın imzaladığı Roma Anlaşması birliğin temel taşlarından birisi olup, AET bu antlaşmayla kurulmuştu⁸⁶.

83 Batuk, Deniz, Avrupa Anayasası’nın incelikleri,(Çevrimiçi) [http://www.cnnturk.com.tr/ OZEL_DOSYALAR/haber_detay.asp?pid=473&haberid=57727\(25.03.2005\)](http://www.cnnturk.com.tr/OZEL_DOSYALAR/haber_detay.asp?pid=473&haberid=57727(25.03.2005))

84 Batuk, Avrupa Anayasası’nın incelikleri.

85 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar,(Çevrimiçi) http://www.bbc.co.uk-BBC_Turkish (23.03.2005)

86 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar.

Son olarak, 12 Ocak 2005 tarihinde, Avrupa Parlamentosu, AB Anayasası'nı oy çokluğuyla kabul etti. Avrupa Parlamentosu (AP) Genel Kurulu'nda yapılan oylamada, 500 "evet", 137 "hayır", 40 "çekimser" oy kullanıldı⁸⁷.

Ortak Dış Güvenlik Politikası ve ortak para birimi olan Euro'ya geçişin ardından, AB Anayasası'nın kabulü ile, AB, ekonomik alanda bütünleşmeyi tamamlamış, siyasal alanda bütünleşme için büyük bir adım atmıştır.

Ancak, anayasanın yürürlüğe girebilmesi için, 25 üye ülkenin parlamenterlerinin ya da düzenlenecek referandumlarda üye ülke vatandaşlarının Anayasa'ya "evet" demeleri gerekmektedir. 11 ülke bu konuyu referanduma götürmeye hazırlanmakta, Almanya da bu ihtimali değerlendirmektedir. Başta İngiltere olmak üzere, bazı üyelerin kamuoyları bu projeye şüpheyle yaklaşmaktadırlar⁸⁸.

B. AB ANAYASASININ VARLIK NEDENLERİ

AB'nin üye sayısı, 2004 Mayıs'ında, 15'ten 25'e yükselmiştir. Bu genişlemiş yapı içinde, yönetim mekanizmalarının artan yük nedeniyle tıkanmaması için, "sistemin yeniden düzenlenmesinin gerekliliği"⁸⁹ bir neden olarak ileri sürülmektedir.

Ayrıca, Anayasanın, AB'nin yapılarını şekillendiren ve geride bıraktığımız yaklaşık 50 yıl boyunca imzalanan çok sayıda antlaşmanın yerine geçerek, AB'nin ne olduğunu, neleri yapıp yapamayacağını tek bir belge içinde toplayan⁹⁰ bir belge olduğu da belirtilmektedir.

87 Batuk, Avrupa Anayasası'nın incelikleri.

88 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar.

89 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar

90 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar

Bunlara ek olarak, artık AB'nin, bir yandan Üye Devletlerin kimliklerini korurken diğer yandan da karar verebilme ve uygulama yeteneği bulunan, hem etkili hem de demokratik bir örgüt olma yolunda daha ileri gitmekten başka seçeneği olmadığı, yapısını güçlendirip karar mekanizmalarını rasyonalize edemediği takdirde, iyice gevşeme ya da kımıldayamaz hale gelme seçeneğiyle karşı karşıya kalacağı⁹¹ da ileri sürülmektedir.

Anayasanın, 25 üye ülkenin her birinin kendisinin belirleyeceği bir takvim çerçevesinde, ancak, Bulgaristan ve Romanya'nın da birliğe katılması öngörülen 2007 yılına kadar, onaylanmış olması gerekmektedir. 25 üyenin tamamından onay alırsa yürürlüğe gireceği belirtilen Anayasanın, üyelere herhangi birisinin belgeyi reddetmesi halinde izlenecek yol ise tam olarak belli değildir⁹².

C. AB ANAYASASININ YAPISI

1. AB Anayasasının Kabulü

AB Anayasasının kabulü için, üye devletlerin AB Anayasasını oluşturan antlaşmayı hükümetler arası konferansta oybirliği ile kabul etmeleri gerekmektedir. Bu toplantıda her üye devletin veto hakkı⁹³ vardır. Antlaşma, tüm devletlerce imzalanmalı ve onaylanmalıdır⁹⁴.

Anayasayı oluşturan antlaşma, AT' nu oluşturan antlaşmayı, AB antlaşmasını ve bunları tamamlayan ve destekleyen ve Anayasayı Oluşturan Antlaşma'nın eki olan Protokolde öngörülen koşullara göre listelenen tasarrufları ve antlaşmaları, bunları destekleyen ve tamamlayan tasarruf ve antlaşmaları

91 Avrupa Birliği Hakkında Bilgiler, Sh. 2.

92 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar.

93 Nice Antlaşması. ABA Md.48.

94 Nice Antlaşması, ABA, Md. 313.

yürürlükten kaldırmaktadır⁹⁵, yani, AB Anayasası tüm kurucu antlaşmaların yerini almaktadır.

Anayasayı oluşturan antlaşma ile kurulan AB, ATA ve ABA ile kurulmuş olan AB'nin halefi olduğunu⁹⁶ kabul ederek hukuki sürekliliğini ortaya koymuştur.

Anayasayı oluşturan Antlaşmanın tüm üye devletlerce, kendi anayasal gerekliliklerine uygun olarak onaylanması gerekli olup⁹⁷, anayasayı oluşturan antlaşmanın, ya da kısaca anayasanın, yürürlüğe girmesi için, tüm onay belgelerinin emanet edilmiş olması koşuluyla, 1 Kasım 2006, bu koşulun gerçekleşmemesi durumunda ise, en son onay veren ülkenin onay belgesinin verildiği tarihi izleyen ikinci ayın ilk günü, öngörülmüştür⁹⁸.

Ayrıca, herhangi bir üye ülkenin, kendi anayasal gereklerine uygun olarak, iki yıl önceden bildirimde bulunmak⁹⁹ koşuluyla birlikten çekilebileceği¹⁰⁰ de anayasada öngörülmüştür.

2. AB Anayasasının Değiştirilmesi

a. Olağan Yöntem

Herhangi bir üye ülkenin hükümeti, Avrupa Parlamentosu ya da Komisyon tarafından anayasa değişikliği için Konsey'e götürülen¹⁰¹ önerinin, Konsey tarafından kabul edilip, AK Başkanı, üye devletlerin, Avrupa Parlamentosu'nun ve Komisyonun temsilcilerinden oluşan bir konvansiyon tarafından uy-

95 AB Anayasası, (Çevrimiçi) <http://www.abgm.adalet.gov.tr/> .Md. IV- 437. 1.(23.05.2005).

96 AB Anayasası, Md. IV- 438. 1.

97 AB Anayasası, Md. IV- 447. 1.

98 AB Anayasası, Md. IV- 447.1,2.

99 AB Anayasası, Md. I- 60. 3.

100 AB Anayasası, Md. I- 60. 1.

101 AB Anayasası, Md. IV- 443. 1.

gun görülmesi sonucu oluşturulan değişikliklerin, tüm üye devletlerin kendi anayasal gereklerine göre değişikliği onaylamaları ile yürürlüğe gireceği¹⁰² öngörülmüştür.

b. Onay Gerektirmeyen Yöntem

(1) Bazı ülkeler, Anayasanın ilgili maddelerine uygun olarak, kendi aralarında işbirliğine hatta “güçlendirilmiş işbirliğine¹⁰³” gidebilirler¹⁰⁴.

(2) Bir çok konuda aranan oybirliği, AK’ nce, nitelikli oy çokluğu ile değiştirilebilir¹⁰⁵.

(3) Anayasanın çerçevesi içerisinde kalması koşulu ile, anayasanın öngörmediği konularda, Bakanlar Konseyi’nce yeni konular “esneklik koşulu”¹⁰⁶ eklenebilir¹⁰⁷.

2. AB’nin Kurumsal Yapısı

AB’nin organları en son biçimiyle AB Anayasasında belirtilmiştir. Ana organlar; Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi, Avrupa Komisyonu, Bakanlar Konseyi, Avrupa Birliği Adalet Divanı, Avrupa Merkez Bankası, Sayıştay ve yardımcı komitelerdir.

102 AB Anayasası, Md. IV- 443.2,3.

103 Güçlendirilmiş işbirliği, birliğin hedeflerini daha ileri taşımaya, çıkarlarını korumaya ve bütünleşme sürecini güçlendirmeye amaçlayan, birliğin münhasır olmayan yetki alanlarında, üye devletlerin bir kısmının bir araya gelerek, Bakanlar Konseyinin alacağı bir Avrupa Kararı ile hayata geçirilen bir işbirliği türüdür.

104 AB Anayasası, Md. I- 44, Md. III- 418.

105 AB Anayasası, Md. IV- 444.

106 Esneklik koşulu; Avrupa’nın bütünleşmesi sürecinde her üye ülkenin aynı ekonomik, finansal ve hatta toplumsal koşullara sahip olmaması nedeniyle, üye ülkelerin nihai hedefe aynı zamanda ulaşamayacakları gerçeğinin kabul edilerek, gelecekteki AB’nin yapısının “farklı hızlara göre” oluşturulmasını ifade eder.

107 AB Anayasası, Md. 1- 18.

a. Avrupa Parlamentosu

AB Anayasası'nda düzenlenen AP¹⁰⁸; Bakanlar Konseyi ile ortaklaşa olarak, Anayasa'da belirtildiği şekilde yasama ve bütçe faaliyetlerini yürütür ve siyasi denetim ve istişare işlevlerini yerine getirir, Avrupa Komisyonu Başkanı'nı seçer¹⁰⁹.

AP, Birlik vatandaşlarının temsilcilerinden oluşur. Üyelerin sayısı yedi yüz elliyi aşamaz. Avrupa vatandaşlarının temsili, üye ülke başına en az altı üye olmak kaydıyla, kademeli olarak orantılanarak düzenlemiştir. Hiçbir üye devletin, doksan altıdan fazla üyesi olamaz¹¹⁰.

AP üyeleri, beş yıllık bir dönem için Avrupa vatandaşları tarafından serbest ve gizli oy pusulasıyla, doğrudan genel oylama yolu ile, seçilir¹¹¹. AP, Başkanını ve divanını kendi üyeleri arasından seçer¹¹².

b. Avrupa Konseyi

AB Anayasası'nın 21. maddesinde düzenlenen AK; Birliğe, gelişmesi yönünde gerekli ivmeyi sağlayarak, birliğin genel siyasi yönelimleri ile önceliklerini tanımlar, yasama işlevi ise yoktur¹¹³.

Konsey; Üye Devletlerin Devlet veya Hükümet Başkanlarıyla birlikte kendi Başkanından ve Komisyon Başkanından oluşur. Birlik Dışişleri Bakanı, AK' nin çalışmalarında da yer alır¹¹⁴.

108 AB Anayasası, Md. 1- 20.

109 AB Anayasası, Md. 1- 20. 1.

110 AB Anayasası, Md. 1- 20. 2.

111 AB Anayasası, Md. 1- 20. 3.

112 AB Anayasası, Md. 1- 20. 1.

113 AB Anayasası, Md. 1- 21. 1.

114 AB Anayasası, Md. 1- 21. 2.

AK, Başkanın davetiyle üç ayda bir toplanır. Gündem gerektirdiğinde üyeler; bir bakanın, Komisyon Başkanının ve bir Avrupa Komisyonu üyesinin yardımını almaya karar verebilir. Durum gerektirdiğinde de; Başkan, AK' ni ek toplantıya çağırır¹¹⁵.

Anayasa'da aksi belirtilen durumlar dışında, Konseyin kararları oybirliği (consensus) ile alınır¹¹⁶.

AK Başkanlığı, AB Anayasası'nın 22. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; AK, kendi Başkanını iki buçuk yıllık bir dönem için ve süresi bir kez uzatılabilecek şekilde, nitelikli çoğunlukla seçer. Ciddiyet arz eden şekilde görevi kötüye kullanma veya görev yapmasına bir engel oluşturacak durumlarda, AK, aynı usule uygun olarak Başkan'ı görevden alabilir¹¹⁷. AK Başkanı, ulusal düzeyde bir görev alamaz¹¹⁸.

Anayasa, AK Başkanı'nın görevlerini şu şekilde sıralanmıştır¹¹⁹:

(1) AK' ne başkanlık eder ve çalışmalarını yürütür.

(2) Komisyon Başkanı'yla işbirliği halinde ve Genel İşler Konseyinin çalışmalarını esas alarak AK' nin hazırlanmasını ve sürekliliğini sağlar.

(3) AK içindeki uyumun ve fikir birliğinin kolaylaştırılması yönünde çaba sarf eder.

(4) Başkan, her toplantıdan sonra Avrupa Parlamentosu'na bir rapor sunar.

115 AB Anayasası, Md. 1- 21. 3.

116 AB Anayasası, Md. 1- 21. 3.

117 AB Anayasası, Md. 1- 22. 1.

118 AB Anayasası, Md. 1- 22. 3.

119 AB Anayasası, Md. 1- 22. 2.

AK Başkanı, Birlik Dışışleri Bakanı'nın yetkilerini ihlal etmeden, dış dñnyada ortak dış politikaları ve güvenlik politikalarını ilgilendiren konularda, kendi düzeyinde ve bu sıfatla birliğin etkili bir şekilde temsil edilmesini sağlar¹²⁰.

c. Bakanlar Konseyi

AB Anayasası'nın 23, 24 ve 25. maddelerinde düzenlenen Bakanlar Konseyi, Avrupa Parlamentosu'yla ortaklaşa olarak, Anayasa' da belirtildiği şekilde yasama ve bütçeyle ilgili işlevler ile politika üretme ve koordinasyon işlevlerini yürütür¹²¹.

Konsey, Başkanı tarafından toplantıya çağrıldığında, kendi inisiyatifiyle ya da üyelerinden birinin veya Komisyon'un isteği üzerine toplanır. Konsey, farklı oluşumlarla toplanır¹²².

Söz konusu oluşumlardan her biri, Üye Ülkelerin bakan düzeyinde temsilcilerinden oluşur¹²³.

Bakanlar Konseyi'nin toplandığı çeşitli oluşumlardan her biri farklı bir amaca hizmet etmektedir. AB Anayasası'nın 24. maddesinde düzenlenen söz konusu oluşumlar ve görevleri, ilgili maddede şu şekilde ifade edilmiştir:

(1) Yasama ve Genel İşler Konseyi, farklı Konsey oluşumlarından çıkan çalışmalar arasındaki ahengi sağlar.

(2) Yasama ve Genel İşler Komisyonu, Komisyon ve AK Başkanı'nın katılımıyla, AK' nin toplantılarını hazırlar ve bunların takibini sağlar.

120 AB Anayasası, Md. 1- 22. 2.

121 AB Anayasası, Md. 1- 23. 1.

122 AB Anayasası, Md. 1- 24. 1.

123 AB Anayasası, Md. 1- 23. 1.

(3) Dışışleri Konseyi, AK tarafından belirlenen stratejik çizgiyi esas alarak, Birliğin dış politikalarına açıklık getirir ve faaliyetlerinin tutarlı olmasını sağlar.

(4) AK, nitelikli çoğunlukla, Konsey'in bir araya gelebileceği başka oluşumların kurulmasına yönelik bir Avrupa kararı alabilir.

Bakanlar Konseyi'nin çalışma biçimi de, AB Anayasası'nın 24. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, Konsey, yasama sıfatıyla hareket etmesi durumunda, aleni olarak toplanır¹²⁴. Bu amaçla, her bir konsey toplantısı, sırasıyla, Birlik yasama tasarrufları ve mevzuata ilişkin olmayan etkinliklerin dikkatlice gözden geçirildiği iki bölümden oluşur.

Konsey'in çalışmalarını hazırlamaktan, Üye Devletler Daimi Temsilciler Komitesi sorumludur¹²⁵. Bakanlar Konseyi'nin Dışışleri Konseyi dışındaki oluşumlarının başkanlığı, AK tarafından alınacak bir Avrupa Kararı ile oluşturulmuş şartlar gereğince, eşit dönüşüm esasına göre Konsey'deki Üye Devletlerin temsilcileri tarafından üstlenilir. AK, nitelikli çoğunlukla hareket eder¹²⁶.

d. Avrupa Komisyonu

AB Anayasası'nın 26. maddesinde düzenlenen Avrupa Komisyonu, Avrupa'nın genel çıkarlarını teşvik eder ve bu amaçla uygun girişimlerde bulunur. Anayasa hükümlerinin uygulanmasını ve kurumların Anayasa kapsamında çalışmasını sağlar. Birlik, yasalarının denetimini Adalet Divanı'nın kontrolü altında gerçekleştirir. Komisyon, bütçeyi uygular ve programları yönetir, Anayasa'da düzenlendiği gibi; eşgüdüm, yürütme ve yönetim işlevlerini uygular. Ortak dış politika ve güvenlik politikası ve Anayasa'da belirtilen diğer durum-

124 AB Anayasası, Md. 1- 24. 6.

125 AB Anayasası, Md. 1- 24. 5.

126 AB Anayasası, Md. 1- 24. 7.

lar haricinde, Birliğin dış dünyadaki temsilini sağlar. Birliğin yıllık ve çok yıllık programlarının, kurumlar arası mutabakatı sağlayacak şekilde yapılmasıyla ilgili inisiyatifleri alır¹²⁷.

Anayasa'da aksi belirtilen haller dışında, Birliğin yasama tasarrufları yalnızca Komisyon önerisi esasına göre kabul edilebilir¹²⁸.

Komisyon, sorumluluklarını yerine getirme konusunda tamamen bağımsızdır. Komisyon üyeleri, görevlerini yerine getirirken herhangi bir hükümetten veya başka bir organdan talimat almaz. Üyeler, görevleri ya da görevlerinin ifası ile uygun düşmeyen her türlü fiili yapmaktan kaçınırlar¹²⁹.

Bir heyet olarak Komisyon, AP'na karşı sorumludur. AP, Anayasa'nın 340. maddesinde belirtilen usullere uygun olarak Komisyon'a karşı gensoru verebilir. Böyle bir gensoru kabul edilirse tüm Komisyon üyelerinin Komisyon'da yürüttükleri görevlerini topluca bırakmaları gerekir¹³⁰.

Komisyon'un görev süresi, beş yıl olup¹³¹, komisyon üyeleri genel yetenekleri ve Avrupa'ya olan bağlılıkları dikkate alınarak, bağımsızlıkları konusunda şüpheye mahal vermeyen kişiler arasından seçilirler¹³².

Anayasa hükümlerine göre atanan ilk Komisyon, her bir Üye Devlet'in uyrukluğuna mensup birer kişi ile Başkan ve Komisyon Başkan Yardımcılarından birisi olacak olan Birlik Dışişleri Bakanı'ndan oluşur¹³³.

127 AB Anayasası, Md. 1- 26. 1.

128 AB Anayasası, Md. 1- 26. 2.

129 AB Anayasası, Md. 1- 26. 7.

130 AB Anayasası, Md. 1- 26. 8.

131 AB Anayasası, Md. 1- 26. 3.

132 AB Anayasası, Md. 1- 26. 4.

133 AB Anayasası, Md. 1- 26. 5. Nice Ant. Md. 211.

İlk Komisyon'un görev süresinin sona ermesinden itibaren, AK sayı konusunda oybirliği ile başkaca bir karar almadığı sürece, Komisyon, Başkan ve Birlik Dışişleri Bakanı ile birlikte Üye Devletlerin toplam sayısının 2/3'üne tekabül edecek sayıdaki üyelere oluşur¹³⁴.

Komisyon üyeleri, üye devletler arasında eşit dönüşüm esasıyla seçilen kişiler arasından seçilir. Bu sistem, AK tarafından kabul edilen ve aşağıdaki ilkeleri esas alan bir Avrupa kararıyla belirlenecektir¹³⁵:

(1). Üye Devletler, vatandaşlarının Komisyon üyesi olarak geçirdiği süre ve sıralama konusunda kesin bir eşitliğe sahip olacaklar ve bunun sonucunda herhangi iki Üye Ülkenin vatandaşlarının görevde kaldığı toplam dönem arasındaki fark asla birden fazla olamayacaktır.

(2). (1) maddeye tabi olarak, birbirini izleyen her bir heyet, Birliğin tüm üye devletlerinin demografik ve coğrafi verimini tatmin edici bir biçimde yansıtacak şekilde oluşturulacaktır.

Anayasa'nın 27. maddesinde Avrupa Komisyonu Başkanı'nın görevleri şu şekilde sıralanmıştır¹³⁶.

(1). Komisyon'un görevini yerine getirirken uyacağı ana hatları belirler.

(2). Komisyon'un tutarlı, verimli bir biçimde ve topluluk ruhuyla hareket etmesini sağlayarak, Komisyonun kendi iç düzenlemeleri konusunda karar verir.

134 AB Anayasası, Md. 1- 26. 6.

135 AB Anayasası, Md. 1- 26. 6.

136 AB Anayasası, Md. 1- 27. 3.

(3). Birlik Dışışleri Bakanı dışında kalan yardımcılarını Komisyon üyeleri arasından atar.

e. Avrupa Birliği Adalet Divanı

AB Anayasası'nın 29. maddesinde düzenlenen AB Adalet Divanı (ABAD); Avrupa Adalet Divanı, Genel ve Özel Mahkemelerden oluşur¹³⁷. Adalet Divanı ve Genel Mahkeme üye ülke başına bir yargıçtan oluşur. Divana, Genel Savcılık yardımcı olur. Avrupa Adalet Divanı, Üye Ülke başına en az bir hakim içerir, bu sayı Adalet Divanı Tüzüğü tarafından belirlenir¹³⁸.

Adalet Divanı'nın ve Genel Mahkeme'nin bağımsızlıkları şüphe götürmeyen kişiler arasından seçilmiş ve Anayasa'nın 355. ve 356. Maddelerinde belirtilen koşullara uygun yargıçları ile Adalet Divanı Genel Savcıları, altı yıllık dönemler için Üye Devletlerin hükümetlerinin ortak mutabakatıyla atanırlar. Yargıçlar ve Genel Savcılar yeniden atanabilirler¹³⁹.

Adalet Divanı, Anayasa'nın yorumlanması ve uygulanmasında hukuka uygun hareket edilmesini sağlar¹⁴⁰.

ABAD, Anayasa'nın III. Bölümündeki hükümlere uygun olarak:

(1). Üye Devletlerden biri, bir Birlik kurumu veya gerçek ya da tüzel bir kişi tarafından açılan davalar hakkında karar verir.

(2). Üye Devletlerin mahkemelerinin talebi üzerine, Birlik hukukunun yorumlanması ya da Kurumlar tarafından kabul edilen tasarrufların geçerliliği hakkında ön karar verir.

137 AB Anayasası, Md. 1- 29. 1.

138 AB Anayasası, Md. 1- 29. 2.

139 AB Anayasası, Md. 1- 29. 2.

140 AB Anayasası, Md. 1- 29. 1.

(3). Anayasa'da öngörülen diğer durumlar hakkında karar verir¹⁴¹.

f. Avrupa Merkez Bankası

Temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve genel ekonomik politikaları desteklemek¹⁴² olan Avrupa Merkez Bankaları Sistemi, ulusal merkez bankaları ve bunlarla birlikte birliğin parasal politikasını yöneten Avrupa Merkez Bankasından oluşur¹⁴³.

g. Sayıştay

Mali denetim işlerini yürüten ve birliğin tüm gelir ve gider hesaplarını inceleyen, mali yönetimin en iyi biçimde yerine getirilmesini sağlayan, üye ülke vatandaşlarının oluşturduğu bağımsız bir kurumdur¹⁴⁴.

h. Danışma Organları

Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon, danışma işlevini yerine getiren, bir Bölgeler Komitesi ve bir Ekonomik ve Sosyal Komitenin yardımını alırlar¹⁴⁵.

4. AB'nin Yasama Faaliyetleri

Birlik kurumları, yetkilerin kullanımında; tüm üye devletleri bağlayan ve doğrudan uygulanan *Avrupa yasasını*, ulaşılabacak sonuçlar açısından üye ülkeler üzerinde bağlayıcı olan, ancak, sonuçlara ulaşma ve araç seçme serbestisi veren *Avrupa çerçeve yasasını*, kendi içinde bağlayıcı, doğrudan uy-

141 AB Anayasası, Md. 1- 29. 3.

142 AB Anayasası, Md. 1- 30. 2.

143 AB Anayasası, Md. 1- 30. 1.

144 AB Anayasası, Md. 1- 31. 1, 2, 3.

145 AB Anayasası, Md. 1- 32. 1.

gulanabilir, ancak araç seçiminde üye ülkeleri serbest bırakan, yasama dışı genel uygulama faaliyeti olan *Avrupa tüzüklerini* ve sadece muhatabı için bağlayıcı olan, kendi içinde bağlayıcı yasama dışı faaliyet olan *Avrupa kararlarını* kullanırlar¹⁴⁶.

Yasama faaliyetleri ile ilgili temel özellikler olarak şunlar belirtilebilir:

(1) Yasama inisiyatifi Komisyonun tekelindedir¹⁴⁷.

(2) Bakanlar Konseyi ve AP mevzuat çıkartılması için çağrıda bulunabilir, ancak tasarı hazırlayamaz¹⁴⁸.

(3) Konsey ve Avrupa Parlamentosu yeni bir mevzuatın kabulü için fikir birliği içinde olmalıdırlar¹⁴⁹.

(4) Mevzuatın kabulü, tadili ve reddi Parlamentoda ancak mutlak çoğunluk ile mümkündür¹⁵⁰.

(5) Bakanlar Konseyinde mevzuatın kabulü, tadili ve reddi “nitelikli çoğunluk”¹⁵¹ ile mümkündür¹⁵².

(6) Komisyon tarafından reddedilen bir tadili Konsey çıkartmak isterse bu durumda “oy birliği” aranır¹⁵³.

146 AB Anayasası, Md. 1- 33. 1.

147 AB Anayasası, Md. I- 26. 2, I- 34, III- 396. 2.

148 AB Anayasası, Md. I- 33, III- 332, 345.

149 AB Anayasası, Md. 1- 34. 1.

150 AB Anayasası, Md. 1- 33, III- 338.

151 AB Anayasasının I- 25. maddesinde düzenlenen “nitelikli çoğunluk” esası; Birlik nüfusunun en az % 65’ini ve Konsey üyelerinin % 15’ini içermek koşuluyla, üyelerin en az % 55’ini içeren çoğunluktur. İstisnai olarak, Konsey’in Komisyon veya Birlik Dışişleri Bakanı’nın bir önerisini esas alarak hareket etmesini gerektirmeyen durumlarda nitelikli çoğunluk, Birlik nüfusunun en az % 65’ini temsil edecek biçimde Konsey üyelerinin en az % 72’sinden oluşur.

152 AB Anayasası, Md. I- 23. 3.

5. AB'nin Yetkileri

AB'nin yetki sınırları, "yetkilendirme ilkesine"¹⁵⁴ göre belirlenir¹⁵⁵. Birlik, yetkilendirme ilkesi kapsamında, Anayasada kendisine verilen yetkilerin sınırları dahilinde hareket eder. Birliğe Anayasa ile verilmemiş yetkiler üye devletlere aittir¹⁵⁶.

Anayasanın birliğe belirli bir alanda münhasır yetki vermesi durumunda, yalnızca birlik, yasal olarak bağlayıcı kanunlar çıkarabilir ve kabul edebilir¹⁵⁷. Anayasanın, birliğe belirli bir alanda üye devletlerle birlikte ortak yetki vermesi durumunda, birlik ve üye devletler bu alanda yasal olarak bağlayıcı kanunlar çıkarma ve benimseme yetkisine sahip olurlar. Üye devletler, sahip oldukları yetkileri, birliğin söz konusu yetkileri henüz kullanmadığı ya da kullanmaktan vazgeçmesi durumu ve ölçüsünde kullanırlar¹⁵⁸. Ayrıca birlik, anayasada belirlenmiş alanlarda destekleyici, koordine edici ya da tamamlayıcı faaliyetlerde bulunabilir¹⁵⁹.

Birlik; Gümrük Birliği, iç pazarın işleyişi için gereken rekabet kurallarının oluşturulması, Euro para birimini benimseyen üye ülkelere yönelik para politikası, ortak balıkçılık politikası kapsamında denizlerdeki biyolojik kaynakların korunması, ortak ticaret politikası ve tüzel kişilikle ilgili, yetki verilmiş

153 AB Anayasası, Md III- 302. 9.

154 Birlik, yetkilendirme ilkesi kapsamında, Anayasada kendisine verilen yetkilerin sınırları dahilinde, "ikincillik" ve "oransallık" ilkelerine göre hareket eder. İkincillik ilkesine göre Birlik; münhasır yetkisinde bulunmayan alanlarda, yalnızca öngörülen faaliyetin hedeflerine üye devletler tarafından ulaşılamaması ve faaliyetin etkileri ve boyutları nedeniyle birlik düzeyinde ulaşılmamasının daha iyi olması koşuluyla ve yalnızca bu noktaya kadar hareket edebilir. Oransallık ilkesi kapsamında, birlik faaliyetinin kapsamı ve biçimi, Anayasa'da belirtilen hedeflere ulaşmak için gerekli olanları aşamaz.

155 AB Anayasası, Md. I- 11. 1.

156 AB Anayasası, Md. I- 11. 2.

157 AB Anayasası, Md. I- 12. 1.

158 AB Anayasası, Md. I- 12. 2.

159 AB Anayasası, Md. I- 17.

alanlarda, uluslararası anlaşmalar konusunda münhasır yetkiye¹⁶⁰ sahip olup, bu alanda, üye devletler ancak AB'nin yetkilendirmesi ile hareket edebilirler.

İç Pazar, III. bölümde tanımlanan yönleri ile sosyal politika, ekonomik, toplumsal ve bölgesel uyum, denizlerdeki biyolojik kaynakların korunması dışında tarım ve balıkçılık, çevre, tüketicilerin korunması, ulaşım, Avrupa çapındaki şebekeler, enerji, özgürlük, güvenlik ve adalet alanı, III. Bölümde tanımlanan açılardan kamu sağlığı konularında ortak güvenlik meseleleri ortak yetki kapsamına girmekte¹⁶¹ olup, birlik bu yetkisini üye devletlerle paylaşır ve AB'nin mevzuat çıkartma yetkisine sahip olduğu alanlarda üye devletlerin kendi başlarına yasa koyma yetkisi yoktur¹⁶².

Birlik ayrıca, insan sağlığının gelişimi ve korunması, endüstri, kültür, turizm, eğitim, gençlik, spor ve mesleki eğitim, sivil savunma ve idari işbirliği alanlarında destekleyici, koordine edici ya da tamamlayıcı faaliyetlerde bulunabilir¹⁶³. Bu alanlarda birliğin, üye devletlerin tasarruflarını destekleme, koordine etme ve katkıda bulunma yetkisi mevcut olup, ayrıca, ekonomi ve istihdamla ilgili politikalar¹⁶⁴, Euro alanına ait özel kurallar¹⁶⁵, ortak dış politika ve güvenlik politikası¹⁶⁶, aşamalı bir ortak savunma¹⁶⁷ ile özgürlük, güvenlik ve adalet alanlarında¹⁶⁸ da bu koordine edici yetkisini kullanabilir.

160 AB Anayasası, Md. I- 13. 1,2.

161 AB Anayasası, Md. I- 14. 2.

162 AB Anayasası, Md. I- 14. 1, 3, 4.

163 AB Anayasası, Md. I- 17, I- 12. 5.

164 AB Anayasası, Md. I- 15.

165 AB Anayasası, Md. I- 15. 1.

166 AB Anayasası, Md. I- 16.

167 AB Anayasası, Md. I- 40, 41, 12. 3.

168 AB Anayasası, Md. I- 42.

6. AB'nin Hukuksal Araçları

AB kurumları yasal araçlar olarak, Avrupa yasalarını, Avrupa çerçeve yasalarını, Avrupa kararlarını, tavsiye ve görüşleri kullanırlar¹⁶⁹.

Avrupa yasaları, tüm unsurlarıyla bağlayıcı olan ve üye devletlerde doğrudan uygulanan genel uygulaması olan bir yasama tasarrufudur¹⁷⁰.

Avrupa çerçeve yasaları (önceki "direktifler"), ulaşılabilecek sonuçlar açısından üye devletler üzerinde bağlayıcı olan, ancak ulusal makamları biçim ve araç seçme konusunda tamamen serbest bırakan yasama faaliyetleridir¹⁷¹.

Yasa niteliğini haiz olmayan tasarruflardan *Avrupa tüzükleri*, kendi bütünlüğü içinde bağlayıcı ve üye devletlerin tümünde doğrudan uygulanabilme özelliğine sahip, ancak, ulaşılabilecek sonuçlar açısından üye devletlere araç ve biçim seçme özgürlüğü tanıyan yasama faaliyetleridir¹⁷².

Avrupa kararları ise, yalnızca kendi muhatabı için bağlayıcı, ancak, kendi içinde bağlayıcı olan, yasama dışı faaliyetlerdir¹⁷³. Kurumlar tarafından kabul edilen tavsiyeler ve görüşlerin hiçbir bağlayıcı gücü yoktur¹⁷⁴.

7. Avrupa Birliğinin Temel Değerleri

AB Anayasası, AB'nin dayandığı ortak temelleri " insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukuk devleti ve azınlıklara mensup kişilerin hak-

169 AB Anayasası, Md. I- 33. 1.1.

170 AB Anayasası, Md. I- 33. 1.2.

171 AB Anayasası, Md. I- 33. 1.3.

172 AB Anayasası, Md. I- 33. 1.4.

173 AB Anayasası, Md. I- 33. 1.5.

174 AB Anayasası, Md. I- 33. 1.6.

larını da içeren insan haklarına saygı” olarak belirlemektedir. Bu değerler, “çoğulcu, ayırım gözetmeyen, hoşgörülü, adil, dayanışmacı ve kadınlar ile erkekler arasında eşitliğin hüküm sürdüğü bir toplumda, üye devletlerin hepsi için ortak” değerler olarak ele alınmıştır¹⁷⁵.

8. Avrupa Birliğinin Temel Amaçları

AB'nin amacı, barışı, kendi değerlerini ve halklarının refahını desteklemek¹⁷⁶, vatandaşlarına iç sınırların bulunmadığı bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı ile rekabetin serbest olduğu ve sağlandığı tek bir pazar sunmayı amaçlamaktadır¹⁷⁷.

Ayrıca birlik, tam istihdam ve toplumsal ilerleme hedefine sahip rekabet gücü yüksek bir sosyal piyasa ekonomisi, dengeli ekonomik büyümeye dayanan sürdürülebilir şekilde Avrupa'nın kalkınması için çalışır, çevrenin yüksek ölçüde korunması ve kalitesinin artırılmasını amaçlar ve bilimsel ve teknik ilerlemeleri teşvik eder¹⁷⁸.

Yine birlik, toplumsal dışlamaya ve ayrımcılığa karşı savaşıyor ve toplumsal adaleti ve korumayı, kadın erkek eşitliğini, nesiller arası dayanışmayı ve çocuk haklarının korunmasını destekler¹⁷⁹.

AB ayrıca, üye devletlerin arasındaki ekonomik, toplumsal ve bölgesel uyumu ve dayanışmayı özendirir¹⁸⁰, sahip olduğu zengin kültür ve dil çeşitlili-

175 AB Anayasası, Md. I-2.

176 AB Anayasası, Md. I-3.1.

177 AB Anayasası, Md. I-3.1.

178 AB Anayasası, Md. I-3.3/1.

179 AB Anayasası, Md. I-3.3/2.

180 AB Anayasası, Md. I-3.3/3.

ğine saygı gösterir ve Avrupa'nın kültürel mirasının korunmasını ve geliştirilmesini garanti altına alır¹⁸¹.

Ek olarak birlik, diğer ülkeler ile ilişkilerinde kendi değerlerini ve çıkarlarını savunur ve destekler. Barışa, güvenliğe, dünyanın sürdürülebilir kalkınmasına, kişiler arasındaki karşılıklı saygı ve dayanışmaya, özgür ve adil ticarete, yoksulluğun ortadan kaldırılmasına, özellikle çocuk hakları başta olmak üzere insan haklarının korunmasına ve BM antlaşmasının ilkelerine saygı gösterilmesi de dahil olmak üzere uluslar arası hukuka harfiyen uyulmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunur¹⁸².

181 AB Anayasası, Md. I-3.3/4.

182 AB Anayasası, Md. I-3.3/4.

III. AVRUPA BİRLİĞİ VE FEDERALİZM

A. GENEL OLARAK FEDERALİZM

“Federalist” terimi ilk kez, ABD’de, 1787’de, kurulacak Birlik için yeni hazırlanan anayasanın federal niteliğini vurgulayan görüşleri belirtmek için, kullanılmıştır¹⁸³.

Federalizm; sözcük anlamında, “birçok bağımsız devletin, üstün bir otorite yararına, egemenliklerinden bir kısmını terk ettikleri siyasi sistem”¹⁸⁴ olarak tanımlanır. Yine, *Federalizm*, “birden çok eyaletin ya da başka siyasi birimin, her biri kendi temel siyasi bütünlüğünü koruyarak, tek bir merkez altında birleştiği siyasi örgütlenme biçimi”¹⁸⁵ olarak da tanımlanmaktadır.

Federal sistemlerde bu bütünlük; temel politikaların görüşmeler yoluyla oluşturulması, yürütülmesi ve böylece bütün üyelerin kararların alınması ve uygulanmasında söz sahibi olmasıyla sağlanır¹⁸⁶.

Federalizm ya bir bütünleşme ya da bir ayrılma sonucu oluşur. ABD ve İsviçre gibi kimi federal devletler, daha önce birbirinden bağımsız ve ayrı ayrı egemen olan devletlerin yakınlaşmaları ve birleşmelerinden doğmuştur. Kendi içlerinde olduğu gibi, uluslararası alanda da yetkilerini daha önceleri serbestçe kullanabilen devletler, belli bir dönemin zorlamaları ve başka nedenlerle belirli yetkilerin kullanılmasını daha üst düzeydeki bir kuruluşa, federal bir örgüte, bırakmayı uygun bulurlar. Devletlerin belirli yetkilerini üst düzeydeki federal örgüte terk etmesine yol açan değişik etkenler vardır. Bunlar

183 ANA BRITANNİCA ANSİKLOPEDİSİ, C.12, 15. Baskı, Ana Yayıncılık, İstanbul-1994, Sh.118.

184 Meydan Larousse Ansiklopedisi, C. 6, Sabah Yayıncılık, İstanbul-1992, Sh.573.

185 ANA BRITANNİCA, C.12, Sh.119.

186 ANA BRITANNİCA, C.12, Sh.119.

genellikle, bir askeri tehdidin varlığı, daha geniş bir ekonomik pazarın oluşturulması, iç kargaşayı giderme ya da devletlerin bir sosyal düzeni ortaklaşa gerçekleştirme isteğidir¹⁸⁷.

Federal devletlerin bir bölümü, bazı bölge ya da eyaletlerin, daha önce yer aldıkları devlet yapısı içinden ayrılmaları ile oluşmuştur. Kendi içindeki bölge ya da eyaletlerin tek yapılı devleti bölmesi; etnik, kültürel ve dinsel etkenlerin baskısı ile ortaya çıkar. Tek yapılı devlette uygulanan politikanın bu farklılıkları ezdiği gerekçesiyle, bölgeler ya da eyaletler, bağımsız bir devlete dönüşmeksizin, belli bir özerkliğe sahip olma isteğinde bulunurlar. Böylece merkezi tek yapılı devletin çöküşü, yeni örgütlenme biçimi olan federal yapı ile frenlenerek dağılma önlenmiş olur. Bu yolla oluşan federalizme örnek olarak eski SSCB gösterilebilir¹⁸⁸.

B. FEDERALİZMİN ÖZELLİKLERİ

Kendilerini "federal" olarak niteleyen çeşitli siyasal sistemler birçok bakımdan farklılıklar gösterirler. Ama gerçek federal sistemlerin belirli ortak özellikleri ve ilkeleri vardır¹⁸⁹.

1. Yazılı Anayasa

Başlangıç olarak, federal ilişki sürekli bir birlik sözleşmesiyle kurulur ya da onaylanır. Bu sözleşme iktidarın bölünmesi ya da paylaşılması koşullarını ortaya koyan, genellikle yazılı bir anayasada somutlaşır. Anayasa, ancak, olağanüstü yöntemlerle değiştirilebilir. Federal anayasalar, yalnızca yönetenlerle yönetilenler arasındaki basit bir sözleşme olarak görülemez; bunlar, her şeyden önce, ulusa, federal hükümete ve federal birliği oluşturan fe-

187 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.119.

188 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.119

189 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.119.

dere devletlere ya da eyaletlere ilişkin hükümleriyle öteki anayasalardan ayrılırlar. Üstelik kurucu birimler kendi anayasalarını yapma yetkisini de korurlar¹⁹⁰.

2. Merkeziyetçi Olmama

Federal devlette siyasi sistem, iktidarın anayasaya uygun olarak büyük ölçüde kendi kendine yeterli birçok merkez arasında bölündüğü, merkeziyetçi olmayan bir nitelik taşımalıdır. Böylece, uygulamada, siyasi gücün kullanılmasına katılma yetkisinin, herkesin onayı olmaksızın, federal hükümet ya da eyalet hükümetlerinden geri alınamayacağı güvenceye bağlanır. İktidarın bu biçimde dağılması *ademimerkeziyetçilikten*¹⁹¹ farklıdır. Federal bir devlette görülen durum, merkezî hükümetin ulusal alt birimlere, genellikle, geri alınamayan yetkileri tek taraflı olarak vermesinden de farklıdır¹⁹².

Federal birliği oluşturan eyaletlerin federal anayasa hükümleri çerçevesinde sahip oldukları yönetsel hak ve yetkiler eyalet hakları olarak bilinir. ABD, İsviçre ve Avustralya'da bu yetkiler, merkezî devlete ait yetkilerin dışında kalanlardır. Buna karşılık, Kanada ve Almanya'da her iki düzeyin yetkileri özel anayasa hükümleriyle tanımlanmıştır¹⁹³.

Federal birliğe üye federe devletlerin elinde fiilen ne ölçüde yetki kaldığı, bir federal sistemden ötekine büyük farklılık gösterir. Bu yetkiler, belki de, ABD'de en üst düzeydeyken, yetkilerin çoğunun federal hükümette toplandığı ve eyaletlerin yerel yönetim temsilcilikleri olmanın ötesine pek az geçebildikleri Meksika ve Brezilya'da ise en alt düzeydedir. Eyaletlerin elindeki yetkiler, 1900'den sonra, ABD'de de hızla azalmıştır. Kanada ve Avustralya'da

190 ANA BRİTANNİCA, C.12, Sh.119.

191 Ademi merkeziyetçilik, merkezî yönetimin belirli yetkileri koşullu olarak yerel yönetimlere dağıtmasıdır ve bu yetkiler tek yanlı kararlarla geri alınabilir.

192 ANA BRİTANNİCA, C.12, Sh.119.

193 ANA BRİTANNİCA, C.12, Sh.119.

da benzer bir gelişme gözlenmektedir. ABD'deki bu eğilimin başlıca nedenleri arasında; Kongre'nin yetkilerinden yararlanan merkezî hükümetin eyaletler arasındaki ticareti denetlemek için etkinliğini arttırması, eyalet yönetimlerine ya da onların alt birimlerine federal bütçeden yapılan mali yardımlar, ekonomik bunalıma karşı ulusal ölçekli önlemlerin gündeme gelmesi ve ülkenin I. ve II. Dünya savaşlarına katılması sayılabilir¹⁹⁴.

Genelde, ABD gibi ülkelerde eyalet hakları, eyaletler arasındaki ticareti düzenleyen yasal hükümlerden çok federal hükümetin mali yardımlarından darbe yemektedir. Kimi durumlarda bu mali yardımlar merkezî denetimi, federal hükümetin anayasada belirlenmiş yetkileri dışında kalan alanlara da taşırılmaktadır. Eyalet yönetimi yardımı reddetmekle kendi bölgesine ekonomik açıdan zarar verebilir. ABD'de 20. yüzyılın ikinci yarısında, söz konusu yardım sürecinin bir sonucu olarak, federal hükümet eyaletler üzerinde değişen ölçülerde etkili olmuştur. Bu durum, anayasaya göre açıkça "eyalet hakları" olarak görünen mesleki eğitim, toplu konut, havaalanı, kanalizasyon, yerel ya da eyalet karayolları yapımı ile balıkçılık ve av alanlarının korunması gibi etkinliklerde ortaya çıkmıştır. Kanada ve Avustralya'nın 20. yüzyıldaki deneyimleri de benzer nitelik taşımakta, merkezî hükümet mali yardım yoluyla eyalet ya da yerel etkinlik alanlarına girmiş bulunmaktadır. Buna karşılık, eyalet haklarının daha uzun süre ayakta kalabileceği söylenebilir.

ABD, Avustralya ve Kanada'da kurulan araştırma komisyonları, eyalet ya da bölge yönetimlerinin özerk yetkilerini korumalarının yerinde olacağı sonucuna varmışlardır. Federe ya da yerel yönetimler aracılığıyla yurttaşların kendilerini demokratik süreç için daha iyi yetiştirebilecekleri, hükümet politikalarının belirli bölgelerin gereksinimlerine daha iyi uyarlanabileceği ve federal sistemde iktidarın tek merkezde toplanmasının böylece engellenebileceği,

194 ANA BRITANNİCA, C.12, Sh.119.

gösterilen gerekçeler arasında yer almaktadır. Bu üç ülkede çok sayıda kişinin bu nedenlerle eyalet haklarına sahip çıktıkları gözlemlenmektedir¹⁹⁵.

3. İktidarın Bölgesel Bölünüşü

Federal sistemin bir başka temel ögesi bölgesel demokrasidir. Bölgesel bölünmeler, çeşitli grup ve çıkarların hükümette temsil edilmesinde tarafsızlık ve eşitliği güvence altına almak ve aynı sivil toplumdaki farklı gruplar için yerel özerklik ve temsil olanağı sağlamak için kullanılır¹⁹⁶.

Görünüşte birbiriyle çelişen bu iki ilke, federalizmin amacıyla yakından ilişkilidir ve sık sık aynı federal sistemin içinde, bir arada yer alır. Bölgesel tarafsızlığın, değişmekte olan toplumlarda, oldukça yararlı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sistemde, görece eşit bölgesel birimlerde yapılan seçimlerde, yeni çıkarların, güçleriyle orantılı olarak, temsil edilmesine olanak sağlanır. Aynı zamanda, aralarında temelli farklılıklar olan değişik gruplara kendilerine ait bölgesel iktidar alanları sağlayarak, bir yandan demokratik yönetim korunurken öte yandan federal sistemin siyasal bütünleşmenin aracı olarak işleyebilmesi sağlanır. İktidarın bölgesel bölünümünün örnekleri arasında, her bir üye cumhuriyetin farklı bir ulusal grubun çevresinde örgütlendiği eski Yugoslavya ve Fransız asıllıların çoğunlukta olduğu Quebec eyaletinin bulunduğu Kanada sayılabilir¹⁹⁷.

4. Birliği Koruyan Ögeler

Çağdaş federal sistemler, genellikle, ülkenin yurttaş kitleleriyle federal hükümet ve eyalet hükümetleri arasında, doğrudan iletişim kanalları yaratır. Halk, genellikle, her iki düzeydeki hükümet organlarına temsilciler seçebilir ve

195 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.119.

196 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.119.

197 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.119.

bu iki düzeydeki hükümetler de yurttaşlara doğrudan hizmet veren yönetsel çalışmaları yürütürler¹⁹⁸.

Bu tür doğrudan iletişim kanallarının varlığı, federasyonları birlik ya da konfederasyonlardan ayıran özelliklerden biridir. Federasyonlar, genel olarak, üye devletleri ve halkları bir araya getiren ortak ulus bilincine dayanır. Almanya gibi bazı ülkelerde, bu ulus bilinci, geçmişten gelen bir miras üzerine gelişirken, ABD, Arjantin ve Avustralya'da bir ölçüde yoktan yaratılmak zorundaydı. Kanada ve İsviçre ise, çok farklı ulusal grupları bir arada tutmak için, bu bilincin bir evrim sonucunda oluşacağı varsayımını temel almışlardır. Aynı yolu izleyen Yugoslavya'da bu varsayım gerçekleşmemiş ve federasyon bir iç savaşın sonunda parçalanmıştır. Hindistan, Malezya ve Nijerya'da yeni oluşturulan federal sistemlerde de federalizmin geleceği böyle bir ortak ulus bilincinin var olmaması nedeniyle tehdit altındadır¹⁹⁹.

Coğrafi koşulların yol açtığı zorunlu gereksinimler, federal sistemler için birliğin korunmasını kolaylaştırıcı, önemli bir rol oynamaktadır. ABD'de Missisipi Vadisi, İsviçre'de Alp Dağları, Avustralya'nın bir ada ülkesi olması ve Brezilya'yı çevreleyen dağ ve ormanlar federal sistemlerde birliğin sağlanmasında rol oynayan etkenler olmuşlardır. Benzer biçimde, Kanada'nın ABD'nin kuzey sınırında oluşu, Alman eyaletleri üzerinde doğu ve batı komşularının baskısı bu tür bir birliğin ortaya çıkmasında etken olmuştur. Bu bağlamda, ortak düşmanlara karşı ortak savunma gereksinimi federal birliği önce özendirir, sonra da korunmasında rol oynar²⁰⁰.

198 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.119.

199 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.119.

200 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.119.

5. Merkezîyetçi Olmayan Yapının Sürmesini Sağlayan Öğeler

Federal bir sistemde, federe devletlerin nüfus ve zenginliği az çok eşit olmalı, varsa, eşitsizlikler coğrafi ya da sayısal olarak dengelenmelidir. ABD'nde her coğrafi bölgede hem küçük, hem de büyük eyaletler bulunur. Kanada'da, en büyük ve en zengin iki eyalet arasındaki etnik farklılıklar bunların öteki eyaletlere karşı birleşmesini engellemiştir. İsviçre federalizmi, farklı büyüklükte ve farklı din ve dil kökenlerinden kanton gruplarının varlığı ile ayakta durur. Öteki başarılı federal sistemlerde de benzer dağılımlar gözlenir²⁰¹.

Federal rejimlerin zayıflamasının önemli bir nedeni, federe devletler arasında bir dengenin var olmamasıdır. 19. yüzyıl sonlarında, Alman İmparatorluğu'nda, Prusya öylesine egemen bir durumdaydı ki, öteki devletlerin ulusal önderlik ya da kral ve hükümetin politikasına karşı etkili seçenekler geliştirme konusunda çok az olanakları vardı. Eski Yugoslavya'da, federe cumhuriyetlerin gelişmişlik düzeyi arasındaki farklar, görece varlıklı olanların federeasyondan kopma eğilimini güçlendiren önemli bir etken olmuştur. Eski SSCB'nde Rusya'nın ülke topraklarının dörtte üçünü, toplam nüfusun da beşte üçünü kapsamasının doğurduğu dengesizlik birlik içinde gerçek federal ilişkilerin kurulmasını önlemiştir²⁰².

Başarılı federal rejimlerin ayırt edici özelliklerinden biri de, bu ülkelerin iç sınırlarının sürekliliğidir. Sınır değişiklikleri olabilir, ama bu tür değişiklikler ancak konuyla ilgili federe devletlerin onayıyla gerçekleştirilir ve olağanüstü durumlar dışında bu tür değişikliklerden kaçınılır. ABD'de, iç savaş sırasında, Virginia bölünmüş, Kanada'da eyaletlerin sınırları genişletilmiş, İsviçre'de kantonlar bölünmüştür. Ama, bunlar yaygın örnekler olmadığı gibi, her durumda ilgili federe devletlerin onayı da alınmıştır. Latin Amerika'da bile, fede-

201 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.119.

202 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.119, 120.

re devlet sınırları oldukça değişmez bir yapıya sahiptir. Latin Amerika federalizminin en önemli koruyucu öğelerinden biri sınırların başlıca toplumsal ve ekonomik çıkarlar ya da etnik kültürel gruplarla çakışmasıdır²⁰³.

Birkaç önemli örnekte, merkeziyetçi olmama ilkesi, federe devletlerin farklı hukuk sistemlerinin anayasal güvence altına alınmasıyla güçlendirilmiştir. ABD’nde her eyaletin hukuk sistemi doğrudan ve bir ölçüye kadar yalnızca İngiliz (bir eyalette Fransız) hukuk sisteminden kaynaklanırken eyaletler arası nitelikteki federal yasa, yalnızca 50 eyaletin yasalarını birbirine bağlama işlevi görür. Bunun sonucunda, ortaya çıkan yasalar karışımı, adalet işlerinin yönetiminin, hatta federal mahkemelerin bile, büyük ölçüde birbirinden ayrı olmasını sağlar. Kanada’da gelenek hukuku ile yazılı hukuk sistemlerinin yan yana var olması, Fransız-Kanada kültür geleneğinin yaşamasına katkıda bulunmuştur. Bağımsız hukuk sistemleri, geleneksel hukuku temel alan tipik Angloamerikan buluşlardır. İsviçre’de olduğu gibi, bazı federal sistemler, genellikle, ulusal yasaların, özel yerel gereksinimleri karşılamak amacıyla, eyalet hükümetlerince değiştirilmesine olanak sağlar²⁰⁴.

Gerçek anlamda federal olan bir sistemde, federe devletlerin, anayasa oluşturma ve değiştirme süreci üzerinde önemli etkileri olması gerektiği öne sürülmüştür. Anayasa değişiklikleri, genellikle, resmî anayasal düzenlemeler olmadan yapıldığı için, federe devletlerin konumu, siyasal düzendeki ciddi değişikliklerin, yalnızca, iktidarın bölgesel bölünmesini yansıtan dağınık çoğunlukların kararıyla yapılmasını sağlayacak biçimde olmalıdır. Federalizm kuramcıları, bunun, federalizm için olduğu kadar, demokrasi için de önemli olduğunu savunmuşlardır²⁰⁵.

203 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.120.

204 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.120.

205 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.120.

Federe devletlere ulusal yasama meclisinde temsil edilme ve ulusal politika sürecinde bir rol oynama güvencesinin verilmesiyle de merkezîyetçi olmayan yapı güçlendirilir. Bu ikinci nokta, ABD ve İsviçre'nin yazılı anayasalarında güvence altına alınmıştır. Kanada ve kimi federal Latin Amerika ülkelerinde, federe devletler belirli katılım yetkileri elde etmiş ve bu yetkiler yazılı olmayan anayasanın bir parçası olmuştur²⁰⁶.

Merkezîyetçi olmayan federal yapının korunmasında tek başına en önemli öge, bu esasa uygun bir parti sisteminin varlığıdır. Merkezîyetçi olmayan partiler, başlangıçta, birliği kuran sözleşmedeki anayasal düzenlemelerden kaynaklanır, daha sonra da ademi merkezîyetçi bir rol oynarlar²⁰⁷.

ABD'ndeki iki parti sisteminde, partiler, gerçekte eyalet partilerinin bir koalisyonudur. Bu ulusal partiler, belirli yerel parti örgütlerinin egemenliği altında olabilirler ve yalnızca dört yılda bir yapılan başkanlık seçimleri ve ülke ölçeğinde kongreleri örgütleme amacıyla ulusal birimler olarak çalışırlar. Partinin parasal desteği ve karar mekanizması eyalet örgütleri arasında ya da ülke ölçeğinde, oldukça farklı hizipler arasında dağılmıştır²⁰⁸.

Öte yandan Kanada'da, parti sorumluluğunu gerektiren parlamenter yönetim biçimi, ulusal düzeyde iktidarı ele geçirmek ve elde tutmak için parti içi bütünlüğün daha çok korunmasını zorunlu kılar. Burada, partilerin bölge ya da eyaletlere göre bölünmesi söz konusudur. Ülke ölçeğinde etkinlik gösteren bir ya da iki partinin halktan aldığı destek, her seçimde, büyük farklılıklar gösterir. Bu partiler kendi içlerinde, eyaletler düzeyinde, bölünmüşlerdir. Her eyalet örgütü de az çok özerktir. Kimi eyaletlerde ise, ulusal yasama meclisine yalnızca birkaç temsilci sokabilen partiler egemendir. Ulusal se-

206 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.120.

207 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.120.

208 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.120.

çimleri kazanan parti, genellikle eyalet seçmen tabanını geçici olarak ulusal boyutlara çıkarabilmiş partidir²⁰⁹.

Daha az gelişmiş parti sistemlerine sahip federal ülkelerde, parti sisteminin merkezîyetçi olmayan yapısı, genellikle, Latin Amerika'da *caudillismo*²¹⁰ sistemiyle sağlanır. Bu tür uygulamaya Nijerya ve Malezya'da da rastlanır²¹¹.

6. Federalizm İlkesini Koruyan Öğeler

Federalizmin sürdürülmesi, ülke ve üye devletlerin her birinin büyük ölçüde kendilerine ait yönetim kurumlarına sahip olmalarını ve federal birliğin sınırları içinde bu kurumlarda tek yanlı değişiklik yapabilmelerini gerektirir. Aynı yasama ve yürütme kurumlarının varlığı zorunludur. Bu, bütün yönetim etkinliklerinin her düzeyde ayrı kurumlarca yürütülmesini gerektirmez. Bir düzeydeki hükümetin organları, karşılıklı anlaşmayla bir başka düzeydeki hükümetin organları olarak görev yapabilirler. Ama her hükümetin, kendisinin yetkili olduğu bölgelerde öteki hükümete bağlı olmadan işleri yürütebilecek ve öteki hükümetin benzer organlarıyla serbestçe işbirliği yapabilecek kendi kurumları olmalıdır²¹².

Kamusal sorumlulukların, birlik sözleşmesine dayalı olarak, hükümetler arasında paylaşımı federalizmin temel özelliğidir. Geniş anlamıyla paylaşım; karar almada, mali sorunlarda ve yönetimde ortak katılımı içerir. Paylaşım, resmî ya da gayri resmi olabilir, ama, federal sistemlerde bu genellikle sözleşmeyle belirlenmiştir. Sözleşme, farklı düzeylerdeki hükümetlerin, bir yan-

209 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.120.

210 Caudillismo; yetkinin güçlü yerel liderler arasında dağıtılmasıdır.

211 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.120.

212 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.120.

dan bağımsız birer yapı olarak kalırken öbür yandan ortak hareket edebilmelerini sağlayan, hukuksal bir araçtır²¹³.

Genellikle, her federal sistemde, federal hükümetle federe hükümetler arasında, farklı zamanlarda farklı dengeler kurulmasına yol açan, belli ölçüde sürekli bir gerginlik vardır. Bu gerginliğin varlığı federal ilişkinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bunun yarattığı sorunlar tüm ulusu ilgilendirir. Çünkü, bunlar hemen her siyasal soruna, özellikle de doğrudan toplumun yapısına ilişkin alanlara, yansır. Örneğin, ABD'deki ırk, Kanada'daki kültür ve Hindistan'daki dil sorunu federal hükümet-eyalet ilişkileri ile yakından ilgilidir²¹⁴.

Federal sistemler ya da federal ilkelerden önemli ölçüde etkilenmiş öteki sistemler en istikrarlı ve sürekli devletler arasında yer almışlardır. Ama, federal sistemlerin başarıyla işleyebilmesi için özel bir siyasal ortam gerekir. Bu siyasal ortam; demokrasiye uygun ve kendi kendini sınırlama ve siyasal işbirliği geleneklerine sahip olmalıdır²¹⁵.

Bunun ötesinde, federalizm; temel çıkarlar arasında, yerel hükümete büyük bir serbestlik tanıyacak ve gönüllü işbirliğine olanak verecek biçimde bir uyum sağlayabilen toplumlarda başarılı olur. Federal sistemlerin başarıyla yürütülmesi için gerekli olan düzeni sağlamak amacıyla güç kullanımı, öteki sistemlerde olduğundan daha zordur. Federal sistemler, çeşitli düzeylerdeki çok sayıda devlet kuruluşunu dolduracak yetenekli insan kaynağının ve özgürlüğün bedeli olarak ortaya çıkan ekonomik israfı bir ölçüde ortadan kaldırmak üzere maddi kaynakların bulunduğu toplumlarda, en iyi biçimde işler²¹⁶.

213 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.120.

214 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.120.

215 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.120.

216 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.120.

C. FEDERALİZMİN İRDELENMESİ

Çağdaş federalistler için yeni bir hümanizma niteliğini taşıyan federalizm, insan topluluklarının bir iç teşkilatlanma ilkesi (yerinden yönetim) ve ilişkilerinin dış teşkilatlanması konusunda girişilmiş bir denemedir. Her toplum, egemenliğinin bir kısmını ortak iktidar yararına terk eder. Birbirinden çoğullukla farklı olan bu iki kavram, genellikle birbirine karşıttır²¹⁷.

Federal devlet, devlet yapısının iki değişik düzeyde örgütlenmesinden doğmaktadır. Bu tür bir devlette, hiyerarşik açıdan alt düzeydeki örgütlenme, her somut durumda değişik adlar alan federe devletler çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Üst düzeydeki örgütlenme ise, federal devlet adı verilen, birkaç federe devletten oluşan, merkezî otorite çerçevesinde oluşmaktadır. Bu iki düzey otorite arasındaki yetki dağılımı ise, genellikle, ilgili devletin anayasası ve ender olarak da antlaşmalarla belirlenmektedir. Bireyler her iki düzeydeki devlete hukuksal bağlarla bağlı olmakla birlikte, her somut durumla ilgili yetki dağılımına uygun olarak, bazen federal devletin bazen de federe devletlerin yetkisi altında bulunmaktadır²¹⁸.

Federal devlet; "iç egemenlik alanında yetkilerini federal devlete bırakan bir devletler topluluğunun meydana getirdiği belirli bir uluslar arası birlik"²¹⁹ olarak tanımlanır. Federal devlet, çoğu zaman, bir devletler konfederasyonundan meydana gelir. Bazı tarihi, kültürel veya iktisadi bağlarla birbirine bağlı olan devletler, egemenliklerinin bir kısmını verdikleri bazı kuruluşlar tarafından yönetilen bir birlik kurarlar. Bu yönetici kuruluşların gücü gittikçe artarak, üye devletlerin her birinin egemenliklerini kısmak eğilimi gösterirler²²⁰.

217 Meydan Larousse, C. 6, Sh.573.

218 PAZARCI, a.g.e, Sh.177.

219 Meydan Larousse, C. 6, Sh.572.

220 Meydan Larousse, C. 6, Sh.572,573.

Kuramsal olarak, merkezi federal hükümet sadece kendisine anayasa ile verilmiş olan yetki ve sorumlulukları kullanabilmekte, anayasada belirtilmemiş diğer bütün konular federe devletlerin yetki ve sorumluluğu içine girmektedir. Bu durumda, her federe devlet merkezi otoritenin yetki ve denetimine girmeyen birçok haklara sahip olmaktadır²²¹.

Konfederasyonlarda belli bir amaç (genellikle savunma) etrafında birleşen devletlerin uluslararası hukuk açısından varlıklarını sürdürmelerine ve birliğin amacı dışındaki bütün uluslararası yetkilerini doğrudan kullanmalarına karşılık, federal devlet durumunda birleşik birimler, ilke olarak, uluslararası varlığa sahip bulunmaktadır²²².

Konfederasyon, genel olarak, zayıf bir ortak otorite yaratır. Bu durumun işleyiş yönünden yaratacağı aksaklıklar ve tesirsizlik güçlü bir merkezî otoritenin varlığını gerekli kılar. Böylece, konfederasyon sonucu doğan zayıf ortak otoritenin, bir federasyon ile güçlü merkezî otoriteye dönüşmesi gerekir²²³.

Federalizmde ana fikir, hükümet iktidarının ulusal merkezi (federal) otorite ile federe devlet adı verilen yöresel alt bölümler arasında bölüşülmesidir²²⁴. Bununla birlikte, “güçlü bir merkezi yönetim” esastır²²⁵.

Halka dayanan anayasa, federal hükümet ile federe devlet arasında yetki ve sorumluluklar yönünden ayırım yapmaktadır²²⁶.

Federal hükümet, bütün ülkeye egemen merkezi otoriteyle, her devletin egemenlik ve bağımsızlığını koruyabildiği ve sadece dış işleriyle askeri

221 ÇAM, Esat, Çağdaş Devlet Sistemleri, Der Yayınları, Sh.90, İstanbul-2000.

222 PAZARCI, a.g.e.Sh.177.

223 ÇAM, a.g.e, Sh.90.

224 ÇAM, a.g.e, Sh.92.

225 ANA BRITANNICA, C.12, Sh.118.

226 ÇAM, a.g.e, Sh.93.

sahada yetki ve sorumluluğun devredildiği konfederasyon arasında orta yolu temsil etmektedir²²⁷.

Güçler ayırımı ilkesine göre, federal devlet ile federe devletin arasında olduğu gibi ayrıca her bir federe devlette yasama, yürütme ve yargı güçlerinin iktidar yönünden ayrılması sağlanmaktadır²²⁸.

Federalizmde, "Denetim ve denge" usulüyle, güçler ayırımı teorik olarak iktidarın tek organda toplanmasını önleyerek, bağımsız olan her bir organın kendi görüşlerine dayanarak aldığı kararlar arasında uyum sağlanmaktadır²²⁹.

Federalizmde önemli olan konu, federal ve federe devletler arasındaki iktidar paylaşımındaki her hangi bir değişikliğin, yasalarla değil, anayasa üzerinde yapılacak düzeltmelerle olanaklı olmasıdır²³⁰.

Federalizm, büyük ve küçük devletlerin sağladığı avantajları bir araya getiren sistem görüntüsündedir²³¹. Federalizmde; hızlı gelişme, güçlü birlik v.b. gibi büyük devletin avantajları ile hürriyet, küçük grupların inisiyatifi v.b. gibi küçük devletlerin avantajları bir pota içinde eritilmiştir²³². Federal sistemin birliğe giren küçük ve büyük federe devletler arasında bir dengeyi sağlaması en önemli niteliklerinden biridir. ABD'de, Federe devletlerin Federal organlarda temsil edilmeleri; özellikle kongrede temsilciler meclisi için nüfusla orantılı üye sayısı, senato için küçük büyük farkı gözetilmeksizin iki senatör gönderilmesiyle dengeli kılınmıştır²³³.

227 ÇAM, a.g.e, Sh.93.

228 ÇAM, a.g.e, Sh.93.

229 ÇAM, a.g.e, Sh.93.

230 ÇAM, a.g.e, Sh.94.

231 ÇAM, a.g.e, Sh.94.

232 ÇAM, a.g.e, Sh.94.

233 ÇAM, a.g.e, Sh.94.

Federalizm ile geniş bir serbest piyasa üzerinde hareket sağlanabildiğinden Amerika Birleşik Devletleri'nin iktisaden güçlü bir devlet haline gelmesi hızlandırılmıştır²³⁴.

Temelde, federalizmin gerçekleştirilmesi için iktisadî etkenlerin baskısı büyük olmuştur. Federal sistemin diğer bir özelliği üye federe devletler arasında çıkabilecek ihtilafların çatışmaya dönüşmesini önleyebilmesidir. Ayrıca, halkın siyasî eğitim düzeyini yükselterek siyasî katılımı güçlendirmektedir²³⁵.

Federal hükûmet ile federe devletler arasında iktidar bölüşümünü mutlak bir biçimde saptamak çok güçtür. Her gelişen dinamik toplumda anayasa düzeltmeleriyle federal hükûmete verilen yetki ve sorumlulukların kapsamı değiştirilebilir²³⁶.

Federal hükûmete verilmiş açık ve dolaylı yetki ve sorumlulukları üç grupta toplayarak incelememiz mümkündür; Amerika Birleşik Devletleri iktisadi bir topluluk olarak düşünülduğünde, federal hükümetin; para basmak, borçlanmak, dış ticareti düzenlemek, ağırlık ve ölçüleri tayin etmek, yazarlara telif hakkı vermek, buluculara patent hakkı tanımak gibi yetki ve sorumlulukları olduğunu görmekteyiz²³⁷,

Savunma topluluğu olarak düşünülduğünde, federal hükümetin, dış ilişkileri devam ettirmek, savaş ilân etmek, diğer ülkelerle anlaşma ve antlaşmalar imzalamak, askerî güçleri sağlamak gibi yetki ve sorumlulukları vardır²³⁸.

234 ÇAM, a.g.e, Sh.94.

235 ÇAM, a.g.e, Sh.95.

236 ÇAM, a.g.e, Sh.95.

237 ÇAM, a.g.e, Sh.95.

238 ÇAM, a.g.e, Sh.95.

Hukuk topluluğu olarak da federal hükümet içinde Anayasa Mahkemesi son çağrı makamı olarak görünmektedir. Hukuk topluluğu nedeniyledir ki; Başkan federal yasalar ile Anayasa Mahkemesi kararlarının her federe devlet tarafından uygulanmasını sağlamak için, gerektiğinde zorlayıcı olarak askeri güçleri kullanabilir. Ayrıca federal kongre, federal çıkarlara aykırı bir federe devletin yasasını iptal edebilir ve federal yasalar federe devlet yasalarının üstündedir. Federal hükümete anayasa ile verilmiş ve varsayılan dolaylı yetki ve sorumluluklar dışında federe devletler tam bir bağımsızlığa sahiptir. Böylece federal iktidar anayasa ile sınırlandırılmış olmaktadır. Anayasanın yapıcılarını bazı yetki ve sorumlulukları federe devletlerden alarak ulusal federal hükümete vermek suretiyle diğer alanlarda federe devletleri serbest bırakmışlardır²³⁹.

Federe devletlerin, federal devlet ile ortak olan vergi koymak ve toplamak, borçlanmak, mahkemeler kurmak, yasa yapmak, genel refahı sağlamak gibi yetki ve sorumlulukları vardır. Bu yetki ve sorumlulukları federe devletin iç ticaretini düzenlemek, seçimleri devam ettirmek, seçmen niteliklerini belirtmek, lisanslar vermek, yöresel yönelimleri örgütlendirmek olarak sıralayabiliriz²⁴⁰.

Bu tür yetki ve sorumlulukları nedeniyle; federal hükümetin federe devlete, federe devletin federal hükümete ve nihayet karşılıklı olarak birbirlerine karşı zorunlulukları vardır. Federal hükümetin zorunlulukları; bir federe devletin sınırlarını değiştirmemek, devletin cumhuriyet biçimini güvence altına almak, her devletin senatoda eşit temsil edilmesini sağlamak, devlet sınırları içindeki şiddet hareketlerine karşı federal güçleri göndererek devleti korumaktır. Federe devletin ulusal devlete karşı sorumluluğu, federal anayasa ile buna uygun olarak yapılmış yasalara saygılı olmaktır. Temelde, bu konu

239 ÇAM, a.g.e, Sh. 95.

240 ÇAM, a.g.e, Sh. 96, 97.

federal sistemin özünü oluşturmaktadır. Bunun tersi sistemin yokluğu demektir²⁴¹.

Federal devletlerin uluslararası hukuk çerçevesinde doğurdıkları etki bakımından, federal devlet, ilke olarak, bir bütün kabul edilmektedir. Böylece, dış ilişkilerin her türünde, aksi öngörülmediği sürece, bir federal devletin merkezî otorite tarafından temsil edilmesi benimsenmektedir. Bu çerçevede, uluslararası düzeyde geçerli hukuksal işlemleri yapma yetkisi, ilke olarak, federal devletindir. Bununla birlikte uluslararası hukuk, anayasal düzenlemelerin izin verdiği durumlarda, federe devletlerin de, başta antlaşma yapma yetkisi olmak üzere, her türlü hukuksal işlem yapma yetkisinin bulunduğunu kabul etmektedir²⁴².

Federal devletlerin diplomasi ilişkileri kurması konusunda temel ilke, federal birimin bu yetkiyle münhasır bir biçimde donatıldığı yönündedir. Birçok federal anayasa bu yönde hükümler içermektedir. Bununla birlikte, federe devletlerin de, federal devletin gözetim ve denetimi altında, bu tür ilişkiler kurabilmesi olanağını tanıyan federal devletler de vardır²⁴³.

Uluslararası sorumluluk konusu bakımından federal devletlerin durumu değerlendirildiği zaman, federe devletlerin böyle bir yükümlülüğü taşımaktan hukuksal olarak yoksun buldukları ya da kaçındıkları ve her zaman federal devletin sorumlu tutulduğu ortaya çıkmaktadır²⁴⁴.

241 ÇAM, a.g.e, Sh. 97.

242 PAZARCI, a.g.e.Sh. 177,178.

243 PAZARCI, a.g.e.Sh. 178.

244 PAZARCI, a.g.e.Sh. 178.

D. FEDERAL DEVLET UYGULAMA ÖRNEKLERİ

1. ABD Örneği

4 Temmuz 1776'da, İngiltere'den bağımsızlığını ilan eden Amerikan kolonileri, başlangıçta 11, müteakiben 2 devletin (koloninin) katılımıyla²⁴⁵, 15 Kasım 1777'de Konfederasyonu²⁴⁶ oluşturmuşlardır²⁴⁷.

1777'de oluşturulan Konfederasyon ayrı bir devlet olmayıp, her devletin egemenliğini, özgürlüğünü ve bağımsızlığını koruduğu, dostluk birliği oluşturan, bir devletler topluluğu görünümündeydi²⁴⁸. Koloniler, aynı zamanda, kendi siyasal düzenlerini de örgütlemiş, çoğunlukla iki meclisli ve oldukça demokratik yapılar oluşturmuşlardı²⁴⁹.

Oluşturulan Konfederasyonda; tek ortak organ olarak Kongre ortaya çıkmakta, ortak yürütme ve yargı kuruluşları bulunmamaktaydı. Bu bağlamda, Kongre, üye devletlerin oybirliğiyle, savaş, dış ilişkiler, savunma, antlaşmaların onaylanması, para birimi gibi konularda yetki sahibi idi²⁵⁰.

245 15 Kasım 1777'deki antlaşmaya taraf olan koloniler; Virginia, Massachusetts, New Hampshire, Connecticut, Rhode Island, North Carolina, South Carolina, New York, New Jersey, Pennsylvania ve Georgia'dır. Delaware 1779'da, Maryland ise 1781'de antlaşmaya katılmışlardır.

246 Konfederasyon, bağımsız devletlerin, ortak ve sınırlı çıkarlar için, iç ve dış egemenliklerini koruyarak, bir antlaşmayla oluşturdukları, bir topluluktur. Konfederasyon üyeleri diledikleri zaman topluluktan çıkabilir. Konfederasyonun değiştirilmesi ise, üye devletlerin oybirliğine bağlıdır. Üye devletler arasında işbirliğini sağlamak için, genellikle, üye devletlerin yetkili temsilcilerinden kurulu, diplomatik nitelikte bir danışma organı oluşturulur. Bu organda önemli kararlar oybirliğiyle alınabilir. Temsilciler, kendi hükümetlerinin direktifleriyle sıkı sıkıya bağlıdırlar. Uluslararası hukuk açısından konfederasyon bir devlet sayılmaz Konfederasyona üye devletler ilke olarak bağımsızlıklarını koruduklarından, bu devletlerden her biri yabancı devletlerle diplomatik ilişkilerini sürdürürler. Diplomatik ilişkileri üye devletler adına yürüten konfedere bir merkezî organ yoktur. Ayrıca bir konfederasyon yurttaşlığı da söz konusu değildir. Bununla birlikte konfederasyon uluslararası bir kişilik taşır. Konfederasyonda hem topluluğa katılan üye devletlerin uluslararası kişiliği saklı kalır, hem de konfederasyon uluslararası kişilik kazanır.

247 EROĞUL, Cem, Çağdaş Devlet Düzenleri, İmaj Yayınevi, Ankara- 2001. Sh. 67,68.

248 EROĞUL, a.g.e, Sh. 68.

249 EROĞUL, a.g.e, Sh. 69.

250 EROĞUL, a.g.e, Sh. 68, 69.

ABD'de Konfederasyonu kuran devletlerin bazıları, merkezî otoritenin aşırı zayıflığı karşısında ortaya çıkan birçok sorun nedeniyle hürriyetlerini ve bağımsızlıklarını tam olarak kaybetmeden daha iyi ve etkili bir işbirliği yönteminin bulunması için çalıştılar²⁵¹.

ABD uygulamasında, güçlü ve büyük devletler, güçlü bir merkezi otoriteyi sağlayacak federalist görüşleri, küçük ve zayıf devletler ise, bağımsızlıklarını olanaklı olduğu kadar geniş tutabilen antifederalist görüşleri savunmuşlardır²⁵².

Konfederasyonun işleyişindeki istikrarsızlık, yetkilerin ortak çıkarlarla sınırlılığı, alınan kararları uygulayabilecek bir organın yokluğu gibi etkenler uygulamada konfederasyonun dağılması ya da üye devletlerin daha güçlü bir kuruluş olan federal çatı altında birleşmeleri sonucunu doğurmaktadır. Gerçekte konfederasyon, federal örgütlenmenin çekirdeğini oluşturur. Federalizme dayalı birlikler, genellikle konfederasyon aşamasından geçerek²⁵³ gerçekleşmiştir²⁵⁴.

ABD'de, başlangıçta güçlü bir federal otorite gerçekleştirilememişken, Anayasada gerçekleştirilen ilk on değişiklikten sonra yapılan düzeltmelerle federal otoritenin güçlenmesi yönünde bir gelişme sağlanabilmiştir²⁵⁵.

Bu çalışmalar sonucu oluşturdukları yeni hükümet sisteminde, tek merkezli devlette olduğu gibi, üyelerin merkeze ve konfederasyondaki merkezin üyelere bağlı olması durumu önlenmiş ve her iki otoritenin (Federal ve

251 ÇAM, a.g.e, Sh.94.

252 ÇAM, a.g.e, Sh. 91.

253 ABD'nin kuruluşu 13 İngiliz kolonisinin 1776'da konfederasyon çatısı altında bir araya gelmesine dayanır. En eski konfederasyon olan ve 1848'de federal bir devlete dönüşen İsviçre Konfederasyonu 1315'te üç devletin, daha sonra başka devletlerin katılmalarıyla oluşturulmuştu. 1871'de kurulan Alman imparatorluğu da, 1866'da Kuzey Alman Konfederasyonu olarak ortaya çıkmıştı.

254 ANA BRITANNICA, C.15, Sh.225.

255 ÇAM, a.g.e, Sh.91.

federe) gücünü yazılı bir anayasadan alması kararlaştırılmıştır. Anayasanın kararlaştırdığı sınırlar içinde federal ve federe hükümetler istedikleri gibi serbestçe hareket edebilme yetkisini kazanmışlardır²⁵⁶. Bununla birlikte, federe devletlerin bu birlikten ayrılma²⁵⁷ hakları yoktur²⁵⁸.

ABD'nin federal yapılanmasının kaynağı, halen yürürlükte olan en eski anayasa kabul edilen, 17 Eylül 1787 tarihli, 7 maddeden oluşan, ABD Anayasası olup, bu güne kadar 27 kez değişikliğe uğramıştır²⁵⁹.

Amerikan anayasasında federal ya da federalizm sözü olmamakla birlikte, ABD'nin, on üç ayrı devletin kendi egemenliklerini bir ölçüde koruyarak kurdukları bir devlet olması ve anayasasındaki düzenlemeler, ABD'nin federal yapılanmasını ortaya koymaktadır²⁶⁰. Ayrıca, Senato'nun eşit temsil ilkesine göre yapılandırılmış olması da bunun bir göstergesidir²⁶¹.

ABD'de federal devlet; dış ilişkileri yürütmek, para, vergi, ticaret v.b. konularda bütün ülkeyi kapsayacak düzenlemeler yapmak ve yeni eyaletler kabul etmek konularında münhasır yetkiye sahiptir. Eyaletler ise; birlik yasalarına aykırı olmamak koşuluyla, eyalet içi kurumlaşma, ticari, mali, idari, v.b. konularda düzenlemeler yapmak yetkisine sahiptirler²⁶².

Federal ve federe hükümetlerin karşılıklı zorunlulukları, ilişkiler yönünden çekişen iki rakibin değil, karşılıklı anlayış içinde işbirliği yapan iki ortağın davranışını yansıtmaktadır. ABD'de, federe devletlerin federal devletten önce var olmaları, Amerikan kamuoyunun yöresel ünitelere önem vermesi, bölge-

256 ÇAM, a.g.e, Sh.94.

257 ABD Yüce Mahkemesi, 1979 yılında, Texas c. White kararında, eyaletlerin birlikten ayrılma haklarının olmadığına karar vermiştir.

258 EROĞUL, a.g.e, Sh. 78,130.

259 EROĞUL, a.g.e, Sh. 79.

260 EROĞUL, a.g.e, Sh. 76, 77.

261 EROĞUL, a.g.e, Sh. 83, 84.

262 EROĞUL, a.g.e, Sh. 77.

sel gururun bulunması gibi nedenler, federal otoritenin fazla güçlenmesini önlemektedir²⁶³. Bununla birlikte, ABD’nde, kuruluşundan bu yana, yetkiler hep yukarıya doğru devredilmiş, bu bağlamda, yerel yönetimler eyaletler lehine, eyaletler de birleşik devlet lehine yetkilerini yitirmişlerdir²⁶⁴.

Her şeye karşın, tarihî gelişim içinde, 1787 Anayasası öncesi, konfederasyondan anayasa ile federasyona geçiş, ABD’nde ulusal birliğin gerçekleşmesinde ve sosyal, iktisadi, kültürel ve siyasi yönlerden düzeyin yükselmesinde büyük rol oynamıştır.²⁶⁵

Başkanlık kurumu ile federalizm Amerikan siyasî sisteminin iki temel niteliği olarak gösterilmektedir. Amerikalıların eseri olan bu kurum, sisteme “Başkanlık rejimi” adını verdiğini gibi, sistemi Batı Avrupa ülkelerinin rejiminden farklılaştıran etken rolünü de oynamaktadır. Bu orijinal kurumun, ortaya çıkış nedeni, 1787 Anayasa yapıcılarının, oluşma halinde olan ulusun ulusal birliğini hızlandırmak ve gerçekleştirmek için, güçlü bir yürütme organının gerekliliğine inanmalarıdır. Bu kurum, bugün, özellikle Latin Amerika ülkeleri başta olmak üzere, birçok ülke tarafından benimsenmiştir²⁶⁶.

ABD örneğinde, federal iktidarın en geniş ve karışık organı olarak yürütme organı gösterebilir. Yürütme; federal gücün en önemli ve etkili olabilen organıdır. Bu organı kişiliği ile somutlaştıran Başkan, kendisine verilmiş olan yetki ve sorumlulukları gerektiği gibi yürütmek için güçlü bir organizasyona sahiptir²⁶⁷.

ABD Başkanı belirli yetkilere sahiptir. Başkan yürütme organının bütünü temsil ettiği gibi yetkileri de yürütme ile sınırlandırılmıştır. Kendisi,

263 ÇAM, a.g.e, Sh.97.

264 EROĞUL, a.g.e, Sh. 130

265 ÇAM, a.g.e, Sh.97.

266 ÇAM, a.g.e, Sh.98.

267 ÇAM, a.g.e, Sh.101, EROĞUL, a.g.e, Sh. 101.

yürütme gücünü bütünüyle elinde tuttuğu için bir Monark'a benzetileceği gibi, yetkilerinin bütünüyle yürütme ile sınırlandırılmış olması nedeniyle, uygulayıcı pasif başkanlara da benzetilmektedir²⁶⁸.

Organlar arasında çıkabilecek karışıklıkları önlemek, uyumu sürdürmek ve etkinliği gerçekleştirmek için üç hükümet organı arasında denetim ve denge uygulanmaktadır. Örneğin kongre yasa yapma yetkisine sahiptir. Ancak, başkanın veto etme hakkı vardır. Kongrenin vetoyu etkisiz kılabilmesi için, veto edilen yasanın her iki mecliste yeniden 2/3 çoğunluk ile kabulü gerekmektedir. Kongrenin yaptığı yasalar anayasaya uygun değil ise, anayasa mahkemesi tarafından iptal edilebilir²⁶⁹.

ABD'de yasama organı, Temsilciler Meclisi ve Senato'dan oluşan, Kongre'dir²⁷⁰. Her federe devlet, federal devletin senatosunda eşit sayıda, ikişer, senatörle, Temsilciler Meclisi'nde ise nüfuslarıyla orantılı olarak temsil edilmektedirler²⁷¹.

Federe devletler; diplomatik temsil edilme, antlaşmalar imzalama, savaş ve barış gibi dış yetkilerin bütünü federal devlete terk etmiş durumda olup, senato vasıtasıyla başkanın yaptığı antlaşmaları 2/3 çoğunlukla onaylama hak ve yetkisine sahiptirler²⁷².

ABD kongresinin işleyişinde görülen önemli aksaklıklardan biri, kongre üyelerinin bölgesel davranışlarıdır. Temsilci ve senatörler, önce kendi federe devletin sorunlarıyla ilgilenmekte, federal sorunları ihmal etmektedirler²⁷³.

268 ÇAM, a.g.e, Sh.105.

269 ÇAM, a.g.e, Sh.93, Turhan, Mehmet, Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası, DÜHF Yayınları, No:9, Diyarbakır- 1989, Sh.35.

270 EROĞUL, a.g.e, Sh. 83, Turhan, a.g.e, Sh.33.

271 ÇAM, a.g.e, Sh.110, EROĞUL, a.g.e, Sh. 83.

272 ÇAM, a.g.e, Sh.117.

273 ÇAM, a.g.e, Sh.116.

ABD’de her federe devlet, federal anayasanın öngördüğü genel ilkelere aykırı olmamak koşuluyla, serbest bir biçimde hazırladığı bir anayasaya sahiptir. Federe devletlerin anayasaları; yasama, yürütme ve yargı organları arasında güçler ayrımı ilkesini benimsemekte ve federal anayasayı örnek almaktadırlar²⁷⁴.

Federe devletlerde yürütme gücü, halk tarafından doğrudan seçilen bir vali tarafından yürütülmektedir. Vali, yürütmeyi diğer seçilmiş üyelerle paylaşmakla birlikte, federe devleti temsil etmekte, yönetsel örgütün şefi ve parti lideri olup yasama organı üzerinde önemli etkilerde bulunabilmektedir²⁷⁵.

ABD’de yargı oldukça güçlüdür. Anayasaya göre, Federal düzeyde tek bir mahkeme öngörülmüş olmakla birlikte, Kongre tarafından, gerektiğinde, yeni mahkemeler kurulabileceği belirtilmektedir²⁷⁶.

Yargı organı, her federe devletin anayasasında güçler ayrımı ilkesi gereğince düzenlenmiş olup, anayasa mahkemesi işlevi yargı organına verilmiştir. Federe devlet seviyesinde yasaların anayasaya uygunluğu yargı organları tarafından sağlanabilmektedir²⁷⁷.

2. SSCB Örneği

1917 Ekim devrimi ile kurulan SSCB’nin federal yapılanma özellikleri, Lenin döneminde hazırlanıp uygulamaya konulan 1924 Anayasasında görülebilir.

1924 Anayasası ile; federal yapılanma gereği, Merkezi yürütme Komitesi adı altında iki meclisli bir yapılanmaya gidilmiş, federal otoriteyi

274 ÇAM, a.g.e, Sh.138, EROĞUL, a.g.e, Sh. 119.

275 ÇAM, a.g.e, Sh.139, EROĞUL, a.g.e, Sh. 121.

276 EROĞUL, a.g.e, Sh. 112.

277 ÇAM, a.g.e, Sh.139.

temsil eden bir Birlik Meclisi (Sovyet) ile federe devletleri temsil eden bir Uluslar Meclisi oluşturulmuştur²⁷⁸.

Birlik Meclisi, her federe devletin nüfusuyla orantılı olarak seçilen temsilcilerden, Uluslar Meclisi ise, her federe devletin eşit sayıda temsilcisinden oluşturulmuştur²⁷⁹.

Birlik Meclisi ve Uluslar Meclisi ortaklaşa olarak, kendi aralarından, federe devletlerin sayısı kadar üyesi olan, sırayla başkanlık yapacak, aynı şekilde ortaklaşa devlet şefi görevini yüklenmiş bir Prezidyum oluşturmuştur²⁸⁰.

SSCB'de federe cumhuriyetler, teorik olarak, tıpkı klasik federal sistemlerde olduğu gibi; birlikten çıkabilme, rızaları alınmadan sınırlarının dokunulmazlığı ve yabancı devletlerle diplomatik ilişkiler kurabilme haklarına sahiptiler²⁸¹. Bunlara ek olarak federe cumhuriyetler; "Birlik Anayasası'na uygun olmak koşuluyla anayasalarını hazırlama, sınırları içindeki bağımsız cumhuriyetlerin anayasalarını onaylama, kendilerine ait iktisadi plan ile bütçeyi kabul etme, idari ve iktisadi bölgeler yaratma, federe mahkemelerin kararlarıyla mahkum edilmiş olanlar için af kararı alma, Birlikçe uygun görüldüğü durumlarda uluslar arası ilişkilerde federe cumhuriyetin temsil edilmesini sağlama v.b." yetkilere sahip olup, merkezi otoritenin kararları çerçevesinde iktisadi plan ve bütçenin uygulanmasını ve vergilerin toplanmasını yüklenmişlerdir²⁸².

Buna karşılık, federal merkezi otorite; "Birlik yapısına yeni federe cumhuriyetlerin alınması, federe cumhuriyetlerin sınırlarındaki değişikliklerin onaylanması, bağımsız cumhuriyet ve eyaletlerin yaratılması, anayasanın uygulanmasının ve federe devletlerin anayasalarının uygunluğunun denetimi,

278 ÇAM, a.g.e, Sh.211.

279 ÇAM, a.g.e, Sh.211.

280 ÇAM, a.g.e, Sh.211.

281 ÇAM, a.g.e, Sh.220.

282 ÇAM, a.g.e, Sh.223.

ulusal savunma görevi, savaş ve barış sorunları, ulusal ekonominin yönetilmesi ile ilgili iktisadi, vergi, bütçe, dış ticaret tekeli gibi konular, birlik vatandaşlığının hak ve sorumluluklarının saptanması, yabancı ülkelerle ilişkilerin düzenlenmesi ve federe devletlerin diplomatik ilişki sınırlarının saptanması”²⁸³ gibi oldukça yaygın ve geniş yetkileri kendi üzerine almıştır.

SSCB’de, coğrafi kriterden çok, sosyolojik temele dayandırılmış çok uluslu ve kademeli (Ulusal Bölge- Bağımsız Eyalet- Bağımsız Cumhuriyet- Federe Cumhuriyet- Birlik) bir federal yapılanma²⁸⁴ meydana getirilmiş olmakla birlikte, SSCB’nin birçok ulusu kapsayan federal yapısına karşın, güçlü bir biçimde merkezileşmiş bir devlet²⁸⁵ görüntüsü egemendi.

SSCB’de siyasi yapılanma; Yüksek Şura, Presidyum ve Bakanlar Konseyi’nden oluşan üçlü bir oluşum içindeydi²⁸⁶.

Yüksek Şura; birlik içindeki ulusların egemenliğini devrettiği, teorik olarak, bütün devlet gücünü kendinde toplayan ve Birlik Meclisi ile Uluslar Meclisinden oluşan bir siyasi yapılanmadır²⁸⁷.

Yüksek Şura’nın her iki meclisi, eşit olup aynı haklara sahiptir. Yasama işleminin gerçekleştirilmesi aşamasında, her iki meclis yasa önerisinde bulunabilmekte, öneriler her iki meclis tarafından basit çoğunluk ile kabul edildikten sonra birliğin yasası olmaktadır²⁸⁸.

283 ÇAM, a.g.e, Sh.223.

284 ÇAM, a.g.e, Sh.223.

285 ÇAM, a.g.e, Sh.222.

286 ÇAM, a.g.e, Sh.224.

287 ÇAM, a.g.e, Sh.224.

288 ÇAM, a.g.e, Sh.226.

Yüksek Şura, teorik olarak, son derece üstün yetkilere sahip olup, her alanda, herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan, kararlar alabilme gücüne sahiptir. Fakat, uygulamada, alınan kararların gerçek merkezi partidir²⁸⁹.

Yüksek Şura'nın iki meclisli ortak toplantısında seçilen Presidyum; bir başkan, her bir federe devleti temsilen 15 başkan yardımcısı, 16 üye ve bir sekreterden oluşmakta olup Yüksek Şura'nın oturumları arasında kalan devrede iktidarın devamlılığını sağlayan organ rolünü oynamaktadır²⁹⁰.

Presidyumun yetkileri kısmen devlet başkanlarının yetkilerine benzetmekle birlikte, uygulamada, temsil yönünden devlet başkanı işlevlerini Presidyum başkanı yüklenmiştir²⁹¹.

Teorik olarak, yasama, yürütme ve yargı erkinin bütünü, anayasaya göre, kendinde toplamış olan Yüksek Şura'nın, bu yetkilerini, toplantı dönemleri dışında, Presidyuma delege etmiş olmasına rağmen, yürütme gücü ve yönetsel uygulamalar Presidyumun yetki alanı dışındadır²⁹².

Presidyum, Sovyet Anayasasında belirtilmemiş olmasına rağmen, Sovyetler Birliği'nin en önemli siyaset yapıcı ve karar alıcı organı durumundadır²⁹³. Bununla birlikte, parti örgütü ve parti grupları ile Rusya'nın siyasi, ekonomik ve sosyal yaşamı bir bütün olarak partinin tekelinde bulunmaktadır²⁹⁴.

Anayasaya göre, SSCB devlet iktidarının en üstün idare ve yürütme organı olarak kabul edilen Bakanlar Konseyi; Yüksek Şura'nın ya da

289 ÇAM, a.g.e, Sh.227.

290 ÇAM, a.g.e, Sh.227.

291 ÇAM, a.g.e, Sh.227.

292 ÇAM, a.g.e, Sh.228.

293 ÇAM, a.g.e, Sh.244.

294 ÇAM, a.g.e, Sh.246.

Presidyumun, Konsey Başkanı olarak görevlendirdikleri kişinin hazırladığı bakanlar listesini onaylamasıyla oluşmaktadır²⁹⁵.

Yüksek Şura'nın, kuvvetler birliği esasına göre, yasama, yürütme ve yargı güçlerini elinde toplamış olması nedeniyle, Sovyet Mahkemeleri iktidarın, özellikle, gerçek güç olan partinin, baskısı altındadır. SSCB Yüksek Mahkemesi bağımsız olmayıp, parti üyelerinin mutlak çoğunlukta olduğu Yüksek Şura'nın denetimine girmiştir²⁹⁶.

SSCB'de Gorbaçov'un iktidara gelmesiyle birlikte, yürütülen Glasnost (Şeffaflık) ve Perestroika (Yeniden yapılanma) politikaları ile, Sovyet federalizmi hızlı bir değişikliğe uğramıştır.

1 Aralık 1988 yasası ile; seçim sistemi değiştirilmiş, devlet iktidarına sahip olan Halk Milletvekilleri Kongresi oluşturularak, Komünist Partisi'nin devlet üzerindeki tek elci yetkileri kırılmıştır²⁹⁷.

Halk Milletvekilleri Kongresi, SSCB'nin yetkilerine giren bütün sorunları incelemeye yetkili devlet iktidarının en üst organı olarak; anayasanın değiştirilmesi, iç ve dış politikanın yönlendirilmesi, federe cumhuriyetler arasında sınırların belirlenmesi yetkilerini elinde bulundurmakta, Yüksek Şura'nın bazı kararlarını reddedebildiği gibi bazı organların da seçimini yapmaktadır²⁹⁸.

1988 Anayasası, yasama ve bütün idari eylemlerin SSCB yasalarına ve anayasasına uygunluğunu denetlemekle yükümlü, Anayasa Denetim Komitesini hukuk düzeni içine sokmuş, başkanlığa doğru geçici bir aşama olarak Yüksek Şura başkanlığını getirmiştir²⁹⁹.

295 ÇAM, a.g.e, Sh.228,229.

296 ÇAM, a.g.e, Sh.248.

297 ÇAM, a.g.e, Sh.251,252.

298 ÇAM, a.g.e, Sh.252,253.

299 ÇAM, a.g.e, Sh.254.

14 Mart 1990 yasası ile; tek partili sistemden çok partili sisteme geçilmiş, SSCB Başkanı'nın görev ve yetkileri düzenlenmiştir. Başkanın görevlerini yerine getirebilmesi için; federe cumhuriyetlerin Yüksek Şura'daki başkanlarından oluşan ve federasyonla ilgili konularda danışma niteliğinde görev yapan Federasyon Konseyi ile, Birliğin iç ve dış politikasının temel hedeflerini belirlemek ve ülkenin güvenliğini güvence altına alacak önlemleri saptamakla yükümlü geçici bir kurum olarak Başkanlık Konseyi hayata geçirilmiş³⁰⁰, Birlikten ayrılma esasları düzenlenmiştir³⁰¹.

26 Aralık 1990 yasası ile; Federasyon Konseyi yeniden düzenlenmiş, Güvenlik Konseyi oluşturulmuş ve daha önce devlet iktidarının yürütme ve idari organı, SSCB'nin hükümeti, olarak tanımlanan Bakanlar Konseyi'nin yetkileri kısıtlanarak, adı Bakanlar kabinesi olarak değiştirilmiş ve SSCB Başkanına bağlanarak, Başkanlık sistemine doğru biraz daha yaklaşılmıştır³⁰².

SSCB'de Ağustos 1991 darbesinden sonra, ekonomik bir birliği amaçlayan ve cumhuriyetlerin gönüllü katılımını içeren Bağımsız Devletler Topluluğu³⁰³ uygulaması için harekete geçilmiştir³⁰⁴.

5 Eylül 1991 yasası ile; birbirinden bağımsız "Cumhuriyetler Meclisi" ve "Birlik Meclisi"nden oluşan Yüksek Şura'nın görev tanımları yeniden düzenlenmiş, oylamada cumhuriyetlere eşit oy hakkı tanınmış ve cumhuriyetler

300 ÇAM, a.g.e, Sh.259.

301 ÇAM, a.g.e, Sh.260.

302 ÇAM, a.g.e, Sh.261-263.

303 25 Aralık 1991'de SSCB'nin sona ermesinden sonra, Rusya, Beyaz Rusya, Moldavya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan, Azerbaycan ve Ermenistan tarafından kurulan, Ukrayna ve Türkmenistan'ın "ortak üye" olduğu, Gürcistan'ın katılmayıp gözlemci göndermekle yetindiği, Bağımsız Devletler Topluluğu ile bir "ekonomik birlik" yaratılarak, üye ülkelerin ekonomilerinde istikrarlı gelişme koşullarının oluşması ve piyasa ekonomisi temeline dayalı bir ortak ekonomik alanın aşamalı olarak yaratılması, bu bağlamda, gümrük mevzuatının birleştirilmesi, ortak bir gümrük tarifesi, emek ve sermayenin serbest dolaşımı, uyumlu bir ulaşım, iletişim ve yatırım politikası hedef alınmıştır. Ayrıca, parasal ve mali politikaların uyumlaştırılması ve ortak bir mali ve parasal politika izlenmesi öngörülmektedir. BDT, bu amaçlara ulaşmak için; Devlet Şefleri Konseyi, Hükümet Şefleri Konseyi ve Bakanlık Komiteleri oluşturmuştur.

304 ÇAM, a.g.e, Sh.265.

arası iç ve dış uyumu sağlamak amacıyla, cumhuriyetlerin en üst düzeyde memurlarından oluşan, SSCB Başkanı yönetiminde, Devlet Konseyi oluşturulmuştur³⁰⁵.

Halen yürürlükte olan 13 Aralık 1993 Anayasası ile; Rusya Federasyonu, doğrudan halk tarafından seçilen ve yarı başkanlık sistemine uygun düşen bir uygulamaya yönelmiş, kuvvetler ayrılığı ilkeleri benimsenmiş, “Parti devlet” imajı terk edilerek ideolojik çoğulculuk benimsenmiştir³⁰⁶.

3. Federal Almanya Örneği

1871 Fransa- Prusya savaşından sonra, ayrı yaşayan Alman prenslikleri birleştirilerek, Alman Birliği gerçekleştirilmiştir. Bu birliğin gerçekleşmesinde büyük rol oynayan Bismark döneminde, oluşturulan siyasi sistemde, kurulan federasyon içinde eyaletlerin yetkileri büyük ölçüde saklı kalmakla birlikte, en büyük eyalet olan Prusya'nın Kralı aynı zamanda Alman İmparatoru, Prusya Başbakanı da Alman Başbakanı idi³⁰⁷.

Bu dönemdeki federalizm, demokratik federalizmden farklı bir yapıdaydı. Kayzer'in ulusal birliği temsil ettiği ve Federal Meclis ile Federal Konsey tarafından kontrol edildiği bu dönemde, egemenlik halkta olmayıp, üye devletlerin prenslerinin oluşturduğu Federal Konsey'de idi. Genel oyla seçilen Federal Meclis'in yürütme gücü üzerinde herhangi bir etkisi yoktu³⁰⁸.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, 23 Mayıs 1948'de yapılan Federal Alman Cumhuriyeti Anayasası ile, merkezîyetçi yanı sıra ağırlıklı federal bir devlet kurulmuş, kuvvetler ayırımı esas alınarak yasama gücü parlamento'ya verilmiş-

305 ÇAM, a.g.e, Sh.266.

306 ÇAM, a.g.e, Sh.267.

307 ÇAM, a.g.e, Sh.277.

308 ÇAM, a.g.e, Sh.278.

tir³⁰⁹. Federalizm, Alman devlet yapısının en köklü ilkelerinden biri olup, Almanya, tarihi boyunca siyasal birliğini esas olarak federal bir birlik biçiminde algılamıştır. 1990'daki birleşmenin ortaya çıkardığı devlet yapısı da aynı niteliği taşımaktadır.³¹⁰

Almanya'nın parlamento yapılanması; klasik federal yapılanma örneklerinde olduğu gibi, tüm halkın temsilcisi olan Federal Meclis ve eyaletlerin temsilcisi olan Federal Konsey olmak üzere iki meclisten meydana gelmektedir³¹¹.

Üyeleri, yerlisi oldukları eyaletlerdeki hükümetler tarafından atanan Federal Konsey; yasama gücü içinde önemli bir yere sahip olup; Anayasa değişiklikleri, eyaletlerin idari, mali ve benzeri konulardaki yasama gücü ile ilgili kararlarda veto hakkı vardır. Konseyin başkanlığı, eyalet hükümetlerinin başkanları arasında düzenli olarak değişmekte olup; Anayasanın Federal Hükümete, eyalet organlarınca uygulanacak yürütme kararlarını çıkarmak için, yetki tanıdığı her durumda, Federal Konseyin onayı gereklidir³¹².

Her ne kadar, Federal Konseyin ilgi alanları idari ve teknik konular ve bunlara ilişkin kararlar olarak görülüyorsa da, aslında, konsey, ulusal hükümetin bir parçası olup, siyasal alanda önemli bir yere sahiptir³¹³.

Doğrudan halkın seçimiyle oluşan Federal Meclis; bütün halkın temsilcisi olup, tamamen bağımsızdır³¹⁴.

309 ÇAM, a.g.e, Sh.286,287,314.

310 EROĞUL, a.g.e, Sh. 216, 217.

311 ÇAM, a.g.e, Sh.288, EROĞUL, a.g.e, Sh. 220.

312 ÇAM, a.g.e, Sh.289.

313 ÇAM, a.g.e, Sh.290,291.

314 ÇAM, a.g.e, Sh.291.

Anayasada düzenlenen yasama yetkilerine göre; eğer anayasa yetkinin birleşik devlete ait olmadığını belirtmemişse, yetki eyaletlere aittir. Ortak yetki alanına giren konularda eyaletler, ancak o alanda bir federal yasa çıkarılmamış ise, yasama yetkisini kullanma hakkına sahiptirler³¹⁵.

Anayasaya göre, Federal devletin yasama yetkileri, dış ilişkiler, savunma, askerlik, sivil halkın korunması ve vatandaşlık gibi konulardır. Medeni yasalar, ceza yasaları, mahkeme işlemleri, noterlikler, doğum, ölüm ve evlenme kayıtları, hükümetlerin ortak uygulamaları federal ve federe devletlerin ortak yasama alanıdır³¹⁶.

Yasa önerileri; Federal Meclis'te Federal hükümet üyeleri ve Federal Konsey tarafından verilir. Kural olarak, Federal Hükümet önerileri önce Federal Konsey'e sunulur. Federal Konsey'de görüşülen yasalar üç hafta içinde Federal Meclis'e gönderilir. Federal yasalar Federal Meclis'te kesinleşir. Anlaşmazlık durumunda, meclisler arası yasa trafiği var olup, son karar Federal Meclis'e aittir³¹⁷.

Alman Parlamenter sisteminde, iki meclis arasındaki ilişki, kuramsal olarak, Federal Meclis'in üstünlük ilkesine göre düzenlenmiş olmakla birlikte, her iki meclisin eşit sayıda üyelerinden oluşan "Uzlaştırma Komisyonu" nun, yasa önerilerini her iki meclis tarafından kabul edilebilir duruma getirmek amacıyla, önerilerde değişiklik yapma yetkisi, bu üstünlük ilkesini biraz zayıflatmaktadır³¹⁸. Yasa önerme yetkisi Federal Meclis'e ait olup; devletin federal yapısını etkileyen yasalarda iki meclisin görüş birliğine varması gerekir³¹⁹.

315 EROĞUL, a.g.e, Sh. 218.

316 ÇAM, a.g.e, Sh.292.

317 ÇAM, a.g.e, Sh.292, 293.

318 ÇAM, a.g.e, Sh.293.

319 ÇAM, a.g.e, Sh.293.

Federal düzeyde yürütme iki başlılık ilkesine dayanmakta olup; devletin başında sembolik bir role sahip olan ve siyasal sorumluluğu olmayan bir Cumhurbaşkanı, bunun yanında, Parlamenta karşı, kabinesi ile birlikte, sorumlu olan ve siyasal iktidarı elinde tutan hükümet başkanı “Şansölye” bulunmaktadır³²⁰.

Anayasaya göre, genel siyasetin başbakan tarafından belirlenmesine ve sorumluluğun başbakanda olmasına rağmen, Bazı bakanların da bu siyaset üzerinde etkileri olmaktadır³²¹.

Hükümetin işleyişi, yetki ve sorumluluğu açısından, Federal Almanya’da yürütme gücünün en belirgin özelliği olarak, başbakanlığın anahtar faktör olarak ortaya çıkmasına rağmen, bu durumun tek adam yönetimine yol açmayacak biçimde, önleme mekanizmaları olarak, federal yapılanma, Anayasa Mahkemesi ve baskı grupları sisteme yerleştirilmiştir³²².

Yasayla öngörülen durumların dışında, federal devletin üstün olmasının yanında, yürütme ve yasama organlarının birer küçük kopyası eyaletlerde de vardır³²³.

Federal Almanya için tam bir yargı devletidir denebilir. Yargı gücünün en üst noktasında Federal Anayasa Mahkemesi yer alır³²⁴. Eyaletlerin kendi anayasaları ve mahkemeleri olmasına rağmen bunlar federal anayasaya uygun olmak zorundadırlar³²⁵. Anayasa Mahkemesinin varlığı, toplumun demokratik kurum ve geleneklerinin sürmesini büyük ölçüde garanti altına

320 ÇAM, a.g.e, Sh.294, 295.

321 ÇAM, a.g.e, Sh.297.

322 ÇAM, a.g.e, Sh.298.

323 ÇAM, a.g.e, Sh.298, EROĞUL, a.g.e, Sh. 217.

324 ÇAM, a.g.e, Sh.298.

325 ÇAM, a.g.e, Sh.300.

aldığı için, toplumsal uyumsuzlukların önüne geçmek ve demokratik düzenin devamı için uyum sağlanmıştır³²⁶.

Federal Almanya'da; otoriter gelenek, dinsel birliğin olmaması, bölgesel farklılıklar ve ulusal birliğin geç gerçekleştirilmiş olması nedeniyle, federal yapıya rağmen, çok parti sistemi yerleşmiştir³²⁷.

Federal Alman yasama sisteminde, Federal Konsey, atama ile oluşturulduğu için, seçimler sadece Federal Meclis için yapılmakta olup, Federal Meclis'te her eyalete nüfusu oranında yer ayrılmıştır³²⁸.

E. AB ANAYASASINA GÖRE AB'İN DEVLET ÖZELLİKLERİ

1. Genel Olarak Devletin Unsurları

Uluslararası hukukta yerleşmiş kaniya göre devlet; insan topluluğu, ülke ve kendi üstünde herhangi bir otoriteye bağlı olmayan bir siyasal yönetim olmak üzere en az üç temel öğenin bir araya gelmesinden oluşmaktadır³²⁹.

a. İnsan Topluluğu

Bir devletin kurucu öğesi olarak insan topluluğunun uluslararası hukuk bakımından sahip olması gereken özelliklerinin başında "süreklilik" gelmektedir. Ancak, bu sürekliliğin, bireyler düzeyinde değil, toplum düzeyinde olması gerekmektedir³³⁰.

326 ÇAM, a.g.e, Sh.314.

327 ÇAM, a.g.e, Sh.302.

328 ÇAM, a.g.e, Sh.310. EROĞUL, a.g.e, Sh. 238, 239.

329 PAZARCI, a.g.e, Sh. 140.

330 PAZARCI, a.g.e.Sh. 140,141.

Yabancılar devletin kurucu ögesini oluşturan insan topluluğu içinde sayılmamakta, insan topluluğunu oluşturan bireyler arasındaki bağ ise, bu topluluğun bir tek ulustan olması zorunluluğunu gerektirmeyip tek geçerli ölçüt olarak “uyruklu” esas alınmaktadır³³¹.

Günümüzde, bir insan topluluğunun haklarını "halkların geleceklerini kendilerinin saptaması hakkı" ya da kısaca “Self-determination”³³² diye anılan bir ilkeye dayanarak kullanacağı kabul edilmektedir³³³.

b. Ülke

Gerek iç hukukta gerekse uluslararası hukukta yerleşmiş görüşe göre bir devletin ülkesi; devlete ait kara, deniz ve hava bölümlerinden oluşmaktadır. Devletin ülkesinin sabit bir alan oluşturup oluşturumaması konusundaki temel ölçüt, bu topluluğu oluşturan kişilerin aralarında gerçekleştirdikleri ortak siyasal örgütlenmedir. Bu da, devletin kurucu ögesi olarak ülkeyi oluşturan alanın kimi durumlarda esnek bir biçimde değerlendirilebileceğini göstermektedir³³⁴.

Devlet ülkesinin coğrafi bütünlük içindeki bir tek kara ve ona bağlı deniz ve hava ülkesinden oluşması zorunluluğu da yoktur. Uygulamada, birçok devletin birkaç parçadan oluşan ülkelere sahip olduğu gözlenmektedir. Böylece, bir devlet ülkesinin bir ana kara ülkesi ve açık denizle ayrılan adalardan, iki ayrı kıtada yer alan iki kara ülkesinden, yalnızca değişik boyutlardaki ada-

331 PAZARCI, a.g.e.Sh. 141.

332 Self-determination ilkesi iki yönlü olup, birinci yanı devletlerin iç örgütlenmelerine ilişkindir ve bir halkın dilediği yönetim biçimini, herhangi bir dış baskı olmadan seçme hakkına sahip olduğunu belirtir. Bu hakkın en çok siyasal yönetim biçimi ile ilgili olduğu ve özellikle devlet ve hükümet biçimlerinin saptanmasında halklara serbesti tanınması olarak yorumlandığı görülmektedir. Self-determination ilkesinin ikinci yanı, bir halkın bağımsız bir devlet kurmak dahil, birtakım koşullara bağlı olarak, dilediği devlete bağlı olmayı seçme hakkını belirtmektedir.

333 PAZARCI, a.g.e.Sh. 141.

334 PAZARCI, a.g.e.Sh. 143,144.

lardan ya da başka devletlerin ülkesi ile ayrılmış kara ülkelerinden oluşması onların bir devlet oluşturmasına hiçbir olumsuz hukuksal etki yapmamaktadır. Yine, bir devlet ülkesinin bir bölümünün tamamen başka bir devlet ülkesince çevrilmesi hukuksal bakımdan olanaklıdır³³⁵.

Devletin kurucu ögesi olması yanında, aynı zamanda, onun egemenlik yetkilerinin ilke olarak sınırını da oluşturan, devletin ülkesinin güvenliği ve bölünmezliği siyasal olarak devletler için çok büyük bir öneme sahiptir. Bu siyasal önem, devletin ülkesinin bütünlüğü ilkesi adı altında uygulanan, uluslararası hukukun bir ilkesi biçimine dönüştürülmüştür. Anılan ilkeye göre, uluslararası hukuk kurallarına göre kurulmuş bir devletin ülkesi bu devletin rızası olmadan hiçbir biçimde bölünme, parçalanma eylemlerinin konusu olamaz ve öteki devletler bu bütünlüğe saygı göstermek zorundadır³³⁶.

Bir devletin kurucu ögesi olan ülke ile o ülke üzerinde yaşayan halk arasındaki ilişkinin hukuksal dayanağı yeni doğan bir devlet için “self-determination” ilkesi olmaktadır³³⁷.

c. Başka Bir Otoriteye Bağımlı Olmayan Siyasal Yönetim

Başka bir otoriteye bağımlı olmayan bir siyasal yönetimin var olabilmesi; siyasal ve hukuksal açıdan örgütlenmiş bir kamu otoritesi ile bu otoritenin egemen ya da bağımsız olmasını gerektirmektedir³³⁸.

Bir devletten söz edebilmek için; belirli bir insan topluluğunun belirli bir ülke üzerinde bir araya gelmesi bir devletin oluşması için yetmemekte, ayrıca, bu topluluğun gereksinmelerini giderecek, kendini yönetmesini ve temsil

335 PAZARCI, a.g.e.Sh. 144.

336 PAZARCI, a.g.e.Sh. 144.

337 PAZARCI, a.g.e.Sh. 145.

338 PAZARCI, a.g.e.Sh. 147.

etmesini sağlayacak bir siyasal ve hukuksal örgütlenmenin gerçekleşmesi de gerekmektedir³³⁹.

Genellikle "hükümet" adı altında anılan bu öge ile geniş anlamında bir kamu yönetimi örgütlenmesi kastedilmektedir. Bu da, öğretide, yasama, yürütme ve yargı görevlerini yürütmeye yetenekli bir kamu örgütlenmesinin gerektiği görüşünün kabul edilmesine yer vermektedir. Ancak, uluslararası hukuk bu konuda herhangi bir belirli yapıya sahip olunmasını aramamakta olup, devletler bu açıdan serbesttirler³⁴⁰.

Belirli bir insan topluluğunun belirli bir ülke üzerinde siyasal ve hukuksal örgütlenmesi devlet olabilmenin maddi koşullarını yerine getirmiş olmakla birlikte, bu örgütlenmenin yine belirli bir insan topluluğu ve ülke üzerinde faaliyet gösteren öteki kamu örgütlenmelerinden ayırt edilmesi için yeterli olmayıp, devletin, doğası gereği, kendisinden başka hiçbir otoriteye bağımlı olmaması gerekir. Devletin bu özelliği uluslararası hukukta "egemenlik ya da bağımsızlık"³⁴¹ kavramları ile açıklanmaya çalışılmaktadır³⁴².

Devletin egemenlik yetkisini hiçbir başka otoriteye bağlı olmadan kullanması, onun uluslararası hukuk kurallarının öngördüğü durumlar dışında, hiçbir otoriteden buyruk almayacağını ya da izin istemeyeceğini belirtmekte olup, devletlerin antlaşma yapma yoluyla yükümlülük altına girmesi egemenlik yetkisinin terki olarak değerlendirilmemektedir³⁴³.

Egemenlik hakkının kapsamının ikinci yanını oluşturan devletin ülkesi üzerinde münhasır yetkiye sahip olması ilkesi ise; belli bir devletin ülkesi üye-

339 PAZARCI, a.g.e.Sh. 147.

340 PAZARCI, a.g.e.Sh. 147,148.

341 Uluslararası hukuk anlamındaki egemenlik kavramı ile bağımsızlık kavramları; devletin anılan yetkisini kullanmada uluslararası hukukun öngördüğü yükümlülükler dışında hiçbir başka otoriteye bağımlı olmayacağı ve devletin ülkesi üzerinde egemenlik yetkisini münhasır bir biçimde kullanacağını esas alır.

342 PAZARCI, a.g.e.Sh.148.

343 PAZARCI, a.g.e.Sh.149.

rinde yalnızca bu devletin egemenlik yetkilerine sahip olması ve böylece, belli bir devlet ülkesinde kamu gücünün bu devlet dışında başka bir otorite tarafından uygulanmaması ve bir devletin egemenliğinin ülkesi ile sınırlanması ile bunun doğal sonucu da bir devletin başka bir devlet ülkesi üzerinde onun rızası olmadan herhangi bir egemenlik yetkisi kullanamaması olmaktadır³⁴⁴.

Devletlerin egemenliğinin doğal sonucu olarak uygulanan uluslar arası hukukta; egemen eşitlik ilkesi³⁴⁵, işlerine karışmama ilkesi³⁴⁶ ve doğal kaynaklar üzerinde sürekli egemenlik ilkesi gibi birtakım ana ilkeler kabul edilmiştir³⁴⁷.

2. Devletin Yetkileri

Devletin ülkesel yetkileri; her türlü yasama, yürütme ve yargı işlemini kapsamaktadır. Bu yetkiler, uluslararası hukukun öngördüğü kısıtlamalar dışında, devlet ülkesi üzerinde sürekli ya da geçici olarak yaşayan herkes ve bulunan her şeyi kapsamaktadır³⁴⁸.

Bununla birlikte, uluslararası hukukta devletin ülkesel yetkisine; başka devletlere ve yurttaşlarına zarar vermeme yükümlülüğü ve başka devletlerin

344 PAZARCI, a.g.e.Sh.149,150.

345 Devletlerin egemen eşitliği ilkesi (Sovereign equality of States); Her devletin egemen olmasının doğal sonucu olarak uluslararası hukuk açısından bütün devletlerin aynı hukuksal statüye sahip olduklarını belirtmektedir. Devletlerin egemen eşitliği ilkesi yalnızca hukuk açısından devletlerin eşitliğini belirtmekte olup, bunların aralarındaki fiili farklılıkları ortadan kaldırma etkisine sahip bulunmamaktadır.

346 İşlerine karışmama ilkesi (Principle of non-intervention); Devletlerin egemenlik hakkının ve egemen eşitliği ilkesinin doğal sonuçlarından biri olup; bir devletin yalnızca ulusal yetkisine giren işlere başka devletlerce karışılması, bu ilke ile kesin olarak yasaklanmıştır. Bu çerçevede içine, özellikle, bir devletin siyasal ve ekonomik düzeni, kimi toplumsal ve kültürel işler girmektedir. Buna karşılık, işlerine karışma teriminin dönemlere ve ideolojilere göre gösterdiği farklılıklara bağlı olarak, uygulamada işlerine karışmama ilkesinin içeriğinin saptanmasında birtakım zorluklarla karşılaşmaktadır.

347 PAZARCI, a.g.e.Sh.150.

348 PAZARCI, a.g.e.Sh.153.

ülkesel yetkileriyle ilgili işlemlerine saygı yükümlülüğü yönünde sınırlamalar getirilmiştir³⁴⁹.

“Ulusal yetki” ya da “münhasır yetki”, yalnızca bir devletin yetkisine giren ve böylece uluslararası hukukun düzenlemeleri dışında kalan konulardaki yetkiyi belirtmektedir. Böylece, bir devletin ulusal yetkisine giren bir konu başka devletlerin ve uluslararası örgütlerin yetki alanının dışında olup, ilke olarak uluslararası hukukun kurallarından etkilenmemektedir³⁵⁰.

Ulusal yetki kavramında somut olarak, sayılanlarla sınırlı kalmamakla birlikte, devletlerin uyrukluklarını verme, devletin anayasal düzeninin saptanması bu çerçevede yer almaktadır³⁵¹.

Gerek uluslar arası hukukun, gerek iç hukukların devletlere tanıdığı yetkilerin bir bölümü aynı anda birden çok devletin kullanımına olanak verir niteliktedir. Nitekim, uluslararası hukuk çerçevesinde özellikle uluslararası alanlarda aynı türden yetkilerin bütün devletlere eşit olarak tanıdığı durumlarla giderek artan bir biçimde karşılaşılmaktadır. Gerek uluslararası hukuktan gerek ulusal hukuklardan kaynaklanan bu tür yetkilerin birden çok devlet tarafından aynı kişiler üzerinde uygulanma olasılığı “yarışan yetki” denilen bir yetki türünün doğmasına yer vermektedir³⁵².

Yarışan yetki sorunu uluslarüstü nitelikli uluslar arası örgütlerle onların üye devletleri arasında da söz konusu olmaktadır. Örneğin, AT’nda ortak politika uygulanması öngörülen durumlarda topluluk ortak kuralları fiilen koymadıkça o konuda üye devletlerin yetkilerini kullanabileceği ve topluluğun kural koyması ile bu yarışan ulusal yetkilerin sona ereceği kabul edilmektedir³⁵³.

349 PAZARCI, a.g.e.Sh.155.

350 PAZARCI, a.g.e.Sh.173,174.

351 PAZARCI, a.g.e.Sh. 174.

352 PAZARCI, a.g.e.Sh. 175.

353 PAZARCI, a.g.e.Sh. 176.

3. AB Anayasasının Getirdiği Devletleşme Esasları

1993 yılına kadar Avrupa Ekonomik Topluluğu adını taşıyan bu uluslararası örgüt 1992 Maastricht Antlaşması ile Avrupa Topluluğu adını almıştır. Avrupa Topluluğu Maastricht antlaşmasının yürürlüğe girmesi ile birlikte Avrupa Birliği adını almış, Ocak 2005'te AB Anayasasının kabulü ile yeni bir aşamaya gelinmiştir.

Bir devletin, kurucu ögeler olarak; bir ülkeye, uyrukluğunu taşıyan bir insan topluluğuna, bir siyasal otoriteye ve egemenliğe sahip olması gerekmektedir. Bu temel unsurların yanında, devletin, uluslararası ilişkiler açısından, diğer devletlerde diplomasi temsilcisi bulundurması, diğer devletlerin diplomasi temsilcilerini barındırması, uluslararası örgütler nezdinde diplomatik temsilciliğe sahip olması, uluslararası örgütlere üye olması, uluslararası konferanslara katılması ve antlaşmalara taraf olması da gerekmektedir.

AB Anayasası incelendiğinde, Anayasa ile getirilen devletleşme esaslarına ilişkin olarak aşağıdaki belirlemeler yapılabilir:

a. AB Anayasasında “Ulus” Unsuru

AB Anayasasının başlangıç bölümünde kullanılan “Avrupa'nın tüm sakinlerinin”, “Avrupa halklarının... geçmişteki bölünmeleri aşmaya... ortak bir kaderi paylaşmaya kararlı olduklarına” ve “ Çeşitlilikte birleşmiş olan Avrupa'nın her bir bireyin...” ifadeleriyle, I. Bölümdeki “...halklarının refahını desteklemek”³⁵⁴ ve “Birlik, sahip olduğu zengin kültür ve dil çeşitliliğine...”³⁵⁵ ifadelerinin beraber değerlendirilmeleri durumunda, AB'nin, Birlik üyesi tüm ülke vatandaşlarını, aynı zamanda, kendi vatandaşı olarak algıladığını söylemek mümkündür.

354 AB Anayasası, Md. I-3.1.

355 AB Anayasası, Md. I-3.3.

Yine, AB, üye devletlerden herhangi birinin yurttaşını kendi yurttaşı olarak kabul etmekte, ancak, Birlik yurttaşlığının, ulusal yurttaşlığın yerine geçmediğini, ona ilave olduğunu³⁵⁶ belirterek, bir tür çifte yurttaşlık durumu yaratmaktadır.

AB Anayasası, yurttaşların hakları konusunda; tüm Birlik sınırları içerisinde serbestçe hareket ve ikamet hakkı vermekte, ülke ayrımı gözetmeden, ikamet ettikleri ülkede, hiçbir ayrıma tabi tutulmadan Avrupa Parlamentosu ve yerel seçimlerde aday olma ve oy verme hakkını tanımakta, Yabancı ülkelerde, diğer birlik üyesi ülkelerin diplomatik temsilciliklerinden yararlanma ve Birlik organlarına başvuru hakkına sahip olmaktadır³⁵⁷. Bu durumda AB, ulusal yurttaşlığı ortadan kaldırmayıp, bunun yanında, bir de “Birlik yurttaşlığı” oluşturarak çifte yurttaşlık durumu yaratmaktadır.

Sonuç olarak; AB genelinde, toplumsal düzeyde süreklilik arz eden bir insan topluluğunun varlığı, bu topluluğa, Birlik düzeyinde “uyruklu” niteliğinin verildiği, ayrıca, bu bireylerin Birlik düzeyinde seçme, seçilme, hak arama, temsil edilme haklarına sahip olması, AB yurttaşlarının, AB için, uluslar arası hukukun aradığı, yurttaş olma özelliklerine sahip olduğu ve AB’nin insan topluluğu unsurunun oluştuğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

b. AB Anayasasında “Ülke” unsuru

AB Anayasasının başlangıç bölümünde kullanılan “Yeniden bütünleşmiş Avrupa” ve “Çeşitlilikte birleşmiş olan Avrupa” ifadeleriyle, I. Bölümdeki “ortak bir gelecek oluşturmak amacıyla oluşturulan AB’nin, üye devletlerin, hedefe ulaşma yönündeki politikalarını koordine etmek yetkisi ve bu konuda, devredilen yetkilere dayalı olarak, topluluk yöntemiyle yetkiler kullanması”³⁵⁸ ifade-

356 AB Anayasası, Md. I-10.1.

357 AB Anayasası, Md. I-10.2.

358 AB Anayasası, Md. I-1.1.

lerinin birlikte değerlendirilmesi durumunda Anayasa ile bir “Birlik” oluşturulduğu açıkça görülmektedir.

Oluşturulan Birlik, vatandaşlarına “iç sınırların bulunmadığı bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı ile rekabetin serbest olduğu ve çarpıtılmadığı tek bir pazar sunmak”³⁵⁹ ve “Avrupa’nın kalkınması için çalışmak”³⁶⁰ amacını gütmektedir.

AB’nin bir “Tüzel kişiliği”³⁶¹ olup, “bayrak, ulusal marş ve para birimi”³⁶² gibi devleti tanıttıcı unsurlara da sahip olduğu görülmektedir.

Buna karşılık, Birliğin henüz bir ortak ulusal savunma konsepti olmadığı, bu konuda bazı çalışmalar yapıldığı ve ileride bazı düzenlemeler yapılacağı³⁶³ belirtilmekte olması ve Birlik üyeliğinden ayrılma olanağının bulunması henüz “ülke” kavramının tam olarak yerine oturmadığını göstermektedir.

c. AB Anayasasında “Başka Bir Otoriteye Bağımlı Olmayan Siyasal Yönetim” Unsuru

AB Anayasasını, devletin üçüncü niteliği olan, “topluluğun gereksinmelerini giderecek, kendini yönetmesini ve temsil etmesini sağlayacak bir siyasal ve hukuksal örgütlenmenin varlığı” açısından inceleyecek olursak:

AB Anayasası; yasama, bütçe, siyasal denetim, danışma, politika üretme ve koordinasyon faaliyetlerini yürütmek amacıyla, Birlik yurttaşlarının temsilcilerinden oluşan ve seçimle işbaşına gelen bir Avrupa Parlamentosu³⁶⁴

359 AB Anayasası, Md. I-3.2.

360 AB Anayasası, Md. I-3.3.

361 AB Anayasası, Md. I-7.

362 AB Anayasası, Md. I-8.

363 AB Anayasası, Md. I-41.

364 AB Anayasası, Md. I-20.

ve üye ülkelerin bakan düzeyinde temsilcilerinden oluşan bir de Bakanlar Konseyi³⁶⁵ olmak üzere, iki organ oluşturmuştur.

Yine Anayasa, klasik yürütme faaliyetleri için; üye devletleri adil bir biçimde temsil eden, parlamentoya karşı sorumlu, Anayasa'da aksi belirtilmedikçe, yasama önerisi tekeline sahip, Anayasanın ve Birlik yasalarının uygulanmasını, yürütme, eşgüdüm ve koordinasyon faaliyetleri ile Birliğin dış dünyada temsilini sağlayan bir Avrupa Komisyonu³⁶⁶ ile Birliğin genel siyasetini tespit ve dış temsili sağlayan, üye devletlerin devlet ve hükümet başkanlarından oluşan bir Avrupa Konseyi³⁶⁷ oluşturmuştur. Bunun yanında, Birlik düzeyinde görev yapacak Avrupa merkez Bankası, Sayıştay, Bölgeler Komitesi ve Ekonomik ve Sosyal Komite de oluşturulmuştur.

Ayrıca Anayasa, Birlik düzeyinde oluşacak hukuksal uyumsuzlukları çözmek ve Birlik hukukunu yorumlamak amacıyla birlik düzeyinde görev yapacak bir Avrupa Birliği Adalet Divanı³⁶⁸ oluşturmuştur.

Sonuç olarak, AB'nin uluslar arası hukukun öngördüğü esaslara uygun olarak; yasama, yürütme ve yargı görevlerini yürütecek bir kamu örgütlenmesini, görev ve yetki karmaşasına rağmen, anayasal düzeyde oluşturduğu görülmektedir.

d. AB'nin Devletsel Yetkileri

AB, anayasa ile kendisine verilmiş yetkilerin sınırları içerisinde hareket eder. Birliğe Anayasa ile verilmemiş yetkiler üye devletlere aittir³⁶⁹.

365 AB Anayasası, Md. I-23.

366 AB Anayasası, Md. I-26.

367 AB Anayasası, Md. I-21.

368 AB Anayasası, Md. I-29.

369 AB Anayasası, Md. I- 11. 2.

Anayasanın birliğe belirli bir alanda münhasır yetki vermesi durumunda, yalnızca birlik, yasal olarak bağlayıcı kanunlar çıkarabilir ve kabul edebilir³⁷⁰. Anayasanın, birliğe belirli bir alanda üye devletlerle birlikte ortak yetki vermesi durumunda, birlik ve üye devletler bu alanda yasal olarak bağlayıcı kanunlar çıkarma ve benimseme yetkisine sahip olurlar. Üye devletler, sahip oldukları yetkileri, birliğin söz konusu yetkileri henüz kullanmadığı ya da kullanmaktan vazgeçmesi durumu ve ölçüsünde kullanırlar³⁷¹. Ayrıca birlik, anayasada belirlenmiş alanlarda destekleyici, koordine edici ya da tamamlayıcı faaliyetlerde bulunabilir³⁷².

Birlik; genel olarak ekonomik konularda münhasır yetkiye³⁷³ sahip olup, bu alanda, üye devletler ancak AB'nin yetkilendirmesi ile hareket edebilirler.

İç Pazar, Anayasanın III. bölümde tanımlanan yönleri ile sosyal politika, ekonomik, toplumsal ve bölgesel uyum, denizlerdeki biyolojik kaynakların korunması dışında tarım ve balıkçılık, çevre, tüketicilerin korunması, ulaşım, Avrupa çapındaki şebekeler, enerji, özgürlük, güvenlik ve adalet alanı, III. Bölümde tanımlanan açılardan kamu sağlığı konularında ortak güvenlik meseleleri ortak yetki kapsamına girmekte³⁷⁴ olup, birlik bu yetkisini üye devletlerle paylaşır ve AB' nin mevzuat çıkarma yetkisine sahip olduğu alanlarda üye devletlerin kendi başlarına yasa koyma yetkisi yoktur³⁷⁵.

Birlik ayrıca, insan sağlığının gelişimi ve korunması, endüstri, kültür, turizm, eğitim, gençlik, spor ve mesleki eğitim, sivil savunma ve idari işbirliği alanlarında destekleyici, koordine edici ya da tamamlayıcı faaliyetlerde bulu-

370 AB Anayasası, Md. I- 12. 1.

371 AB Anayasası, Md. I- 12. 2.

372 AB Anayasası, Md. I- 17.

373 AB Anayasası, Md. I- 13. 1,2.

374 AB Anayasası, Md. I- 14. 2.

375 AB Anayasası, Md. I- 14. 1, 3, 4.

nabilir³⁷⁶. Bu alanlarda birliğin, üye devletlerin tasarruflarını destekleme, koordine etme ve katkıda bulunma yetkisi mevcut olup, ayrıca, ekonomi ve istihdamla ilgili politikalar³⁷⁷, Euro alanına ait özel kurallar³⁷⁸, ortak dış politika ve güvenlik politikası³⁷⁹, aşamalı bir ortak savunma³⁸⁰ ile özgürlük, güvenlik ve adalet alanlarında³⁸¹ da bu koordine edici yetkisini kullanabilir.

AB Anayasasındaki yetki bölüşümü incelendiğinde; AB'nin kısıtlı yetkilere sahip bir yapılanma oluşturduğu, yetki açısından, bir devlette olması gereken özelliklerin tümüne sahip olmadığı görülmekle birlikte, AB'nin bugüne kadar geçirdiği aşamalar dikkate alındığında ve Anayasanın satır araları dikkatlice incelendiğinde, zamanla, üye ülkelerden Birliğe doğru bir yetki akışının ipuçlarını bulmak mümkündür.

F. AB'NİN FEDERAL YAPILANMA ÖZELLİKLERİ

1. Avrupa Bütünleşmesinde Federalist Düşünceler

Temel olarak, Avrupa bütünleşmesini etkileyen iki görüş vardır. Bu görüşler, Federalist ve Konfederalist görüşlerdir³⁸². Bu iki görüş, geçmişte etkili olmuştur ve gelecekte de etkili olacaktır.

Federalist düşünce yanlıları, Avrupa'da bir Avrupa Birleşik Devletleri'nin kurulmasını savunmaktadır. Mevcut oluşumların bu birliği geciktirici nitelikte olduğunu, bir anayasa oluşturularak, Avrupa devletlerinin bir çatı altında birleşmesini istemektedirler.

376 AB Anayasası, Md. I- 17, I- 12. 5.

377 AB Anayasası, Md. I- 15.

378 AB Anayasası, Md. I- 15. 1.

379 AB Anayasası, Md. I- 16.

380 AB Anayasası, Md. I- 40, 41, 12. 3.

381 AB Anayasası, Md. I- 42.

382 BORCHARDT, a.g.m, Sh.18.

Federalistlerin büyük çoğunluğu Avrupa'yı bir Hıristiyan Birliği olarak görenlerden oluşmaktadır. Bunlara göre, Avrupa Devletleri batı devletleridir. Batının sınırını ise; Slovenya, Hırvatistan, Macaristan, Avusturya, Çek Cumhuriyeti ve Polonya ile sınırlamaktadırlar. Ülke halkının çoğu Müslüman ya da Ortodoks ise birliğin sınırları dışında tutulmalıdır. Diğer devletlerle basit ekonomik entegrasyonlar kurulabilir, ama, bunun ötesine geçilemez. Bu, Dante'ci³⁸³ anlayışın devamıdır.

Federalist yaklaşım; ulus-devletler arasındaki geleneksel ayrımları ortadan kaldırmayı amaçlar. Zamanı geçmiş, dokunulmaz ve bölünmez ulusal egemenlik kavramı artık yerini yeni bir anlayışa bırakmaktadır. Bu anlayışa göre bir arada yaşama konusunda toplumsal ve uluslararası düzeyde görülen eksiklikler, ulus-devlet sisteminin kendine özgü yetersizlikleri ve bir devletin ötekilere üstünlük kurmasının taşıdığı tehlikeler, ancak, tek tek devletlerin egemenliklerini uluslarüstü bir topluluğun çatısı altında birleştirmeleriyle aşılabilir. Bundan çıkan sonuç ise kendi kimliklerini korumaya fırsat vererek, halkların ortak kaderlerine yön vermeyi ve geleceklerini güvence altına almayı ortak (federal) mercilere bırakacak olan bir Avrupa federasyonudur³⁸⁴.

Konfederalistler ise; Avrupa'da federal yapı dışındaki bir yapıyla birliğin oluşturulmasını isterler. Kültürlerin meydana getirdiği dinamizm savunulur. Kültürlerin ortaya çıkardığı üst kültür gerçekleştirildiğinde, Avrupa daha fazla refaha kavuşacak ve bu dinamik içinde gelişecektir. Bu anlayışın temelinde Kant'ın³⁸⁵ görüşleri yatar.

383 Dante'ci görüşün temelini Hıristiyan birliği oluşturur. AB'nin güneydoğu sınırı olarak, Slovenya ve Hırvatistan esas alınır. Sınırlar içindeki kültür, Katolik ve Protestan kültürü olup, Ortodoksluğu reddeder. AB, batılı Hıristiyanlara özgü bir medeniyet projesidir. Bu tür bir Avrupa birleşmesi kültür birliğini esas almakla birlikte şiddet içerir. Kafirlerin yok edilip Hıristiyan birliğinin kurulmasını şiirlerinde işleyen İtalyan şair Dante'den esin alan bu görüş, günümüzde, eskiye oranla yumuşamış olmakla birlikte, varlığını sürdürmekte ve tarih sahnesinde kalmaya devam etmektedir.

384 BORCHARDT, a.g.m, Sh.18,19.

385 Tek tip bir toplum yapısının insanlara mutluluk ve ekonomik güç getirmeyeceğini, bu tür bir bütünleşmenin, ekonomiye değil, militarizme hizmet edeceğini ileri süren Kant'çı yaklaşım; rasyonalizm, objektivizm ve laisizm

Konfederalist yaklaşım, esas olarak, ülkelerin ulusal egemenliklerinden hiçbir biçimde vazgeçmeksizin işbirliğine girme konusunda anlaşmalarına dayanır. Bu yaklaşımda, devletlerin hepsini kapsayan yeni bir "üst devlet" kurulması amaçlanmamakta, egemen devletlerin kendi ulusal yapılarını koruyacakları bir konfederasyon çerçevesinde bir araya getirilmesi öngörülmektedir. Avrupa Konseyi ile OECD'nin temelinde yatan ilke budur³⁸⁶.

Bu iki farklı yaklaşımın etkisiyle, Avrupa bütünleşmesi, konfederalist ve federalist olmak üzere temelde birbirinden farklı iki yaklaşıma göre biçimlenmiştir³⁸⁷.

2. AB Anayasasında Federalist İzler

AB Anayasasının başlangıç bölümünde; 25 üye ülkenin devlet ya da hükümet başkanlarının bir araya gelerek "çeşitlilikte yeniden birleşmiş" bir Avrupa'nın "ortak bir kaderi paylaşmak için" bir "Avrupa Birliği"³⁸⁸ oluşturduğu belirtilmektedir. AB, bu anayasa ile, federal ilişkinin, sürekli bir birlik sözleşmesiyle kurulması ya da onaylanması ile bu sözleşmede iktidarın bölünmesi ya da paylaşılması koşullarını ortaya koyan, genellikle yazılı bir anayasada somutlaşması ilkelerini hayata geçirmiştir. AB Anayasası, Birliğe, Birliğin kurumsal yapısına ve birliği oluşturan üye devletlere ilişkin hükümler içermekle, federal bir anayasa görünümünü vermektedir.

Anayasa, vatandaşlarına, "iç sınırların bulunmadığı bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı ile adil bir rekabetin olduğu tek bir pazar"³⁸⁹ sunmakla ve "kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı ile yerleşme

temeline dayanır. Kantçı yaklaşım, kültürel çeşitliliğe dayanan ve bundan doğan çeşitlilik içinde işbölümü ve dayanışma içinde oluşturulan dinamik bir yapıda, içinde insanların yaşadığı bir Avrupa bütünleşmesini savunur. Rızaya dayalı bir yaklaşım olup, uluslar arası ve kültürler arası bir bütünleşmeyi savunur.

386 BORCHARDT, a.g.m, Sh.18.

387 BORCHARDT, a.g.m, Sh.18.

388 AB Anayasası, Md. I-1.1.

389 AB Anayasası, Md. I-3.2.

ve iş kurma özgürlüğünü, Birlik içinde³⁹⁰ garantiye almakla, Birliği oluşturan ülkeler arasında, ekonomik sınırları bütünüyle, siyasal sınırları ise kısmen ortadan kaldırmaktadır.

AB Anayasası, Birliğe, “Üye devletlerin siyasal ve anayasal yapılarında var olan ulusal kimliklerine saygı göstermek ve Anayasa karşısında üye devletleri eşit kabul etmek, toprak bütünlüklerini garanti altına almak, hukuk ve düzenin korunması ile iç güvenliğin sağlanmasını da içeren temel ülke işlevlerine saygı göstermek³⁹¹ görevini yüklemek suretiyle, Federal siyasal sistemin, “iktidarın anayasaya uygun olarak büyük ölçüde kendi kendine yeterli birçok merkez arasında bölündüğü, merkeziyetçi olmayan bir nitelik taşıma” özelliğine uygun hareket etmiştir.

Anayasada “Birlik hukukunun üye devlet hakları karşısında önceliğe sahip olduğu³⁹² belirtilmesine rağmen, Birliğin sadece “Anayasada kendisine verilen yetkilerin sınırları içinde hareket edebilmesi ve Birliğe Anayasa ile verilmemiş yetkilerin üye devletlere ait³⁹³ olması, federal devletlerde, federal otorite ile federe devletler arasındaki iktidar paylaşımının anayasa düzeyinde yapılması ilkesiyle örtüşmektedir.

Ancak, Anayasanın 112.4. maddesinde yer alan, birliğin “ortak savunma politikasının aşamalı olarak tanımlanması da dahil olmak üzere, ortak bir dış politika ve güvenlik politikası tanımlama ve uygulama” yetkisine sahip olması, Birliğin, genelde bir savunma topluluğu olarak da ele alınan federal sisteme yaklaşmak bir yana, sadece dış işleriyle askeri sahada yetki ve sorumluluğun devredildiği konfederasyon yapılanmasından bile uzakta olduğunu ortaya koymaktadır.

390 AB Anayasası, Md. I-4.1.

391 AB Anayasası, Md. I-5.1.

392 AB Anayasası, Md. I-6.

393 AB Anayasası, Md. I-11, I-12.

AB'nin kurumsal yapısı incelendiğinde, tüm federal sistemlerin özelliği olan, iki meclisli yapılanmanın Anayasa ile oluşturulduğunu görmekteyiz. Bir yanda, Birlik vatandaşlarının temsilcilerinden oluşan, 5 yılda bir, doğrudan genel oylama yoluyla seçilen ve yasama ve bütçe faaliyetlerini yürüten, siyasi denetim ve danışma işlevlerini yerine getiren bir Avrupa Parlamentosu, diğer yanda, üye ülkelerin bakan düzeyinde temsilcilerinden oluşan ve Parlamento ile birlikte yasama ve bütçe ile ilgili faaliyette bulunan ve politika üretme ve koordinasyon işlevlerini yürüten bir Bakanlar Konseyi yer almaktadır.

Bu yapılanma; ABD'deki Temsilciler Meclisi ve Kongre, Federal Almanya'daki Federal Meclis ve Federal Konsey, eski SSCB'deki Birlik Meclisi ve Uluslar Meclisi yapılanmasının, kısmi fonksiyonel farklılıklarına rağmen, benzerini oluşturmaktadır.

Yasama alanında bu benzerliğe karşılık, yürütme alanında, diğer federal yapılanmalarda olduğu gibi, değişik bir yapılanma içine girilmiştir. Bir yanda, üye ülkelerin devlet ve hükümet başkanlarından oluşan, yasama işlevi olmayan, Birliğin genel politikalarını saptayan ve birliğin gelişmesinin genel itici gücünü oluşturan Avrupa Konseyi yer almakta olup, Konsey, Birlik Dışişleri Bakanı'nın yetkilerini ihlal etmeden, ortak dış politika ve güvenlik politikaları konusunda Birliği temsil eder.

Diğer yanda, anayasada belirtilen durumların dışında, yasama tasarruflarını tekeline almış, Parlamento'ya karşı sorumlu, 5 yıllık süre için seçilen ve üye devletleri eşit olarak temsil etme esasına göre kurulmuş, Başkanını Avrupa Konseyi'nin önerdiği ve Parlamento'nun seçtiği bir Avrupa Komisyonu yer almaktadır. Komisyon, Avrupa Anayasasının uygulanması, kurumların çalışması, Birlik yasalarının uygulanması, bütçenin uygulanması, programların yürütülmesi, eşgüdüm, yürütme ve yönetim işlevlerini yerine getirmek, ODGP ve Anayasada belirtilen diğer durumlar dışında Birliğin dış temsilini sağlamak ve ileriye yönelik programlar yapmakla görevlendirilmiştir.

Anayasanın oluşturduğu Komisyon, Parlamenter sistemlerdeki hükümetin işlevlerine benzer bir yapılanma ve görevlendirilme konumunda olup, Komisyon Başkanı bir nevi Başbakan, Komisyon üyeleri ise birer bakan görünümünü vermektedir.

Bu arada, Birlik Dışişleri Bakanı'nın Komisyon üyesi olması ve Avrupa Konseyi içinde yer alması ve hem de yetkilerinin bir kısmının Avrupa Konseyi ile Avrupa Komisyonu tarafından kullanılıyor olması ilginç bir durum ortaya koymaktadır.

Yargı alanında AB Anayasası, Federal sistemlerin temel özelliğine uygun olarak, ulusal yargı ve üst yargıları korumuş, Birlik düzeyinde, gerektiğinde birinci derece yargılama organı olarak görev yapacak, üst yargı sistemini kurmuştur.

Yasama ve yürütme kuvvetlerinin sert ve kesin bir biçimde ayrıldığı sistemlere "Başkanlık rejimi", bu iki kuvvetin daha yumuşak ve dengeli bir biçimde birbirinden ayrıldığı rejimlere "Parlamenter rejim" denir³⁹⁴. AB Anayasası ile oluşturulan sistem daha çok parlamenter sistemin izlerini taşımaktadır.

Parlamenter sistemlerin ayırt edici özelliği, yürütmenin yasamadan doğması ile yürütmenin yasamaya karşı sorumlu olmasıdır³⁹⁵. Federal rejimlerde ise; Federal Almanya'da bu durum geçerli olmakla birlikte, ABD'de yürütme, tamamiyle Başkan'ın şahsında birleşmekte olup, Başkan doğrudan seçimle işbaşına gelmektedir. AB Anayasası ile getirilmek istenen sistemde, yürütme iki başlı bir duruma getirilerek, yürütmenin ağırlıklı kısmı olan Avrupa Komisyonu kısmen yasamaya karşı sorumlu tutulmuştur.

394 Turhan, a.g.e, Sh.21.

395 Turhan, a.g.e, Sh.43.

Parlamenter sistemin bir diğer özelliği, yürütmenin, biri devletin başı diğeri de hükümetin başı olmak üzere, iki başlı olmasıdır³⁹⁶. Bu durum, federal sistemlerde, bazen ABD'de olduğu gibi tek yetkili olarak bir Başkan'dan, bazen de, Federal Almanya'da olduğu gibi, yetkisiz Cumhurbaşkanı ve tam yetkili Başbakan'dan oluşmaktadır. AB Anayasası ile yürütme; kısmen Avrupa Konseyi ve ağırlıklı olarak Avrupa Komisyonu olmak üzere iki başlı bir duruma getirilmiştir. Ayrıca, Konsey ve Komisyonda görevli olmakla birlikte, yeni oluşturulan Dışişleri Bakanlığı'nın görev ve yetkileri konusunda belirsizlikler mevcuttur.

Avrupa Parlamentosu'nca 14 Şubat 1984'te benimsenen "Avrupa Birliği'nin kuruluşuna ilişkin Antlaşma" ve Ocak 2005'te kabul edilen AB Anayasası ile, AB'ne giden yolda Parlamento diğer organlara göre ağırlık kazanmıştır. Antlaşma; doğrudan ulusal politikaların esasına giren ekonomik ve parasal politikalar, refah ve sağlık konularını da kapsayan sosyal politikalar gibi alanlarda ve dış politika (güvenlik, barış, silahsızlanma) alanında Birliğe yeni yetkiler devredilmesini öngörmektedir. Birlik düzeyindeki yasaların, federal sisteme çok benzeyen bir düzenlemeyle iki meclisli bir yapı içinde çıkarılmasının amacının, demokratik yollardan seçilmiş Avrupa Parlamentosu ile üye ülke hükümetlerin temsilcilerinin yer aldığı Bakanlar Konseyi arasında bir denge oluşturmak³⁹⁷ amacını güttüğü değerlendirilebilir.

AB düşüncesi, biraz değişikliğe uğramış bir biçimde de olsa, esas olarak federalist bir yaklaşımın ürünüdür. Üye Devletler, İkinci Dünya Savaşı sonrası gibi henüz yakın sayılabilecek bir dönemde yeniden elde ettikleri ve pekiştirdikleri ulus-devlet yapılarından tamamen vazgeçmeye ve bunu bir Avrupa federasyonunun eline teslim etmeye istekli değillerdi. Bir kez daha federal bir yapı kurmayı zorunlu kılmaksızın konfederasyon temelindeki işbirliğinin ötesinde bir gelişmeyi sağlayacak bir uzlaşma yolu bulmanın gereği olarak

396 Turhan, a.g.e, Sh.51.

397 BORCHARDT, a.g.m, Sh.8.

bulunan parlak ve basit çözüm, kademeli bir süreç içinde, ulusal özerklik ve Avrupa federasyonu arasındaki uçurumu kapatmaya çalışmaktı. Üye Devletlerden bütün egemenliklerini birdenbire bırakmaları yerine, sadece egemenliğin bölünmezliği dogmasından vazgeçmeleri istenmişti³⁹⁸.

Sonuç olarak, bu aşamada, AB Anayasasını federal, konfederal ya da parlamenter bir kalıba sokmanın olanağı yoktur. Anayasa, federal izler taşımakla birlikte, bugüne kadar denenmiş olan çağdaş demokratik sistemlerin bütününden esinlenerek ve AB'ni aşamalı olarak oluşturma felsefesine uygun olarak, kendine özgü bir yapılanma oluşturarak hedefine doğru ilerlemektedir.

398 BORCHARDT, a.g.m, Sh.19.

IV. AB ANAYASASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

29 Ekim 2004 tarihinde Roma'da Türkiye'nin de imza koyduğu bu "ilk" Avrupa Anayasası önümüzdeki dönemde çok tartışılacak ilginç ayrıntılar içermektedir. Son iki yıldır üzerinde çalışılan metin büyük ve küçük devletler arasında hassas bir denge arayışı içinde bir durum arz etmektedir³⁹⁹.

400'den fazla maddesi bulunan yeni Anayasa metni, büyük yenilikler getirmektedir. Anayasa, Avrupa'nın geleceği hakkındaki vizyona dair genel ifadelerden, ülkelerin hangi koşullar altında üyelikten ayrılabilceğinin ayrıntılarına kadar çok geniş bir alanı kapsamaktadır⁴⁰⁰.

Buna karşılık, AB Anayasasının; bir hukuki metin olarak, nihayetinde bir uluslararası antlaşmadan ibaret olduğu, devletlerin katılımıyla bir anlam ifade ettiği, ayrıca, birlikten ayrılma imkanını da tanınması nedeniyle, adı "anayasa" da olsa yeni bir hukuki metin olmadığı⁴⁰¹ yönünde görüşler de vardır.

Ayrıca, AB Anayasasının içerik olarak da çok yeni esaslar getirmediği, ana hatlarıyla, kurucu antlaşma ile üye olan devletlerle yapılan katılım antlaşmalarının ve birliğin temel mevzuatının toparlanmaya ve tek bir metinde birleştirilmeye çalışıldığı, ek olarak, genişlemeyle birlikte ortaya çıkacak sorunlar için de bir takım önlemler ve imkanlar belirlediği⁴⁰² de belirtilmektedir.

Prensip olarak Avrupa Anayasası, AB ülkelerini egemen devletler olarak kabul etmekte ve AB'yi ancak "üyelerin tek başına başaramayacakları" amaçlarda devreye sokmaktadır. Bu, kimilerine göre, yalnızca kağıt üzerinde

399 Batuk, Avrupa Anayasası'nın incelikleri.

400 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar.

401 ŞENTOP, Mustafa, Avrupa Birliği Anayasası, HUKUK DÜNYASI, Yıl 15, Sy.1, Ocak- Şubat- Mart 2005.

402 ŞENTOP, Avrupa Birliği Anayasası.

kalmaya mahkum sembolik bir adım olmaktan öteye gidemeyecek, ancak, İngilizler içinse, bu ifade, Brüksel yönetiminin AB'nin "federalleşmesi" ve Avrupa Birleşik Devletleri olarak tanımlanması gibi isteklerine karşı etkili bir fren⁴⁰³ olarak görülmektedir.

AB'nin değerleri; insan onuru, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı olarak Anayasa'da belirlendi. Hıristiyanlığa atıf yapılmayan Anayasa'nın dibacesinde "Avrupa'nın kültürel, dini ve insanlık mirasından esinlenerek.." sözleri yer almaktadır.

Önsözde yer alan "Avrupa'nın kültürel, dinî ve insanî mirasından ilham alarak,." şeklindeki ibare AB Anayasası'nda dine yapılmış herhangi bir atıf olup olmadığını gündeme getirmiştir.

Öncelikle, Anayasa'nın önsözünde yer alan bu ifadede, Hıristiyan değerleri doğrudan doğruya bir dayanak noktası olarak ele alınmadığı, sadece, Avrupa'nın dinî mirasından da ilham alınacağına belirtildiği, ayrıca söz konusu "dini miras" ile kastedilen hususun açık bir biçimde Hıristiyanlık olduğunun da ifade edilmediği⁴⁰⁴ ileri sürülmektedir. Bütün bunlara ilaveten sözü edilen "dini miras" ibaresine Anayasa'nın önsözünde yer verilmiş olmasının da bu ibareyi bağlayıcı olmaktan çıkardığı, çünkü, anayasaların önsözlerinin genellikle anayasa metnine dahil edilmediği⁴⁰⁵ belirtilmektedir.

Yine aynı doğrultuda; AB Anayasası'nın madde metinlerinin ele alındığı takdirde, anayasanın herhangi bir kısıtlayıcı hükme yer vermediği, örneğin, Anayasa'nın 2. maddesinde "Birliğin, insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukuk devleti ve azınlıklara mensup kişilerin haklarını da içeren insan haklarına saygı değerleri üzerine kurulduğu", "Bu değerlerin, çoğul-

403 Batuk, Avrupa Anayasası'nın incelikleri.

404 ATAR, Yavuz, GÜMÜŞ, Ali Tarık, AB Anayasası Ne Getirmektedir? HUKUK DÜNYASI, Yıl 15, Sy.1, Ocak-Şubat- Mart 2005.

405 ATAR, GÜMÜŞ, AB Anayasası Ne Getirmektedir?

cu, ayırım gözetmeyen, hoşgörölü, adil, dayanışmacı bir toplumda, üye devletlerin hepsi için ortak” olduğunun ifade edildiği, bu yüzden birlik değeri içerisinde dine yer verilmediđi⁴⁰⁶ de ifade edilmektedir.

Buna karşılık, AB Anayasası'nın Kilise ve dini cemaatlerin statüsünü belirlediği 52. maddesinde; birliğin, “Üye devletlerde bulunan kiliselerin ve dini örgütlerin veya toplulukların ulusal yasa çerçevesindeki statülerine saygı gösterip, ihlal etmeyeceği”, “felsefi ve dini cemaatlerin statülerine karşı eşit ölçüde saygılı olacağı” ve “bu kurumlarla açık, şeffaf ve düzenli bir diyalog sürdüreceği” ifade edilmiştir. Söz konusu maddede öne çıkan husus; kilise, dini örgüt ve dini topluluklara karşı saygı gösterilmesi, eşit ölçüde yaklaşıması ve bu kurumlarla diyalog içerisinde olunmasıdır. Mevcut haliyle, maddenin amacının herhangi bir dine ayrıcalık tanımak olmadığı apaçık ortada olmakla birlikte, Hıristiyanlığın ifadesi olan kilise haricinde; diğer dinlere ait herhangi bir sembol veya ifadeye yer verilmemiş olması, lafzi açıdan pek de yerinde değildir. Fakat yine de, konuya amaçsal bir yorumla yaklaştığımız takdirde, bu durumun herhangi bir sakınca yaratmayacağı, dini örgüt veya dini topluluk adı altında diğer dinlerin de söz konusu maddeden yararlanabileceđi⁴⁰⁷ yönünde değerlendirmeler de mevcuttur.

Ayrıca, “AB Anayasasının Hıristiyan değeri üzerine kurulmuş olduğunu anlamak için, metinde veya "giriş"te açık hükümler görmeye muhtaç olunmadığı, Birleşik Avrupa fikrinin başlı başına bir Hıristiyan projesi olduğu, “Modern Avrupa”yı oluşturan unsurlar arasında Hıristiyanlığın önemli bir yer tuttuğu, özellikle din, ahlak ve sosyal hayat düzeninin Hıristiyan geleneği içinde oluşturulduğu, AB yetkililerinin de zaman zaman dile getirdiği bu hususun, AİHM kararlarına kadar yansıdığı, özellikle İslam dini söz konusu olduğu zaman standarttan sapmalar ve “şark'a mahsus” kararların ortaya çıktığı, Hıristiyanlığın Avrupa bütünleşmesindeki yerini, bazı sembolik ifadelerde

406 ATAR, GÜMÜŞ, AB Anayasası Ne Getirmektedir?

407 ATAR, GÜMÜŞ, AB Anayasası Ne Getirmektedir?

değil, zihniyet dünyasının oluşumunda aramak gerektiği, bu yönüyle daha derin bir etkiden söz etmenin mümkün olduğu⁴⁰⁸ da ileri sürülmektedir.

Anayasa'nın en çok yenilik öngören maddeleri, Birliğin kurumlarıyla ilgili olan maddeleridir. Öncelikle kurumsal çerçevede önemli bir değişiklik yapılarak Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyine (Avrupa Konseyi) kurum statüsü verildiğini, ayrıca, Avrupa Parlamentosunun Konseyle birlikte ortak yasa- ma organı olduğunu⁴⁰⁹ ifade etmek gerekir.

Anayasa ile getirilen en önemli yeniliklerden biri; AB'nin AK' nde Birliği geleceğe taşıyacak daimi bir koltuğu ve Dışişleri Bakanının olacağını öngörülmesidir. Dışişleri Bakanının Avrupa Komisyonu'nun üyelerinden biri olarak kabul edilmesi ancak Bakanlar Konseyi'ne karşı sorumlu olması⁴¹⁰ öngörül- müş durumdadır.

AB Dışişleri Bakanı, Birliğin hem ortak güvenlik ve dışişleri yüksek temsilcisi, hem de dış ilişkilerden sorumlu komiseri sıfatını taşıyacaktır. Diğer bir ifadeyle; AB Dışişleri Bakanı'nın "çifte kasketli" olma durumu söz konusudur⁴¹¹. Anayasadaki düzenlemeye göre; AB Dışişleri Bakanı, Komisyon Başkanı'nın mutabakatıyla AK tarafından belirlenecek ve Komisyon Başkanı'nın yardımcılığı görevini de üstlenecektir. Bu açıdan bakıldığında AB Dışişleri Bakanı'nın yeni sistemde oldukça önemli bir role sahip olacağı açıktır.

Ancak, Anayasa ile, ilk kez, bir AB Dışişleri Bakanı makamı yaratılmasına rağmen, birliğin siyasetini belirleyecek olanın bu bakan değil, üye ülkelerin oybirliğiyle alacağı kararlar⁴¹² olduğu, görev alanının daha çok sözcü niteli-

408 ŞENTOP, Avrupa Birliği Anayasası.

409 TEZCAN, Ercüment, Avrupa Birliği Anayasa Taslağı ve Öngördüğü Yenilikler, (Çevrimiçi)

<http://www.abchukuk.com/makale14.htm>, (01.12.2004).

410 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar.

411 Tezcan, AB Anayasa Taslağı ve Öngördüğü Yenilikler.

412 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar.

ğinde “sınırlı” bir yetki olarak göze çarpmakta⁴¹³ olduğu da görülmektedir. AB Dışışleri Bakanının, sadece üye ÷lkelerin ortak politika belirleyebildikleri hususlarda açıklama yapma yetkisine sahip olması göz önüne alındığında, farklı birikim ve menfaatlere sahip 25 üye ÷lkenin kaç konu üzerinde uzlaşabileceğı ve bakanın görev süresince kaç kez açıklama yapabileceğı ise merak konusu⁴¹⁴ olmaktadır.

AB Anayasası, genel olarak, Avrupa Komisyonu'nun yetki ve görevlerinde önemli bir değışikliğe yer vermemiştir. Buna göre; Avrupa Komisyonu önceden olduğu gibi bağımsız çalışacak, siyasî bakımdan Avrupa Parlamentosu'na tabi olacak ve Avrupa Parlamentosu tarafından güvensizlik oyuyla heyet hâlinde görevden alınabilecektir⁴¹⁵.

AB Anayasasının 26. maddesinde düzenlenen Avrupa Komisyonu, ilk sefere mahsus Anayasa hükümlerine göre atanacaktır. Buna göre Komisyon, her bir Üye Devlet'in tabiiyetine mensup birer kişi ile Başkan ve Komisyon Başkan yardımcılarında birisi olacak olan birlik Dışışleri Bakanı'ndan oluşacaktır.

Anayasa hükümlerine göre atanan bu ilk Komisyon'un görev süresinin sona ermesinden itibaren, Avrupa Konseyi sayı konusunda oybirliği ile başkaca bir karar almadığı sürece, Komisyon, Başkan ve Birlik Dışışleri Bakanı ile birlikte üye devletlerin toplam sayısının 2/3'üne tekabül edecek sayıdaki üyelerden oluşacak, komisyon üyeleri, üye devletler arasında eşit dönüşüm esasıyla seçilen kişiler arasından seçilecektir.

AB'nde yasa koyucu ve icracı rolündeki Komisyon, bugün itibariyle 25 üye ÷lke temsilcilerinden oluşuyor. Ancak beş yıl sonra temsilci sayısının 18

413 BATUK, Avrupa Anayasası'nın incelikleri.

414 BATUK, Avrupa Anayasası'nın incelikleri.

415 ATAR, GÜMÜŞ, AB Anayasası Ne Getirmektedir?

ya da 19'a indirilmesi söz konusu edilmektedir. Komisyonun küçülmesine gerekçe olarak, 25 üye için yeterli iş olmaması ve kurumun gereğinden fazla büyümesi gösteriliyor. Ancak, konu beş yıl sonra nasıl bir rotasyona oturacak, temsil edilemeyen ülkelerin durumu Birlik içinde ne ölçüde rahatsızlık yaratacak türündeki soruların yanıtları henüz net olarak verilmiş değildir⁴¹⁶.

Avrupa Komisyonu Başkanı'nın atanma yöntemiyle ilgili olarak Anayasa' da önemli bir değişiklik yapılmıştır. Buradaki asıl amaç; Komisyon Başkanı'na demokratik meşruiyet kazandırmaktır. Bu çerçevede Avrupa Komisyonu Başkanı, AB Konseyi tarafından nitelikli çoğunlukla Avrupa Parlamentosu seçimlerindeki siyasî eğilimler dikkate alındıktan ve gerekli danışmalarda bulunulduktan sonra belirlenecek bir adayın Avrupa Parlamentosu'na sunulması ve Avrupa Parlamentosu'nun üyelerinin çoğunluğu ile bu kişiyi ataması yöntemiyle belirlenecektir. Yeni düzenlemede Komisyon Başkanı'nın yetkilerinin arttığı gözlenmektedir⁴¹⁷.

Avrupa Konseyi ile ilgili mevcut durumda, her üye ülkenin hükümet başkanı konsey başkanlığını altışar aylık sürelerle dönüşümlü olarak üstleniyordu. AB, altı ayda bir ülkeler arasında başkanlık değiştirmekten vazgeçerek, daha çok sembolik bir makam olan AB başkanlık koltuğuna oturacak kişinin, üye ülkelerin liderlerinden oluşan AK tarafından seçilmesi ve daha sonra da Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanması uygulamasını getirmiştir. Konsey'e başkanlık edecek olan AB Başkanı'nın görev süresi iki buçuk yıl olarak belirlenmiş, bu sürenin en çok bir dönem için uzatılabileceği⁴¹⁸ öngörülmüştür. Başkan seçilecek kişinin önceki dönemlerde bu Konseyin üyeleri arasında yer almış, ya da hali hazırda bu Konseyin üyesi olması gerekmektedir.

416 BATUK, Avrupa Anayasası'nın incelikleri.

417 TONUS, Özgür, BAYKAL, Sanem, Avrupa Birliği Anayasal Antlaşma Taslağı Üzerine Değerlendirmeler, Çevrimiçi) www.geocities.com/ceteris_paribus_tr/tonus_baykal.doc, (22.10.2004).

418 BATUK, Avrupa Anayasası'nın incelikleri.

Özellikle küçük ülkeler, bu önerinin büyük ülkeler çıkarına olacağını savunarak, dönüşümlü başkanlık sisteminin sürmesini istemekteydiler⁴¹⁹.

Anayasaya göre; Avrupa Parlamentosu, “atanmış” delegelerden değil, doğrudan halklar tarafından seçilen milletvekillerinden oluşmakta ve AB içinde bu özelliği taşıyan tek kurum olma özelliğini korumaktadır. Anayasa, Parlamento'nun halkın gücünü temsil ettiği noktasına vurgu yaparak, Parlamento'yu bundan böyle de Bakanlar Konseyi ile birlikte alınacak kararlarda yetkili⁴²⁰ kılmaktadır.

Böylece, Avrupa Parlamentosu'nun gücü artırılarak, Parlamento'nun üye devletler ile ortak yasama yapacağı alanlar neredeyse iki katına çıkmış, üye sayısı 750 ile sınırlandırılmış, hiç bir üye devletin 96'dan fazla veya 6'dan az koltuğa sahip olamayacağı öngörülmüştür.

AB Anayasasıyla ortaya çıkan bu kurumsal yapıyı, birlik açısından değerlendirdiğimizde; AB'nin yasama faaliyetlerini, Anayasanın 20. maddesi gereğince, Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi'nin ortak bir şekilde yerine getirdiğini görmekteyiz. AB Anayasası'nın 26.1 maddesinde yapılan düzenlemede; birliğin yürütme faaliyetinin, Avrupa Komisyonu tarafından yerine getirildiği anlaşılmaktadır. Bu maddeye göre; Avrupa Komisyonu, Anayasa hükümlerinin uygulanmasını ve kurumların Anayasa kapsamında çalışmasını sağlar. AB yasalarının uygulanmasını Adalet Divanı denetler. Bütçeyi uygular ve programları yönetir. Anayasa'da ortaya konulduğu şekilde eşgüdüm, yürütme ve yönetim işlevlerini uygular. Ortak dış politika ve güvenlik politikası ve Anayasa'da belirtilen diğer durumlar haricinde birliğin dış dünyada temsilini sağlar. Birliğin yargı faaliyetini ise, Avrupa Birliği Adalet Divanı yürütür⁴²¹.

419 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar.

420 BATUK, Avrupa Anayasası'nın incelikleri.

421 ATAR, GÜMÜŞ, AB Anayasası Ne Getirmektedir?

AB'nin kurumsal yapısında Konsey, Komisyon ve Parlamento üçgeni önemli bir yer işgal etmektedir. AB Anayasası'nın Avrupa Parlamentosu'na daha etkin ve güçlü bir rol yüklediği görülmektedir. Komisyon'un, siyasî bağımdan Avrupa Parlamentosu'na tabi olacağı, Parlamento tarafından güvensizlik oyuyla görevden alınabileceği, Avrupa Komisyonu Başkanı'nın; Parlamento tarafından atanma suretiyle belirlendiği, Avrupa Komisyonu üyelerinin Avrupa Parlamentosu'nun onayına sunulacağı, bir bütün olarak değerlendirildiğinde; AB Anayasası'nın yasamayı, yürütme karşısında güçlü kılma eğiliminde olduğunu ortaya çıkmaktadır⁴²².

AB Anayasası, AB'nde bulunan kurumların pozisyonlarını ve kurumlar arası yetki dağılımını açık bir biçimde düzenlemiştir. Bu şekilde Anayasa tarafından ortaya konan yetki dağılımı, Birlik içerisinde demokrasiyi sağlamlaştıracak bir unsur olarak da⁴²³ değerlendirilmektedir.

Ancak, AB Anayasası'na, kurumlar arasındaki yetki dağılımı ile ilgili olarak çeşitli eleştiriler de yöneltilmektedir. Bu çerçevede yapılan en ciddi eleştiri, Anayasası'nın kurumsal dengeyi tam olarak gözetmemiş olması noktasında yoğunlaşmaktadır⁴²⁴.

Eleştirilere göre; AB Anayasası ile, AB'nde önceden varolan dönem başkanlığı yerine; üye devletlerin Devlet ve Hükümet Başkanlarıyla birlikte kendi başkanından ve Komisyon Başkanından oluşacak ve 2,5 yıllık bir süre için seçilecek "Avrupa Konseyi Başkanlığı" nın getirilmesi, söz konusu başkanlığın, dönem başkanlığına kıyasla daha sürekli ve ağır bir makam olması nedeniyle, kurumlar arası dengeyi, Devlet ve Hükümet Başkanlarından oluşan AK lehine bozacak bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bir başka husus da, Komisyon Başkanı varken, Devlet ve Hükümet Başkanları seviyesin-

422 ATAR, GÜMÜŞ, AB Anayasası Ne Getirmektedir?

423 AKGÜL, Deniz Altınbaş, Avrupa'nın Geleceği: Avrupa Birleşik Devletleri Federasyonu mu?, Stratejik Analiz Dergisi, c. 2, sy. 24, Nisan 2002, s. 10.

424 ATAR, GÜMÜŞ, AB Anayasası Ne Getirmektedir?

de böylesine önemli bir makamın neden yaratıldığı ve ileride AK Başkanının, Komisyon Başkanıyla ister istemez aynı rolleri paylaşma riskinin olduğudur. Ayrıca, AK Başkanı'nın sorumluluğu konusu da Anayasa'da net olarak yer almamaktadır⁴²⁵.

Yeni sistem içerisinde, üye devletler arasındaki güç dağılımının belirlenebilmesi için Konsey, Komisyon, Parlamento gibi kurumların oluşumu ve karar alma usulleri önem arz etmektedir⁴²⁶.

Önemli tartışmalara neden olan yeni oy sistemi, hem üye devletlerin hem de nüfusun çoğunluğu, yani çifte çoğunluk oy ilkesi (nitelikli çoğunluk) temeli üzerine inşa edilecektir. Tüm hassas AB kararları, çifte çoğunluk oy ilkesi ile kabul edilecek. Bu sisteme göre, herhangi bir AB kararının kabul edilmesi için toplam nüfusun yüzde 65'ini temsil eden en az 15 üye devletin uzlaşması gerekiyor. Karar almayı engelleyecek azınlığın, AK'nin en az dört üyesinden oluşması veya nitelikli çoğunluğa erişilmesi gerekiyor. Sadece belirli ülkelerin oy hakkının olduğu konularda, örneğin Euro bölgesi sorunları gibi, nitelikli çoğunluk için başka kurallar belirlenmesi gerekmektedir. Dışişleri, savunma ve vergi kanunundaki değişiklikler için oy birliğinin aranması gerekiyor. Ayrıca, oybirliği yerine oyçokluğuyla karara bağlanacak konuların sayısı da artmıştır⁴²⁷.

Ayrıca "nitelikli çoğunluğu" tanımlayan kuralların değişmesine ilişkin her önerinin bundan böyle 25 üye ülkenin parlamentosundan geçmesi gerekeceği için, Anayasa'nın bu hali AB' nin uzun süre "talim edeceği" bir zemin olarak kalmaya aday⁴²⁸ olarak görülmektedir.

425 TEZCAN, AB Anayasa Taslağı ve Öngördüğü Yenilikler.

426 ATAR, GÜMÜŞ, AB Anayasası Ne Getirmektedir?

427 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar.

428 BATUK, Avrupa Anayasası'nın incelikleri.

Prensip olarak Birlik, kazandıktan sonra hiçbir üyesini kaybetmek istememekle birlikte, “asla başvurulmamak üzere” hazırlansa da, AB Anayasası’nda Birlik’ten ayrılma ile ilgili bir bölüme de yer verilmiş durumdadır. Eski-den sadece kendi meclisinde, kanunlarında yapacağı değişiklik ile AB’den ayrılabilen bir ülke, artık ayrılma niyetini önceden AK’ne bildirme yükümlülüğünü taşımaktadır⁴²⁹. AB üyeleri, ayrılmak isteyen ülke ile masa başına oturup “ayrılma müzakerelerine” başlayacak, belli düzenlemeler yapıldıktan sonra ayrılma gerçekleşecektir. Ancak, bu müzakerelerin iki yıl hatta daha uzun bir döneme yayılması ve ayrılmak isteyen ülkeye zorluklar çıkarılması ihtimali caydırıcı bir nitelik⁴³⁰ taşımaktadır.

Anayasa taslağı üzerindeki görüşmeler başladığında “AB’nin federal bir yapısı olacağı” ndan söz edilmesi önerisi, büyük çekişmeler yaşanmasıyla sonuçlandı. Bu şekilde birliğin bir “süper devlet” haline gelebileceği itirazları vardı⁴³¹. Şimdi metinde “federal” ifadesi yer almıyor. Federal yapıda bir birlik yapısını öngörmeyen Anayasa, bunun yerine, Avrupa’daki ilişkileri “bir toplum oluşturacak biçimde” geliştirmekten söz etmektedir⁴³².

Buna karşılık, AB’nin, federale benzer bir yapılanma içerisinde olduğu yönünde görüşler de ileri sürülmektedir. Çünkü AB, federal devletlerde olduğu gibi güçlerin bölüşümü esasına dayanmakta, söz konusu yapılanmada egemenlik yetkileri üye devletler ile birlik arasında paylaşılmaktadır⁴³³. Ancak, üye devletlerin egemenlik yetkilerinden bir kısmını birlik ile paylaşmaları ya da birliğe devretmeleri, birliğe federal devlet statüsü verememektedir. Çünkü, birliğe sınırlı alanlarda yetki verilmekle beraber birlik, devletlere has genel yetki özelliğine ve yeni yetki alanları yaratma gücüne sahip bulunmamaktadır. Ayrıca Anayasa taslağında, "federal" kavramı kullanılırken, AB Anayasası ile

429 BATUK, Avrupa Anayasası’nın incelikleri.

430 BATUK, Avrupa Anayasası’nın incelikleri.

431 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar.

432 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar.

433 ATAR, GÜMÜŞ, AB Anayasası Ne Getirmektedir?

bu durum değiştirilmiş ve "federal" ibaresi kullanılmamıştır. Anayasa'nın yaptığı söz konusu bu tercih şüphesiz bilinçli bir tercihtir⁴³⁴.

Ulus devlet sisteminin kendine özgü yetersizlikleri ve bir devletin diğer devletlere üstünlük kurmasının taşıdığı tehlikeler göz önüne alındığında, devletlerin egemenliklerini uluslarüstü bir toplulukta birleştirmeleri olumludur. Bu çerçevede üye ülkelerden bütün egemenliklerini birdenbire bırakmaları değil, sadece egemenliklerinin bölünmezliği konusunda gösterdikleri dirençten vazgeçmeleri ve egemenlik yetkilerinin bir kısmını birlik ile paylaşmaları ya da birliğe devretmeleri istenmiştir.

Üye devletler ve AB arasındaki yetki dağılımını belirleyecek en önemli unsur; AB Anayasasından önceki dönemde, kurucu antlaşmalar olarak kabul edilirken, "Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Antlaşma" ile yetki dağılımı, Anayasa tarafından yapılmıştır. AB Anayasası ile birliğin ve üye ülkelerin karşılıklı yetkileri açık bir biçimde belirlenmiş, böylelikle yurttaşlara, birliğin ve üye ülkelerin karşılıklı yetkilerini, daha iyi ayırt etme olanağı saęlanmışır⁴³⁵.

AB Anayasası 6. maddesinde, Üye Devletlerin yasaları karşısında, birlik kurumları tarafından kabul edilen hukukun öncelikli olduğu kabul edilmiştir. Anayasa, ulus-devletlerin hak ve yetkilerinin büyük bölümünü korumakta, ancak, devletlerin, iç pazarlarını düzenlemede, dış ticarete, tarım, balıkçılık ve çevre alanlarında bazı haklarından vazgeçerek AB normlarına uymasını gerektirmektedir⁴³⁶.

AB Anayasası, birliğin yetkileriyle ilgili temel ilkeleri belirlemiştir. Birlik yetkilerinin sınırları, yetkilendirme ilkesine göre belirlenmektedir⁴³⁷. Yetkilerin

434 ATAR, GÜMÜŞ, AB Anayasası Ne Getirmektedir?

435 TEZCAN, AB Anayasa Taslağı ve Öngördüğü Yenilikler.

436 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar.

437 AB Anayasası, Md. I- 11.1.

kullanımı, ikincillik ve oransallık ilkelerine göre icra edilir⁴³⁸. Birlik, yetkilendirme ilkesi kapsamında, Anayasa'da belirtilen hedeflere ulaşmak için, Anayasa'da kendisine verilen yetkilerin sınırları dahilinde hareket eder. Birliğe, Anayasa ile verilmemiş olan yetkiler ise, üye devletlere aittir⁴³⁹.

Anayasa ile ilk kez tüzel kişilik kazanan AB, uluslararası anlaşmalara taraf olma imkanını elde etmektedir. Birlik, AB üyesi olmayan ülkeler ile ticaret, gümrük, para ve iç pazar politikaları, tarım, balıkçılık, çevre, sağlık hatta iş güvenliği gibi konularda zaten söz sahibi durumdadır. Önümüzdeki dönemde adalet ile göçmen politikaları gibi tüm üye ülkeleri ilgilendiren konularda da birliğin ağırlığını daha da çok hissettirmesine kesin gözüyle bakılmaktadır⁴⁴⁰.

Anayasa, birliğin ortak bir dış politika geliştirmesini hedeflemekte, ancak, böyle bir siyaseti geliştirmek için uygulanacak yöntemler karmaşık olup üye devletlerin bunun dışında kalmayı seçme⁴⁴¹ olanağı mevcuttur.

Savunma ve vergilendirme konularında da her üye kendi seçtiği siyaseti uygulamak konusunda serbest olup, bu bağlamda yapılacak işbirliğinin sınırları ise 2003 Kasım ayı sonunda yapılan bir toplantıda çizilmiştir⁴⁴².

İngiltere, Almanya ve Fransa'nın getirdiği öneri AB'nin, küçük çaplı olsa da, bir askeri planlama imkanı geliştirmesini öngörmesine rağmen, anayasa da NATO'nun Avrupa savunmasının temel taşı olduğunun altı çizilmekte⁴⁴³, ancak, bloktaki bir üye devletin saldırıya uğraması halinde diğer üye devletlerin yardım etmeyi taahhüt ettikleri bir dayanışma hükmü de Anayasa ya eklenmiş durumdadır.

438 AB Anayasası, Md. I- 11.2.4.

439 AB Anayasası, Md. I- 11.1.

440 BATUK, Avrupa Anayasası'nın incelikleri.

441 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar.

442 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar.

443 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar.

Öte yandan, ilk kez, Birlik'ten ayrılmak isteyen üye devletlere bu olanağı tanıyan bir hüküm getirilmiş ve ayrıca, eğer bir üye devlet AB temel değerlerini ciddi şekilde ihlal ederse, diğer üye devletlerin, nitelikli çoğunluk ile üyeliği askıya alma kararı alabileceği de belirtilmiştir⁴⁴⁴.

Anayasanın uygulamaya konmasıyla, ülkelerin ulusal veto kullanabildiği alanlar azalmakta, üyeler arasında işbirliğine nezaret edecek bir AB başkanı ve dışişleri bakanı atanıyor olmakla birlikte, anayasa devreye girmeden, AB kurumlarının genişleme sonrası dönemdeki ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde çalışamayacağından⁴⁴⁵ kaygı duyulmaktadır.

444 AB Anayasası, Md. I- 59,60.

445 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar.

SONUÇ

AB Anayasası, AB'nin temelini oluşturan kurucu antlaşmaları ve bugüne kadar onları değiştiren tüm ek antlaşmaları tek ve yeni bir metinde bütünleştirmekte ve AB'ye tüzel bir kişilik kazandırmaktadır. Anayasanın, AB üye ülkelerinin siyasi bir birlik kurma yolunda attıkları en önemli adımı temsil ettiği⁴⁴⁶ söylenebilir.

AB Anayasası'nın, birliğin gelişme sürecinde bir aşama olduğunu belirtmek gerekir; bu sebeple yapılan değerlendirmeler için, sürecin devam etmesi nedeniyle, nihai bir noktada olmadığımızı bilmeliyiz. Bunun için, süreci anlamaya çalışmak doğru olacaktır⁴⁴⁷.

AB, Anayasası'nda din ile ilgili kısıtlayıcı bir ibare bulunmaması nedeniyle, Hıristiyan olmayan ülkelere de açıktır. Önemli olan husus; bir ülkenin Hıristiyan olmasından çok AB değerlerini benimsemesidir. Teorik olarak bu şekilde olan durum, pratikte biraz daha farklıdır. Çünkü, Türkiye dışındaki bütün AB üyeleri ve aday ülkeleri için Hıristiyanlık değerleri ortak niteliktedir. Dolayısıyla, AB'ne üye bazı ülkelerin AB'nin Hıristiyanlık değerleri üzerine kurulmasını arzu etmekte oldukları da bir gerçektir. Esas itibarıyla, böyle bir düzenleme AB'nin menfaatlerine aykırıdır. Çünkü, Hıristiyanlık değerlerine saplanıp kalan bir birliğin genişleyip, küresel bir güç haline gelebilmesinin düşünülmemeyeceği⁴⁴⁸ ileri sürülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'ye yaptıkları dayatmalarla, yasalardaki "Cami" ibarelerinin kaldırılıp yerine "İbadet yeri" ifadesinin koydurulması üzerinde dikkatli bir biçimde düşünülmesi gereken bir konudur.

446 AB anayasası Referandum Süreci, AB İletişim Projesi, sayı.61, Şubat 2005, (Çevrimiçi)
<http://www.euractivArticle?tcmmuri=tcm:29-130616-16&type=Overview> (25.03.2005)

447 ŞENTOP, Avrupa Birliği Anayasası.

448 ATAR, GÜMÜŞ, AB Anayasası Ne Getirmektedir?

Üye devletlerin egemenlik yetkilerinden bir kısmını birlik ile paylaşmaları ya da birliğe devretmeleri, birliğe federal devlet statüsü vermemektedir. Çünkü, birliğe sınırlı alanlarda yetki verilmekle birlikte, birlik, devletlere has genel yetki özelliğine ve yeni yetki alanları yaratma gücüne tam olarak sahip bulunmamaktadır. Ayrıca, Anayasa taslağında, “devlet” kavramı yerine “federal” kavramı kullanılırken, AB Anayasası ile bu durum değiştirilmiş ve “federal” ibaresi kullanılmamıştır. Anayasa’nın yaptığı söz konusu bu tercih şüphesiz bilinçli bir tercihtir⁴⁴⁹.

AB Anayasasının, AB’ni bir üniter devlet ya da federal devlet olarak değerlendirmeyip bir “Birlik” olarak ele alması, AB’nin, Birleşmiş Milletler, NATO v.b. gibi klasik anlamda bir uluslararası örgüt olarak tanımlanmasına yeterli olmayıp, kendine özgü bir yapısı olan (sui generis) bir birlik⁴⁵⁰ olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır.

AB’nin bünyesinde bir hukukun yaratıldığını kabul etmek, AB’nin bir kısım egemenlik haklarına sahip olduğu anlamına gelmektedir. AB’nin değişen ve gelişen dünyada yaptığı faaliyetlere bakıldığında, bu alanların bir zamanlar ulusal egemenlik yetkisi dahilinde kullanılan alanlar olduğu görülmektedir. Ancak, zamanla bu egemenlik yetkilerinin bir kısmı AB’ne devredilmiş ve AB tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bir kısım yetkiler ise; iki taraflı olarak, yani, hem üye ülkeler, hem de AB tarafından karşılıklı görüşülerek koordine edilmiştir. Koordine edilen bu alanlarda, üye ülkelerin ulusal egemenlik yetkileri devam etmekle beraber, bu yetkilerin AB tarafından önceden saptanan standartlar ve normlar dahilinde kullanılması gerekmektedir. Dolayısıyla, AB’nin koordine edilen bu alanlardaki yetkileri, ulusal hukuku değiştirici etkiler doğurmaktadır⁴⁵¹. Söz konusu durum; AB’nde, “ulusal egemenlik ve eşitlik”

449 ATAR, GÜMÜŞ, AB Anayasası Ne Getirmektedir?

450 ATAR, GÜMÜŞ, AB Anayasası Ne Getirmektedir?

451 ARSAVA, Fusun, Avrupa Egemenliğinin Dayanak ve Sınırları, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma Uygulama Merkezi Bülteni, y. 1, sy. 3, Güz 2001, s. 2-3.

kavramlarının gittikçe aşıldığını, “uluslarüstülük” kavramının, bütünleşmeyi sağlayacak bir boyuta⁴⁵² doğru yol aldığını göstermektedir.

AB üyesi ülkelerin tamamının kararları onaylamasının zorluğu karşısında, kararların oy çokluğu ile alınmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır⁴⁵³. AB Anayasası ile, oyçokluğu ile karar alınan alanların genişletilmesi, oybirliği ile karar alınan alanların mümkün olduğunca daraltılması ve Konsey, Komisyon, Parlamento kurumsal üçgenindeki yetki ve görev dağılımının belirlenmesi bu konuda yapılan reformların en önemlilerini teşkil etmektedir⁴⁵⁴.

AB Anayasasından önceki dönemde, AB'nin içyapısında, özellikle karar alma mekanizmalarında, ciddi sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunlar genişleme sürecinin artmasıyla birlikte daha da artmıştır. Çünkü her devlet birbirinden farklılık gösteren ulusal çıkarlara sahip olduğu gibi, AB kurumları da farklı politika talepleri ile karşı karşıya kalabilmiştir. Söz konusu durum karar alma aşamasının uzamasına veya tıkanmasına yol açmıştır⁴⁵⁵.

Oybirliği ilkesinin, yerini “nitelikli çoğunluğa” terk etmesi, artık bir ülkenin istediği her şeyi keyfince veto etme lüksüne sahip olamayacağı anlamını taşıyor. Nitelikli çoğunluk için, AK komiserlerinin yüzde 55'inin, yani en az 15 temsilcinin bir konu üzerinde uzlaşması gerekiyor. Aynı zamanda, bu üyelerin AB ülkelerinin toplam nüfusunun en az yüzde 65'ini temsil etmeleri şartı da aranıyor⁴⁵⁶.

Oylama sisteminin değişmesine bağlı olarak, geçmişte AB'nin çoğu kararları Almanya-Fransa-İngiltere üçgeninde, İtalya ve İspanya destekli alınır-

452 SELÇUK, Sami, Avrupa Birliği, Yeni Türkiye, y. 6, sy. 35, Eylül-Ekim 2000, s. 571.

453 Romano Prodi'nin Laeken Zirvesi sonunda Avrupa Parlamentosu'na hitaben yaptığı konuşma, 17 Aralık 2001,Brüksel, AB resmî İnternet sayfası, [http://www.europa.eu.int/rapid/start/cgi,\(03.11.2004\)](http://www.europa.eu.int/rapid/start/cgi,(03.11.2004)).

454 AKGÜL , a.g.m, s. 10

455 AKGÜL, a.g.m, s. 5-6

456 BATUK, Avrupa Anayasası'nın incelikleri.

ken artık oyunun kuralları biraz daha farklılaşmış olmaktadır. Gelecekte nüfusları ve siyasi etkileri sınırlı küçük üyeler ile büyük ve etkin ülkeler arasında, menfaatlere göre değişkenlik gösteren, yeni ittifakların kurulacağını⁴⁵⁷ öngörmek yanlış olmayacaktır.

Ek olarak, Avrupa Parlamentosuna tanınan yetkilerin genişletilmesi, Parlamentonun neredeyse her konuyu oya sunabilecek ve Avrupa Komisyonu Başkanı'nı seçecek duruma gelmesine yol açacak⁴⁵⁸ bir durum ortaya koymaktadır.

AB Anayasası'nın II. bölümünü, daha önce AB tarafından bir bildiri olarak kabul edilmiş olan, "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı" oluşturmaktadır. Dolayısıyla; AB Anayasasının yürürlüğe girmesiyle birlikte, AB Temel Haklar Şartı bütün AB kurumları ve üye ülkeler için bir bildiri olmaktan çıkıp, hukuken bağlayıcı hale gelecektir.

AB Anayasası ile getirilen Temel hak ve hürriyetleri, uluslararası hukukta kabul edilmiş olan haklarla kıyasladığımız takdirde; Anayasa'nın II. bölümünün yeni bir takım haklar ortaya koymaktan ziyade, şimdiye kadar mevcut olan temel hak ve hürriyetleri tek bir belgede topladığı görülmektedir. Esas itibariyle Anayasa'nın II. Bölümünü oluşturan Temel Haklar Şartı'nı hazırlayan konvansiyondan da, böyle bir düzenleme ortaya koyması beklenmekteydi⁴⁵⁹. Sadece Avrupa vatandaşlığı ile ilgili hakların düzenlendiği V. Başlık bir yenilik olarak kabul edilebilir.

AB Anayasası ile getirilen Temel hak ve hürriyetleri, sadece Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ile getirilmiş olan haklarla kıyasladığımız

457 Batuk, Avrupa Anayasası'nın incelikleri.

458 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar.

459 ATAR, GÜMÜŞ, AB Anayasası Ne Getirmektedir?

takdirde, AB Anayasasının AİHS'ne ilaveten yeni birçok temel hak ve hürriyete yer verdiğini görmekteyiz⁴⁶⁰.

Söz konusu bütün hak ve hürriyetler AB Anayasası'nı AİHS'nden farklı kılmakla birlikte; günümüzde AİHS, sağlamış olduğu etkili koruma sebebiyle daha revaçta bulunmaktadır. Ancak, AB Anayasası yürürlüğe girdikten sonra, ABAD da, AİHM gibi etkili bir koruma gerçekleştirdiği takdirde; AB bünyesinde Temel hak ve hürriyetlerin korunması, AK'nden çok daha önemli hale gelecek ve hürriyetler için daha geniş bir koruma sağlanmış olacaktır⁴⁶¹.

AB Anayasası'nın yürürlüğe girebilmesi için, üye ülkeler tarafından, kendi iç anayasal gereklerine uygun olarak, onaylanması gerekmektedir⁴⁶². Bazı devletlerin iç hukukları referandumu öngörmekte olup, her bir devletin uygulama tarzı henüz belli değildir.

Bununla birlikte, AB Anayasasının kabulü için referandum, üye devletlerin tercihidir; anayasa kabul için böyle bir şart öngörmemektedir. Anayasasının IV – 447. maddesinde üye devletlerin anayasalarında belirlenen usullerle antlaşmanın onaylanacağı ifade edilmektedir. Halen birlik üyesi olan devletlerin ayrı ayrı antlaşmalarla katıldığı dikkate alınırca, anayasayla ilgili referandumların statülerini etkilenmesi mümkün değildir⁴⁶³.

AB Anayasası'nın referanduma sunulması, teorik açıdan, AB'ne üyelik ile AB'nin bir anayasa çatısı altında birleşmesinin birbirinden farklı hususlar olduğunu göstermektedir. Pratik açıdan ise, AB vatandaşlarının Anayasa ile ilgili yapılacak bir referandumda, AB'ne odaklanarak AB'ne evet ya da hayır şeklinde bir yaklaşım sergilemeleri muhtemeldir. Çünkü, AB vatandaşlarının 448 maddeden oluşan bir anayasayı inceleyip değerlendirmeleri pratik

460 ATAR, GÜMÜŞ, AB Anayasası Ne Getirmektedir?

461 ATAR, GÜMÜŞ, AB Anayasası Ne Getirmektedir?

462 AB Anayasası, Md. IV- 447.

463 ŞENTOP, Avrupa Birliği Anayasası.

açından pek mümkün değildir. Dolayısıyla, AB vatandaşları AB Anayasası ile ilgili bir karar ortaya koyacakları zaman toptan bir değerlendirme yaparak AB'ne evet ya da hayır şeklinde var olan görüşlerini somutlaştıracak ve bu çerçevede bir karar vereceklerdir⁴⁶⁴.

Birliğe katılmak isteyen devletlerin tabi olacağı şartları düzenleyen, madde I – 58'de, üye adayının kabulüyle ilgili kararların üye devletlerin iç usullerine göre alınacağı belirtilmektedir. Bu sebeple yeni üyelerin kabulünü bazı üye devletlerin referanduma bağlaması mümkündür⁴⁶⁵.

Serbest dolaşım, ekonomik sıkıntılar ve bu sorunların giderilememesi, AB Anayasası'na olan tepkileri de arttırmaktadır. Anayasaya olan tepkinin yüksek olduğu Fransa'da yapılan son anketlere göre AB Anayasası'na "hayır" diyenlerin oranı yüzde 52'ye ulaşmıştır. Fransız solunun da giderek AB Anayasası'nın karşısında durmaya başladığı gözlenmektedir⁴⁶⁶.

Nitekim, şu ana kadar, AB Anayasası 9 ülke tarafından onaylanmıştır. Fransa'da, 29 Mayıs 2005'te yapılan anayasa referandumunda yüzde 54 oranında bir hayır oyu çıkmıştır. 31 Mayıs 2005'te Hollanda'da yapılan anayasa oylamasında da yüzde 61.6 oranında bir hayır oyu çıkmıştır⁴⁶⁷. Bu gelişmeler üzerine İngiltere, AB Anayasası'nın referandum sürecini askıya almıştır. Halen, konu ile ilgili yoğun spekülasyonlar devam ederken, referandum sürecini işleteceğini ilan eden üye ülkelerde, konuyla ilgili, hatta AB'nin geleceği ile ilgili, tartışmalar devam etmektedir.

Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlarda ortaya çıkan sonucun fazla abartılmaması gerekmektedir. Çünkü, AB hukuk temelinde oluşturulan

464 ATAR, GÜMÜŞ, AB Anayasası Ne Getirmektedir?

465 ŞENTOP, Avrupa Birliği Anayasası

466 AB Anayasası'na tepkiler artıyor, (Çevrimiçi) http://www.cnnturk.com.tr/DUNYA/haber_detay.asp?PID=319&HID=1&haberID=82152 (25.03.2005)

467 30 Mayıs 2005 ve 1 Haziran 2005 tarihli gazeteler.

bir yapıdır. Ayrıca, benzer bir durum, 1992 yılında, Maastricht Antlaşması' nın onaylanması için yapılan referandum sürecinde de yaşanmış, Birliğin bunalıma sürükleneyeceği, hatta dağılacağı yönündeki spekülasyonlar aşılarak bugüne gelinmiştir. Ulusal kimliğini yitirme, AB'ne devredilen yetkilerin fazla olduğu ve kötü kullanılabileceği, milliyetçilik ve kendini beğenmişlikten kaynaklanan bu korkunun zamana yayılarak çözüme ulaştırılacağı kuşkusuzdur.

Bu belgeyle AB, bir serbest ticaret bölgesinden ibaret olmayan bir yapı kazanmasına rağmen, bu yapı henüz "Avrupa Birleşik Devletleri" diye anılacak bir statüye gelmiş değildir. Belgenin kamuoyu tarafından da kolaylıkla anlaşılabilir şekilde AB vizyonunu ortaya koyması hedefinde olduğu⁴⁶⁸ da değerlendirilmektedir.

AB'nin günümüzdeki gidişatı dikkatlice analiz edildiğinde; AB'nin giderek siyasal ağırlıklı bir birlik oluşturma yolunda mesafe aldığı, ulus devletlerin üstünde, niteliği ileride tespit edilecek federal, konfederal ya da her iki sistemin özelliklerinden parçalar içeren kendine özgü nitelikte uluslarüstü bir yapı oluşturarak bir Avrupa Birleşik Devletleri olma amacını hedeflediğini, ama bu yolda epeyce mesafe almasının gerekli olduğunu söylemek, yapılan anayasa oylamalarında yüksek oranda hayır oyu çıkmasının bu süreci epeyce zorlayacağını, bununla birlikte, AB antlaşmalarının geri dönüşümlü olmama özelliği ve sorunların zamana yayılarak çözülmesi yönündeki genel anlayış nedeniyle, pek de erken bir tahmin sayılmaz.

468 AB Anayasası: Sorular-Cevaplar.

KAYNAKÇA

1. AB Anayasası, (Çevrimiçi)<http://www.abgm.adalet.gov.tr/> (25.03.2005).
2. AB Anayasası Referandum Süreci, AB İletişim Projesi, Sy.61, Şubat-2005,(Çevrimiçi)<http://www.euractiv.com/Article?tcmuri=tcm:29-130616-16&type=Overview> (25.03.2005).
3. AB Anayasası: Sorular-Cevaplar,(Çevrimiçi) <http://www.bbc.co.uk-BBCTurkish> (23.03.2005).
4. AB Anayasası'na tepkiler artıyor, (Çevrimiçi)http://www.cnnturk.com.tr/DUNYA/haber_detay.asp?PID=319&HID=1&haberID=82152 (25.03.2005).
5. AKDENİZ MASASI,Avrupa Profili, (Çevrimiçi) <http://sks.kou.edu.tr/kouli/PRF0011.htm> (04.05.2005).
6. AKGÜL, Deniz Altınbaş, Avrupa'nın Geleceği: Avrupa Birleşik Devletleri Federasyonu mu? Stratejik Analiz Dergisi, C. 2, Sy. 24, Nisan 2002.
7. ALTINTAŞ,Ömer Faruk, AB ANAYASASI, (Çevrimiçi) <http://www.adalet.gov.tr>. (25.03.2002).
8. Ana Britannica Ansiklopedisi, C.12, 15, 15. Baskı, Ana Yayıncılık, İstanbul-1994.
9. ARSAVA, Füsun, Avrupa Egemenliğinin Dayanak ve Sınırları, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma Uygulama Merkezi Bülteni, Yıl. 1, Sy. 3, Güz 2001.
10. ATAR, Yavuz, GÜMÜŞ, Ali Tarık, AB Anayasası Ne Getirmektedir?, HUKUK DÜNYASI,Yıl 15, Sy.1, Ocak- Şubat- Mart 2005. (Çevrimiçi) www.hukukculardernegi.org.(25.03.2005).
11. Avrupa Birliği Hakkında Bilgiler, Çevrimiçi)<http://www.toplumcukurtuluspartisi.org/ab.htm>(30.04.2005)
12. Batuk, Deniz, Avrupa Anayasası'nın incelikleri,(Çevrimiçi) http://www.cnnturk.com.tr/OZEL_DOSYALAR/haber_detay.asp?pid=473&haberid=57727(25.03.2005).
13. BORCHARDT, Klaus-Dieter, Avrupa Birliğinin Kökenleri ve Büyümesi, (Çevrimiçi)<http://www.adana-to.org.tr/dok/abbutunlesme.htm> (30.04.2005).

14. ÇAM, Esat, Çağdaş Devlet Sistemleri, Der Yayınları, İstanbul- 2000.
15. EROĞUL, Cem, Çağdaş Devlet Düzenleri, İmaj Yayınevi, Ankara- 2001.
16. GÖZEN, Ramazan, "Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Gümrük Birliği: Bir Siyasi Ekonomi Analizi", Liberal Düşünce, Bahar1996, Sy.2.
17. GÜRSEL, Özkan, Avrupa Birliği Hukuku ve Milli Egemenliğin Devri, SÜHFD, Cumhuriyetimize 80. Yıl Armağanı, Cilt.11, Sy.3-4, Yıl 2003.
18. MERİH, Kutlu, Kopenhag Kapitülasyonları ve Egemenlik Paradoksu, (Çevrimiçi) <http://www.turkab.net/ab/wkopkriter.htm>, (26.09.2004).
19. Meydan Larousse Ansiklopedisi, C. 6, Sabah Yayıncılık, İstanbul-1992,
20. ÖZCAN, Mehmet, Avusturya Seçimleri Işığında AB Bütünleşmesi Hakkında Bir Değerlendirme, (Çevrimiçi) <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=20> (30.04.2005)
21. PAZARCI, Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi, I. Baskı, Ankara-2003.
22. SELÇUK, Sami, Avrupa Birliği, Yeni Türkiye, Yıl. 6, Sy. 35, Eylül-Ekim 2000.
23. ŞENTOP, Mustafa, Avrupa Birliği Anayasası, HUKUK DÜNYASI, Yıl 15, Sy.1, Ocak-Şubat- Mart 2005.
24. TEKİNALP/TEKİNALP, Avrupa Birliği Hukuku, Güncelleştirilmiş 2. bası, Beta Yayınları, İstanbul- 2000.
25. TEZCAN, Ercüment, Avrupa Birliği Anayasa Taslağı ve Öngördüğü Yenilikler, <http://www.abchukuk.com/makale14.htm>, (01.12.2004).
26. TONUS, Özgür, BAYKAL, Sanem, Avrupa Birliği Anayasal Antlaşma Taslağı Üzerine Değerlendirmeler,(Çevrimiçi) www.geocities.com/ceteris_paribus_tr/tonus_baykal.doc, (22.10.2004).
27. Turhan, Mehmet, Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası, DÜHF Yayınları, No:9, Diyarbakır- 1989.
28. Türkiye-AB İlişkileri, Kopenhag Kriterleri, BELGE net,(Çevrimiçi) <http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kopenhagkri.html>,(21.09.2004).